

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ เรื่องแนวทางการออกแบบและพัฒนาสวนสาธารณะแบบยั่งยืนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางออกแบบและพัฒนาสวนสาธารณะแบบยั่งยืนในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสวนสาธารณะ

2.1.1 การเกิดขึ้นและการพัฒนาสวนสาธารณะในอดีต

2.1.2 การจำแนกประเภทสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

2.1.3 ลักษณะทางกายภาพและสภาพภาพของสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

2.2 นโยบาย แผนงาน และเกณฑ์มาตรฐานผังเมืองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ

2.2.1 นโยบาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ

2.2.2 เกณฑ์มาตรฐานทางด้านผังเมืองของสวนสาธารณะ

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการบริหารจัดการภายในสวนและลักษณะเศรษฐกิจของสวนสาธารณะ

2.3.1 การดำเนินการดูแลรักษาและความปลอดภัยภายในสวนสาธารณะ

2.3.2 ลักษณะการจัดกิจกรรมพิเศษ

2.3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้รายจ่ายและงบประมาณในการจัดสร้างสวนสาธารณะ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสวนสาธารณะ

2.4.1 ทฤษฎีทางพฤติกรรมของกลุ่มคนในที่สาธารณะ

2.4.2 พฤติกรรมการใช้สวนกับปัจจัยทางกายภาพสวนสาธารณะ

2.4.3 หลักการและทฤษฎีของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

2.4.4 แนวคิดการใช้พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน (brownfields) มาพัฒนาเป็นสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

2.5 กรณีศึกษาสวนสาธารณะจากต่างประเทศ ซึ่งจะแบ่งได้เป็น

2.5.1 สวนสาธารณะที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ภายใต้บริบทเมือง อันได้แก่

- (1) Central Park, New York, USA
- (2) Freeway Park, Seattle, USA
- (3) Battery Park, New York, USA

2.5.2 สวนสาธารณะแบบยั่งยืน อันได้แก่

- (1) Crissy Field Park, San Francisco, USA
- (2) Lewes Canalfront Park Project, DE, USA
- (3) Parc de Bercy, Paris, French
- (4) Zhongshan Shipyard Park, China
- (5) Pargue de tejo e trancao, Lisbon, Portugal
- (6) Emscher Park, Duisburg-Nord, Germany

2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ เป็นคำที่มีผู้คนให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลากหลาย ส่วนมากได้ให้ความหมายโดยรวมของสวนสาธารณะ ว่าเป็น พื้นที่โล่งว่าง ที่มีความสวยงาม มีความเป็นธรรมชาติ สามารถมาพักผ่อนและผ่อนคลายทำกิจกรรม เช่น เดิน ออกกำลังกาย นั่งพักผ่อน ศึกษาค้นคว้า โดยผู้ที่ใช้พื้นที่ต้องการพักผ่อนและผ่อนคลายจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากกิจวัตรประจำวัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีการออกแบบและจัดเตรียมพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้พื้นที่ และมีการจัดแต่งพื้นที่ให้มีสวยงามชวนมอง เพื่อเกิดความรู้สึกและทัศนคติที่ดีในการใช้บริการ

2.1.1 การเกิดขึ้นและการพัฒนาสวนสาธารณะในอดีต

ในอดีตวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานครผูกพันกับอาชีพเกษตรกรรม เมื่อกรุงเทพมหานครมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น จากการรับเอารูปแบบการพัฒนาการตามอย่างตะวันตก วิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรม ได้ดึงดูดประชากรจำนวนมากเข้ามาทำงาน พื้นที่เมืองมีความแออัดมากขึ้นจากจำนวนประชากรและอาคารสิ่งปลูกสร้าง พื้นที่โล่งว่างของเมืองลดน้อยลง สวนสาธารณะจึงเป็น

แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับวิถีชีวิตที่มีรูปแบบการทำงานและเวลาที่แน่นอนนอกจากนั้นยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเมืองแบบอุตสาหกรรม

การพัฒนาสวนสาธารณะในอดีตของกรุงเทพมหานคร (มานิต หวังธรรมเกื้อ, 2544) จุดเริ่มต้นของสวนที่มีรูปแบบเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจนั้น มีปรากฏในชนชั้นกษัตริย์หรือขุนนางเท่านั้น ซึ่งถือเป็นการเสริมสร้างพระบารมี เช่น การสร้างสวนขวาในรัชกาลที่ 2 อันเป็นสวนในเขตพระราชฐานที่มีจุดประสงค์เพื่อเป็นที่สำราญพระราชอิริยาบถ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงโปรดศิลปะแบบจีน ดังนั้นการตกแต่งสวนก็นิยมแต่งสวนตามแบบอย่างกระบวนกรจีน และยังมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่านอกจากการสร้างสวนในเขตพระราชฐานแล้วยังนิยมสร้างอยู่นอกกำแพงพระราชวังหรือนอกกำแพงพระนคร เช่น พระราชอุทยานสราญรมย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 สมัยรัชกาลที่ 5 กรุงเทพมหานครเริ่มมีการพัฒนาบ้านเมืองให้ทันสมัย ปรากฏให้เห็นชัด เมื่อทรงเสด็จประพาสยุโรป พ.ศ.2440 ได้ทรงเอาแบบอย่างทางด้านผังเมืองเพื่อส่งเสริมความสง่างามแก่ราชธานี และในรัชกาลนี้ได้มีการปรับปรุงท้องสนามหลวง ซึ่งเดิมสมัย รัชกาลที่ 3 – รัชกาล 4 เป็นทุ่งนาใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงศพของเจ้านายให้เป็นสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชดำริให้สร้างสวนพฤกษชาติ สำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน หลังจากจัดงาน “งานแสดงสยามรัฐพิพิธภัณฑ์” เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศในเวลานั้น โดยพระราชทานที่ดินส่วนพระองค์ที่เรียกว่า “ทุ่งศาลาแดง” และมีพระประสงค์จะมอบสถานที่แห่งนี้ให้ประชาชนใช้เป็นสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อจัดงานเสร็จ โดยพระองค์ทรงตั้งชื่อสวนสาธารณะแห่งนี้ว่า “สวนลุมพินี” นอกจากนั้นยังใช้ลานวัดในการพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนและยังเป็นสนามเด็กเล่นไปในตัว ด้วยวิถีความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับศาสนา ต่อมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ได้มีการใส่ใจกิจกรรมลงไปสวนสาธารณะนอกเหนือจากการเดินเล่นและพักผ่อนเพียงอย่างเดียว อาจเนื่องมาจากสภาพสังคมที่เร่งรีบ ผู้คนต้องการพื้นที่เพื่อการออกกำลังกายมากขึ้น ลักษณะรูปแบบการมาใช้สวนสาธารณะจึงเปลี่ยนไป

ส่วนการเกิดขึ้นและพัฒนาการของสวนสาธารณะในต่างประเทศนั้น จากการศึกษาของ Galen (1982) ได้อธิบายการพัฒนาการของสวนสาธารณะ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่การศึกษาส่วนมากในแถบตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 18 จนถึงปัจจุบัน โดยมุ่งไปที่จุดประสงค์การสร้างสวนสาธารณะที่สะท้อนให้เห็นปัญหาสังคม สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดรูปแบบ ลักษณะทางกายภาพการออกแบบ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งสามารถนำมาจำแนกประเภทของสวนสาธารณะได้ 4 ประเภท โดยเริ่มจากรูปแบบ the pleasure ground ในช่วงปี ค.ศ.1850 - 1900 เนื่องจากปัญหาทางด้านการเจริญเติบโตของเมือง ประชากรหนาแน่น ทำให้เกิดสภาพปัญหาที่ไม่น่า

อยู่อาศัย เช่น เกิดมลพิษ โรคระบาด ความเครียดแก่ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในเมือง ความคิดในการสร้างสวนสาธารณะเพื่อหลีกเลี่ยงจากสภาพเมืองจึงเกิดขึ้น Frederick Law Olmsted บิดาของภูมิสถาปัตยกรรมได้ออกแบบลักษณะของ "Pastoral style" การผสมผสานศิลปะและลักษณะความสวยงามของธรรมชาติ สนามหญ้า บึงน้ำ ต้นไม้ เพื่อสร้างอากาศบริสุทธิ์ และแสงแดด สวนสาธารณะเปรียบเสมือนยาแก้พิษให้แก่ ผู้คนที่อยู่อาศัยในเมือง ส่วนมากตั้งอยู่ขอบเขตเมืองชั้นนอกและมีขนาดใหญ่ ซึ่งกิจกรรมที่ส่วนมากเป็นกิจกรรมกลางแจ้งแบบพักผ่อนหย่อนใจ และกิจกรรมออกแรง เช่น เล่นกีฬา

ภาพที่ 2.1

Central Park ตัวอย่างของสวน the pleasure ground

ที่มา: Van Ermengem BUBA, 2005.

การเกิดขึ้นของสวนในลักษณะ Pleasure Ground ทำให้ชนชั้นแรงงานไม่ค่อยได้เข้ามาใช้งานมากนักเนื่องจากห่างไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัย ดังนั้นความต้องการพื้นที่สวนที่ไม่ไกลจากแหล่งที่อยู่อาศัยจึงเกิดขึ้นในรูปแบบ Reform Park ในช่วงปี ค.ศ. 1900 - 1930 ซึ่งเน้นสำหรับเด็กและครอบครัว ส่วนมากจะเป็นสนามเด็กเล่น และ clubhouse สำหรับชุมชน Reform Park จึงมีขนาดเล็กและสมมาตรตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน และไม่มีองค์ประกอบของธรรมชาติ

ภาพที่ 2.2

ตัวอย่างของสวนในรูปแบบ Reform Park

ที่มา: Cyberium, 2005.

อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์ของการเกิดสวนสาธารณะทั้ง 2 รูปแบบที่กล่าวเพื่อแก้ปัญหาสังคมของคนในเมืองไม่ว่าจะเป็น ลดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนภายในครอบครัว การส่งเสริมการเข้าสังคมให้กับผู้ที่อพยพเข้ามาในเมือง รวมถึงส่งเสริมสุขภาพ หากต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1930 ภายใต้ Robert Moses ดำรงตำแหน่ง the commissioner of New York City's Department ได้ก่อตั้งมาตรฐานของสวน และขยายลักษณะการให้บริการของสวนออกไปยังแถบชานเมืองภายใต้รูปแบบสวน Recreation Facility ในช่วงปี ค.ศ. 1930 -1965 ซึ่งประกอบด้วย สนามกีฬา สนามสเตเดียม สระว่ายน้ำ สถานที่ออกกำลังกาย และลานจอดรถ และสวนมากตั้งอยู่แถบชานเมือง ต่อมาในช่วงปี 1960 เมื่อ John Lindsay ขึ้นมาเป็น mayor of New York City ได้กำหนดนโยบายของสวนในฐานะเป็นกลไกในการควบคุมสังคม และเป็นการเพิ่มพื้นที่โล่งให้กับเมือง โดยลักษณะที่เรียกว่า Open Space System ช่วงปี ค.ศ. 1965 ถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ได้เพิ่มเติมให้นักออกแบบภูมิทัศน์มาออกแบบสวน โดยผสมผสานความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้กับพื้นที่นั้น ๆ กับวัฒนธรรมสมัยนิยม เพื่อแสดงถึงความเจริญของเมือง และให้ความหมายที่ว่า การพักผ่อนหย่อนใจสามารถเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ ไม่ว่าจะบนถนนริมน้ำ ดาดฟ้า พลาซ่า และรางรถไฟที่ถูกทิ้งร้าง เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะสวนในรูปแบบนี้ จะมีการวางแผนในการเชื่อมต่อที่ตั้งของสวนในที่ต่าง ๆ เป็นเครือข่ายอีกด้วย

ภาพที่ 2.3

ตัวอย่างของสวนในรูปแบบ Open Space System

ที่มา: Project for Public Spaces, 2005.

2.1.2 การจำแนกประเภทสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

การจำแนกประเภทของสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานครและพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า (ชวนพิศ ดุษฎีประเสริฐ, 2539: 28-35) สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. การจำแนกตามลักษณะการให้บริการ

1) สวนสาธารณะ (public park) เป็นการใช้ที่ดินประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับชีวิตความเป็นอยู่แบบเมือง กรุงเทพมหานครมีสวนสาธารณะ ที่จัดหาให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัยได้ใช้บริการโดยไม่คิดมูลค่าตอบแทนใด ๆ ประชาชนสามารถเข้าใช้ได้ตลอดเวลาที่ทำการ สวนสาธารณะขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร โดยมากจะมีพื้นที่ตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป มีการจัดแต่งสวนอย่างสวยงามภายในประกอบด้วยกิจกรรมหลายประเภททั้งทางด้านการพักผ่อน และการออกกำลังกาย

2) สวนหย่อม (pocket park) สวนประเภทนี้ไม่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการพักผ่อน หรือจะมีบ้างเล็กน้อยในบางแห่ง แต่สวนหย่อมจะให้ประโยชน์ในแง่การตกแต่งเพื่อความสวยงามร่มรื่นมากกว่า ทั้งนี้เพราะขนาดของพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมใด ๆ ได้ การเข้าถึงและสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมสำหรับการพักผ่อน เช่น หัวมุมถนน สีแยก วงเวียน เป็นต้น สวนหย่อม แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สวนขนาดเล็กเพื่อการประดับ ใช้ที่ว่างริมถนน หรือริมคลองปลูกต้นไม้

ให้ร่มเงา และสวนขนาดเล็กที่พักผ่อนได้ มีองค์ประกอบภายในสวนเพียง 2 ประเภท ได้แก่ ต้นไม้ใหญ่ แก้วอื่นี่ง สวนประเภทนี้จะกระจายทั่วไปในเขตต่าง ๆ เช่น สวนลานอเนกประสงค์หน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สวนวงเวียน 22 กรกฎาคม เป็นต้น

3) สวนกึ่งสาธารณะ (semi-public park) ถือเป็นสถานที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบ เช่น สวนสัตว์ ซึ่งนอกจากจะมีความร่มรื่นของต้นไม้ ยังเป็นส่วนช่วยในการศึกษาและอนุรักษ์สัตว์ ประชาชนส่วนมากมาใช้บริการในรูปสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อน ส่วนด้านการศึกษาและอนุรักษ์สัตว์ยังมีน้อยมาก

4) สวนเอกชน (private park) เป็นสวนสนุกที่เอกชนเป็นผู้จัดสร้างขึ้น ซึ่งถือเป็นแหล่งนันทนาการของกรุงเทพมหานคร รูปแบบหนึ่ง เช่น สวนสยาม ซึ่งมีกิจกรรมพักผ่อนหลายรูปแบบ เช่น สวนน้ำ หรือซาฟารีเวิลด์ ซึ่งเป็นสวนสัตว์และที่พักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่งที่ประชาชนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าไปใช้บริการ

5) สนามกีฬา สนามกอล์ฟ และสนามม้า (sport stadium, golf course, race course) ซึ่งถือเป็นทีโล่งของเมืองที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ ผู้ใช้ต้องเสียค่าบริการ แต่ถือว่าเป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งรูปแบบหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเมือง

ตารางที่ 2.1

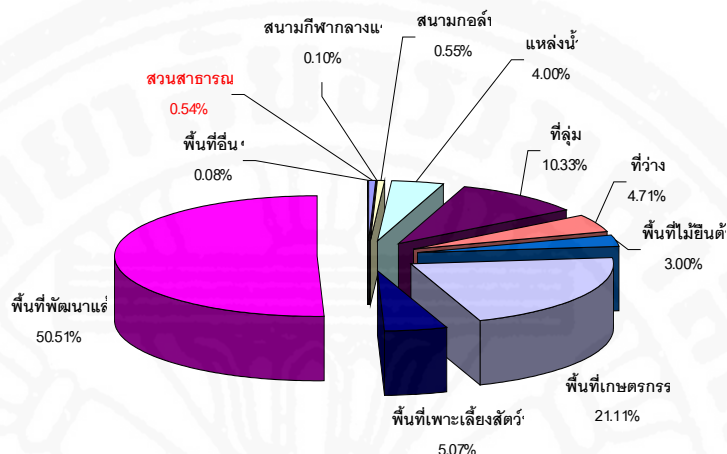
ประเภทของสวนสาธารณะและที่พักผ่อนตามลักษณะการให้บริการ

ประเภท	ลักษณะที่ดิน	การให้บริการ
สวนสาธารณะ	ที่ดินราชการ	เป็นสวัสดิการของรัฐ
สวนหย่อม	ที่ว่างที่เหลือจากการพัฒนาเมือง	เพื่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง
สวนกึ่งสาธารณะ	ที่รัฐวิสาหกิจ	ต้องเสียค่าธรรมเนียม
สวนเอกชน	ที่เอกชน	ต้องเสียค่าธรรมเนียม
สนามกีฬา สนามกอล์ฟ สนามม้า	ที่เอกชน รัฐวิสาหกิจและราชการ	ต้องเสียค่าธรรมเนียม

ที่มา: ชวนพิศ ดุษฎีประเสริฐ, 2539.

ภาพที่ 2.4

สัดส่วนของการใช้ที่ดินประเภทต่างๆในกรุงเทพฯประจำปี พ.ศ. 2545

ที่มา: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546

2. การจำแนกประเภทของสวนสาธารณะตามการจัดหา

1) สวนสาธารณะที่จัดหาโดยกรุงเทพมหานคร ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 มาตรา 66 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ได้ระบุให้มีหน้าที่จัดหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชน ดังนั้นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ สวนหย่อม สวนดอกไม้ประดับ สวนขนาดเล็กตามพื้นที่ว่างริมถนน ริมคลองริมแม่น้ำ รวมทั้งสวนเกาะกลางถนน ส่วนใหญ่เกิดจากการพัฒนาของกรุงเทพมหานคร โดยสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม

2) สวนสาธารณะที่จัดหาโดยการเคหะแห่งชาติ เนื่องจากการเคหะแห่งชาติเป็นรัฐวิสาหกิจ มีหน้าที่จัดหาที่อยู่ให้แก่ประชาชน โดยจัดสร้างที่อยู่อาศัยแบบต่าง ๆ รวมทั้งปรับปรุงสภาพชุมชนแออัดให้มีสภาพดีขึ้น ในพื้นที่โครงการนอกจากจะสร้างที่อยู่อาศัยแล้ว ยังมีพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้พัฒนาเป็นสวนสาธารณะ

3) สวนสาธารณะที่จัดหาโดยโครงการหมู่บ้านจัดสรรเอกชน ซึ่งหมู่บ้านจัดสรรเอกชนเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่สร้างสวนสาธารณะให้กับกรุงเทพฯตามข้อบัญญัติจัดสรรที่ดิน ทำให้ปัจจุบันการใช้ที่ดินส่วนหนึ่งของหมู่บ้านจัดสรรเอกชนจะมีสวนสาธารณะรวมอยู่ด้วย

4) สวนสาธารณะที่จัดหาโดยกรมโยธาธิการ เป็นลักษณะของสวนหย่อมที่จัดขึ้นในบริเวณว่างของเชิงสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา

5) สวนสาธารณะที่จัดหาโดยการทางพิเศษแห่งประเทศไทย เนื่องจากการทางพิเศษแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานสาธารณูปโภคที่มีโครงการขนาดใหญ่คือ ทางด่วนพิเศษ ซึ่งพื้นที่ใต้ทางด่วนเหล่านี้สามารถจัดทำเป็นสวนหย่อมเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี และเป็นที่โล่งให้ประชาชนใช้สอยแก่ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงได้

3. การจำแนกประเภทของสวนสาธารณะ โดยสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำแนกสวนสาธารณะ (public park) ตามลักษณะของพื้นที่ วัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์พื้นที่ และตามลำดับชั้น และอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 7 ประเภท (สำนักงานสวนสาธารณะ, 2544) ดังนี้

1) สวนหย่อมขนาดเล็กย่านชุมชน (pocket park, mini park, tot lots) ขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบ ประมาณ 1 กม. ให้บริการในระยะเดินเข้าถึง ใช้เวลา 5-10 นาที อาจอยู่ระหว่างอาคาร ใช้เป็นสนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกาย และพบปะสังสรรค์ของประชาชน ทุกวัย

2) สวนหมู่บ้าน หรือสวนละแวกบ้าน (neighborhood Park) ขนาดพื้นที่ 2-25 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบ ประมาณ 1-3 กิโลเมตร เป็นสวนสำหรับผู้อยู่อาศัยละแวกนั้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าสวนระดับที่ 1

3) สวนชุมชน (community park) ขนาดพื้นที่ไม่เกิน 25-125 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบ ประมาณ 3-8 กิโลเมตร มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นมากกว่าสวนระดับที่ 1 และ 2 มีที่เล่นกีฬา พื้นที่พักผ่อนชมธรรมชาติสวยงาม

4) สวนสาธารณะขนาดกลาง หรือสวนสาธารณะระดับเขต (district park) ขนาดพื้นที่ไม่เกิน 125-500 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบมากกว่า 8 กิโลเมตร ให้บริการทั้งผู้เดินเท้าเข้าถึงและผู้ที่อยู่ในระยะไกล เดินทางเข้าถึงด้วยระบบขนส่งมวลชนหรือรถยนต์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่มีในสวนระดับที่ 1 ระดับที่ 2 และระดับที่ 3 เช่น ที่ปิกนิก ลานอเนกประสงค์ และบริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น บึงน้ำ ลำธาร สวนดอกไม้ขนาดใหญ่

5) สวนสาธารณะขนาดใหญ่ หรือ สวนสาธารณะระดับเมือง (city park) ขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ รัศมีให้บริการในวงรอบแก่คนทั้งเมือง และพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมืองมีลานกว้างเพื่อจัดงาน ผู้ใช้บริการเดินทางมาจากทั่วกรุงเทพมหานคร และใช้เวลาพักผ่อนมากกว่าครึ่งวัน มีกิจกรรมหลากหลายดึงดูดความสนใจ นอกเหนือจากสวนระดับล่าง

6) สวนถนน (street park) ความกว้างพื้นที่เกินกว่า 3 เมตร ไม่จำกัดความยาว ปลูกลงไม้ 2 ข้างทาง เว้นที่ตรงกลางเป็นทางเดิน แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สวนไหล่ทาง หรือ ทางจักรยาน สวนเกาะกลาง และสวนทางแยก

7) สวนเฉพาะทาง หรือสวนอเนกประสงค์ (special purpose park) ไม่จำกัดขนาดพื้นที่ เช่น สวนประวัติศาสตร์ สวนวัฒนธรรม และสวนกีฬา

4. การจำแนกประเภทสวนสาธารณะ โดยสำนักผังเมือง ซึ่งได้จัดประเภทสวนเป็น 6 ประเภท โดยจะแบ่งตามลำดับขั้นของสวนสาธารณะ (สำนักผังเมือง, 2537:สวน-6) ดังนี้

1) สวนระดับละแวกบ้าน (neighborhood park) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในลักษณะที่ให้ความสงบและความผ่อนคลาย จึงควรออกแบบและจัดให้มีบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ หรือคล้ายคลึงกับการอยู่ในชนบท เช่น มีพืชพรรณหลากหลาย พื้นที่สวนห้อมล้อมไปด้วยต้นไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ สวนระดับนี้มีความจำเป็นมากและควรจัดหาให้มีขึ้นในพื้นที่เขตเมืองที่เป็นย่านที่มีความหนาแน่นประชากรสูง แต่จะไม่มีควมจำเป็นมากนักในย่านพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยวที่มีสนามในบ้านของตนเองและสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกับกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษาเพื่อความประหยัด เช่น มีสนามกีฬาสำหรับเด็กวัยประถมศึกษาด้วย

ที่ตั้ง อยู่กลางชุมชนในรัศมีให้บริการ 300-500 เมตร (หรือเท่ากับระยะทางที่เด็กสามารถเดินถึงได้ในเวลา 5-10 นาที) ควรอยู่ใกล้โรงเรียนประถมศึกษาของชุมชนและไม่ควรอยู่ติดถนนที่มีการจราจรความเร็วสูง หรือถนนสายประธาน เช่น ทางหลวงแผ่นดิน เนื่องจากต้องคำนึงถึงความสะดวกและความปลอดภัยของเด็กและควรมีทางเดินสวนได้โดยตรง โดยไม่ติดกับถนนหรือสิ่งกีดขวางอื่น ๆ เช่น ทางรถไฟ

ขนาดพื้นที่ 12.5 ไร่/ 1,000 คน และมีองค์ประกอบภายในที่เป็นการหย่อนใจในลักษณะความสงบผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยและการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องออกแรง ออกกำลังกาย มีบริเวณร่มรื่นสำหรับนั่งเล่น และหากมีสภาพธรรมชาติหรือวัตถุ หรืออาคารที่สำคัญมีอยู่ในพื้นที่สวน โดยเน้นให้เห็นความสำคัญ ความโดดเด่น เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนไปด้วยในขณะเดียวกัน เช่น ศาลเจ้าทับทิม ต้นลำพู ในสวนสาธารณะสันติชัยปราการ เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีองค์ประกอบอื่น ๆ โดยทั่วไปของสวน เช่น ไฟฟ้าแสงสว่าง ม้านั่ง ชุมนายเครื่องดื่ม ไม้ใหญ่ให้ร่มเงา พุ่มไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

2) สวนระดับชุมชน (community park) เป็นสวนสาธารณะที่มีกิจกรรมสำหรับประชากรทุกวัยในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถใช้ได้ร่วมกันภายในพื้นที่เดียวกัน และมีกิจกรรมที่หลากหลาย มุ่งประโยชน์ทางการพักผ่อนหย่อนใจและการศึกษาและจะได้ประโยชน์สูงสุด โดยโรงเรียนและชุมชน (รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแล) จะบริหารจัดการร่วมกันเพื่อพัฒนากิจกรรมในสวนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 2 องค์กร

ที่ตั้ง ครอบคลุมพื้นที่ให้บริการในรัศมี 1-2.5 กิโลเมตร (หรือสามารถเดินทางไปถึงได้โดยระบบขนส่งสาธารณะในเวลาไม่เกิน 30 นาที) สำหรับในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น ควรจะลดระยะของรัศมีการให้บริการให้น้อยลงเข้าถึงง่ายโดยอยู่บนถนนสายหลักของชุมชน

ขนาดพื้นที่ 2.5 ไร่ / 1,000 คน และองค์ประกอบภายใน ประกอบด้วย บริเวณร่มรื่นสำหรับนั่งเล่น สนามกลางแจ้งประเภทต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่สวนที่จัดหาได้เพื่อจัดกิจกรรมแข่งกีฬา ลานอเนกประสงค์ เพื่อออกกำลังกาย เช่น การเต้นแอโรบิก ลานสเก็ต หรือลานจัดกิจกรรมของชุมชน ลานนิทรรศการ เป็นต้น ทางเดินทางวิ่งและองค์ประกอบที่เป็นจุดเด่นหรือสัญลักษณ์ของสวน เช่น อาคารพิพิธภัณฑสถาน อาคารเรือนจำและแนวกำแพงเรือนจำ ในสวนรมณีนาถ ปรางค์กู่การณีน้าขึ้น-น้ำลง ในสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา เป็นต้น นอกจากนี้มีองค์ประกอบอื่น ๆ โดยทั่วไปของสวนด้วย เช่น ไฟฟ้าแสงสว่าง ม้านั่ง ชุมนายเครื่องดื่ม ไม้ใหญ่ให้ร่มเงา พุ่มไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

3) สวนระดับย่าน (district park) เป็นสวนสาธารณะสำหรับย่านหรือเขตที่อยู่ในเมืองขนาดใหญ่ หรือเป็นสวนสาธารณะที่ให้บริการเมืองขนาดเล็กลงไป ซึ่งมีขนาดประชากรที่ให้บริการระหว่าง 50,000-100,000 คนและมีกิจกรรมที่มีความหลากหลาย

ที่ตั้ง ครอบคลุมพื้นที่ให้บริการในรัศมี 3-6 กิโลเมตร (หรือสามารถเดินทางไปถึงได้โดยระบบขนส่งมวลชนสาธารณะในเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง) เข้าถึงง่าย โดยอยู่บนถนนสายหลัก

ขนาดพื้นที่ 1.5 ไร่ / 1,000 คน และมีองค์ประกอบภายในเช่นเดียวกับสวนระดับชุมชน แต่มีจำนวน ขนาด มีความหลากหลายของกิจกรรมมากกว่า และใช้พื้นที่มากกว่า เช่น กิจกรรมดนตรี และสวนจรวดและสวนจรวดเยาวชน ในสวนธนบุรีรมย์ เป็นต้น

4) สวนระดับเมือง (city park) เป็นสวนสาธารณะที่ให้บริการสำหรับคนทั้งเมือง มีลักษณะเช่นเดียวกับสวนระดับย่าน มีขนาดที่ให้บริการ ตั้งแต่ 100,000 คนขึ้นไป

ที่ตั้ง ให้บริการครอบคลุมทั้งเมือง โดยสามารถเดินทางไปถึงได้โดยระบบขนส่งสาธารณะในเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง

ขนาดพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 100 ไร่ โดยมีขนาดพื้นที่เฉลี่ยที่ควรจัดเตรียมไว้ 300 ไร่ และมีองค์ประกอบภายในเช่นเดียวกับสวนระดับชุมชน และสวนระดับย่าน แต่มีความหลากหลายของกิจกรรมมากกว่าและใช้พื้นที่มากกว่า ตัวอย่างเช่น ค่ายพักแรม อุทยานผีเสื้อและแมลง กิจกรรมขี่จักรยาน แรลลี่ ดูนกในสวนพฤกษศาสตร์ หรือลานตะวันยิ้ม (คนพิการ) สโมสรพลเมือง อาวุโส ศูนย์สร้างโอกาสเด็ก ศูนย์ฝึกอาชีพ ในสวนลุมพินี เป็นต้น

5) สวนระดับภาค (regional park) เป็นสวนขนาดใหญ่มากหรือสวนที่มีลักษณะเฉพาะ โดยทั่วไปในประเทศไทยมักใช้พื้นที่ที่สภาพทางธรรมชาติที่งดงาม หรือมีลักษณะภูมิประเทศที่เอื้ออำนวย และอาจใช้เป็นพื้นที่ร่วมหรือผสมผสานกับวัตถุอื่นของเมือง เช่น พื้นที่โล่งรองรับน้ำ เป็นต้น มีความสำคัญและมีบทบาทระดับภาค ให้บริการแก่ประชากรในเมืองต่าง ๆ ได้โดยรอบ

ที่ตั้ง นอกเขตเมืองและห่างจากตัวเมือง ไม่เกิน 20 กิโลเมตร หรือใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ไปถึงได้ใน 1 ชั่วโมง

ขนาดพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 200 ไร่ และองค์ประกอบภายในขึ้นอยู่กับสภาพดั้งเดิมหรือวัตถุประสงค์ของพื้นที่ ส่วนองค์ประกอบของสวนโดยทั่วไป เช่นเดียวกับสวนสาธารณะระดับอื่น ๆ แต่เน้นที่วัตถุประสงค์หลักดั้งเดิมของบริเวณ เช่น เพื่อสงวนรักษานุรักษ์สภาพทางธรรมชาติ หรือเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ของเมือง เช่น สวนหลวง ร.9

6) พื้นที่สีเขียวอื่น เป็นลักษณะพื้นที่โล่งภายในเมือง ซึ่งอยู่ละแวกชุมชน แต่มีที่ตั้งไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นสวนสาธารณะ ซึ่งประชาชนสามารถมาพักผ่อนหย่อนใจและสามารถตกแต่ง ปลูกต้นไม้ เพื่อความสวยงามร่มรื่นของเมือง ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองในการช่วยดูดซับอากาศเสียในเมือง ช่วยให้บริการบริเวณนั้น ๆ มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย

ที่ตั้ง ไม่จำกัด ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่จัดหาได้ เช่น พื้นที่บริเวณมุมถนน วงเวียน เกาะกลางถนน บริเวณสี่แยก เขตทางของถนนหรือทางรถไฟ พื้นที่ได้จุดตัดกันของถนนลอยฟ้า เป็นต้น

ขนาดพื้นที่ ไม่จำกัด และองค์ประกอบภายในสวน เน้นการปลูกต้นไม้เป็นหลัก เพื่อความร่มรื่นและดูดซับอากาศเสีย และบำรุงรักษาได้ง่าย และในบางบริเวณที่ขนาดพื้นที่กว้างขวางเพียงพอ อาจจัดแบ่งพื้นที่บางส่วนไปใช้เพื่อบริการชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น จัดเป็นที่จอดรถขนาดเล็กสำหรับชุมชน เป็นที่ตั้งป้ายประกาศข้อความสำคัญ หรือเป็นป้อมสาธารณะให้บริการข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

จากการพิจารณาการจำแนกสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานครสามารถสรุปประเภทสวนสาธารณะได้ดังนี้

ตารางที่ 2.2
สรุปประเภทสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ จำแนกโดยสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม			สวนสาธารณะ จำแนกโดยสำนักผังเมือง เกณฑ์ด้านผังเมืองหมวดบริการสังคม		
ประเภทสวน	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ให้บริการ	ประเภทสวน	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	พื้นที่ให้บริการ
1. สวนหย่อม ขนาดเล็กย่านชุมชน	ไม่เกิน 2 ไร่	รัศมีให้บริการ 1 กิโลเมตรหรือเข้าถึง ใช้เวลา 5-10 นาที	1.สนามเด็กเล่น	20-200 ตารางวา	ชุมชนระดับหมู่บ้าน ใน ชนบททุกหมู่บ้านและ ชุมชนที่อยู่อาศัย
2. สวนหมู่บ้าน หรือสวนละแวก บ้าน	2-25 ไร่	รัศมีให้บริการ 1-3 กิโลเมตร	2.สวนระดับ ละแวกบ้าน	25-50 ไร่	รัศมีให้บริการ 300-500 เมตร
3. สวนชุมชน	25-125 ไร่	รัศมีให้บริการ 3-8 กิโลเมตร	3.สวนระดับชุมชน	25-50 ไร่	รัศมีให้บริการ 1-2.5 กิโลเมตร หรือโดยระบบ ขนส่งสาธารณะไม่เกิน ครึ่งชั่วโมง
4. สวนสาธารณะ ระดับเขต	125-500 ไร่	รัศมีให้บริการมาก กว่า 8 กิโลเมตร	4.สวนระดับย่าน	30-75 ไร่	รัศมีให้บริการ 3-6 กิโลเมตร หรือโดยระบบ ขนส่งสาธารณะ ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
5.สวน สาธารณะ ระดับเมือง	500 ไร่ขึ้นไป	รัศมีให้บริการในวง รอบแก่คนทั้งเมือง	5.สวนระดับเมือง	100 ไร่ขึ้นไป	โดยระบบขนส่ง สาธารณะไม่เกิน 1 ชั่วโมง
6.สวนถนน	ความกว้างพื้นที่เกิน กว่า 3 เมตร	-	6.สวนระดับภาค	200 ไร่ขึ้นไป	โดยรถยนต์ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
7.สวนเฉพาะทาง หรือสวนอนเนก ประสงค์	ไม่จำกัดขนาดพื้นที่	-	7.พื้นที่สีเขียวอื่น	ไม่จำกัด	ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่จัดหาได้

2.1.3 ลักษณะทางกายภาพและสถานภาพของสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน

ในที่นี้จะเป็นการรวบรวมลักษณะทางกายภาพของสวนสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นรายชื่อสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร (ผนวก ก) การเข้าถึง และองค์ประกอบภายในสวน ซึ่งสวนสาธารณะ ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังรวมถึง สถานภาพของสวนสาธารณะ ในด้านสถิติผู้เข้าใช้สวนสาธารณะ และจำนวนพื้นที่ของสวนสาธารณะต่อประชากรในปัจจุบัน

ตารางที่ 2.3

รายชื่อสวนสาธารณะ บริบทของสวนสาธารณะ การเข้าถึง ลักษณะเด่นและองค์ประกอบภายใน

ลำดับ	รายชื่อสวน	บริบทของสวนสาธารณะ และการเข้าถึง	ลักษณะเด่น และองค์ประกอบภายในสวน
1.	สวนหลวงร.9	อยู่ในย่านที่อาศัยหนาแน่นน้อยและการเข้าสวนได้ 2 ทาง คือ ถนนศรีนครินทร์ และถนนสุขุมวิท 103 โดยรถยนต์ส่วนตัวและรถประจำทาง	จุดเด่น เป็นสวนระดับนคร ที่เฉลิมฉลองพระเกียรติ ส่งเสริมวิชาการ รวบรวมพันธุ์พืช และพักผ่อนหย่อนใจ มี 6 ส่วน คือ อุทยานมหาราช สวนพฤกษศาสตร์ สวนรมณีย์ สนามราชกรี สวนน้ำตระพังแก้ว
2	สวนลุมพินี	อยู่ในย่านธุรกิจ อาคารสูง มีประชากรหนาแน่นสูงและการเข้าถึงได้โดย รถไฟฟ้าใต้ดิน รถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้า	จุดเด่น เป็นสวนอเนกประสงค์ รวบรวมประโยชน์ใช้สอย เพื่อกิจกรรมนันทนาการ เช่น ลานตะวัน ยิม กิจกรรมดูนกในเมือง ที่ตั้งชมรมต่างๆ ธรรมชาติในสวน ดนตรีในสวน
3.	สวนจตุจักร	อยู่ในย่านชุมชนการค้าสำคัญ ใกล้สถานีขนส่งมีประชากรหนาแน่นมาก การเข้าถึงได้โดยรถไฟฟ้า รถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้า	จุดเด่น ได้แก่ หอนาฬิกา นาฬิกาดอกไม้ ประติมากรรมอาเซียน 6 ประเทศ นอกจากนี้มีองค์ประกอบอื่นๆ เช่น พิพิธภัณฑ์รถไฟ สวนสุขภาพ สวนจากรายยาวชน
4.	สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ)	อยู่หลังสวนจตุจักรติดถนนอยู่หลังสวนจตุจักรติดถนนกำแพงเพชร 2 และถนนวิภาวดี การเข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าสำหรับคนในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น เป็นอุทยานการเรียนรู้จตุจักร คือมี ค่ายพักแรม อุทยานผีเสื้อและแมลง สวนปิกนิก กิจกรรมแรลลี่ดูนก นอกจากนี้มี องค์ประกอบเช่น ลานกีฬา ศูนย์นันทนาการชุมชนสวนรถไฟ สวนป่า
5.	สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์	อยู่หลังสวนจตุจักร ติดถนนกำแพงเพชร 2 เข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าสำหรับคนในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนพฤกษศาสตร์นอกจากนี้ มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่น สระน้ำ ลานบัว พิพิธภัณฑ์เด็กกรุงเทพฯ สวนไม้มงคลพระราชทาน 76 จังหวัด
6.	สวนเสรีไทย (สวนน้ำบึงกุ่ม)	อยู่ในย่านพักอาศัยขนาดใหญ่ คือ เคนหะชุมชนคลองจั่น เข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้า	จุดเด่น สวนน้ำ(มีบึงน้ำขนาดใหญ่)
7.	สวนธนบุรีรมย์	อยู่ในย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย เข้าถึงได้โดยรถยนต์ส่วนตัวทางรถ.ประชาอุทิศทางเดียวรถประจำทาง ส่วนมากผู้ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะเดินเท้า	จุดเด่น สวนสมุนไพรเมื่อร้อน นอกจากนี้มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่นสวนจากรายยาวชนธนบุรี กิจกรรมดูนก

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

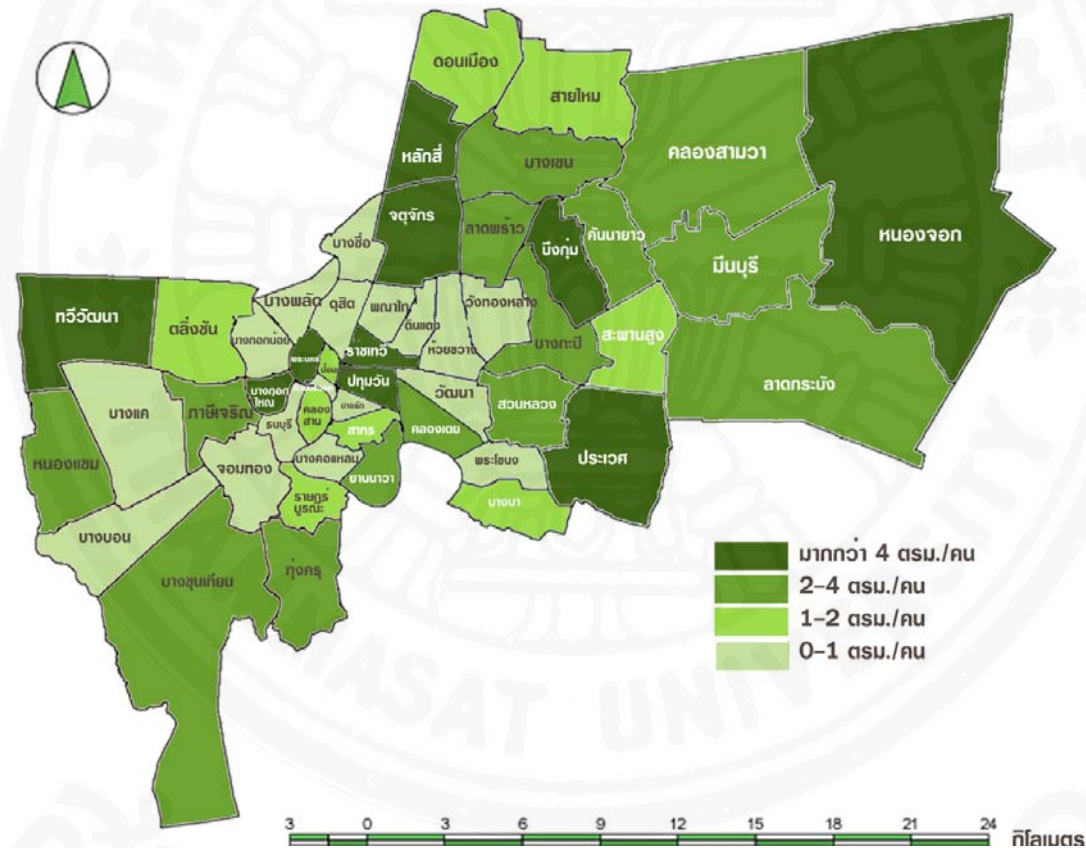
ลำดับ	รายชื่อสวน	บริบทของสวนสาธารณะ และการเข้าถึง	ลักษณะเด่น และองค์ประกอบภายในสวน
8.	สวนพระนคร	ที่ตั้งสวนอยู่ติดถ.สุขุมวิท 77 มีรถประจำทางผ่านน้อยสาย ส่วนมากผู้ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงจะเดินเท้า	จุดเด่น สวนไม้ดัด นอกจากนี้มี องค์ประกอบ เช่น ลานอเนกประสงค์ ศูนย์เยาวชนลาดกระบัง สวนหย่อมเกาะลอย
9.	อุทยานเบญจสิริ	ตั้งอยู่ในย่านธุรกิจ มีลักษณะแออัด เข้าถึงสะดวกโดยรถไฟฟ้า รถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนประติมากรรมและสวนเปิดโล่งนอกจากนี้ มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่น ลานกีฬา การแสดงน้ำพุดนตรี สนามเด็กเล่น ธรรมชาติในสวน คนตรีในสวน
10	สวนเบญจกิติ	ตั้งอยู่ในย่านธุรกิจ อาคารสูง และอยู่ข้างศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ทำให้เข้าถึงง่าย โดยรถไฟฟ้าใต้ดิน รถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น เป็นสวนน้ำสมัยใหม่ มีลานริมน้ำไว้จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ นอกจากนี้มี องค์ประกอบอื่นๆ ลานองค์พระ
11	สวนกีฬาภิรมย์ อินทรา (สวนภูเขาภิรมย์ อินทรา)	อยู่ในเขตที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย เข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้า	จุดเด่น เป็นสวนกีฬาแห่งแรกของเมือง แบ่งเป็นสวนภูเขาและลานกีฬา ที่มีสนามฟุตบอล สนามบาสเก็ตบอล สนามตะกร้อ
12	สวนรมณีนาถ	ตั้งอยู่ในย่านประชากรและอาคารบ้านเรือนหนาแน่น ทางเข้าหลักอยู่บริเวณถนนศิริพงษ์ โดยรถไฟฟ้าใต้ดิน รถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น อาคารพิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์ อาคารเรือนจำและแนวกำแพงเรือนจำ นอกจากนี้มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่น สวนสุขภาพ ดนตรีในสวน
13	สวนสราญรมย์	อยู่ในย่านชุมชน เข้าถึงสะดวกโดย รถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนศิลปวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มายาวนาน มีองค์ประกอบ ศาลากระโจม แตร ศาลาเรือนกระจก และอนุสาวรีย์พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์
14	สวนสันติภาพ	ตั้งอยู่ในย่านชุมชน จุดเชื่อมโยงจวรจสำคัญ การเข้าถึงได้โดย รถไฟฟ้า รถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนป่าใจกลางเมือง และอุทยานดนตรี นอกจากนี้มีองค์ประกอบ สวนสุขภาพ ป้ายชื่อสวนจำลองลายมือท่านพุทธทาสภิกขุ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ลำดับ	รายชื่อสวน	บริบทของสวนสาธารณะ และการเข้าถึง	ลักษณะเด่น และองค์ประกอบภายในสวน
15	สวนหนองจอก	อยู่ในเขตประชากรเบาบาง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่โล่ง พื้นที่ทำการเกษตร การเข้าถึงได้โดยรถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนไทรงาม นอกจากนี้มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่น เวทีกลางแจ้ง สนามกีฬา
16	สวนรมณีบุปผาสีกัน	อยู่ในเขตที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย เข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลและเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น กลุ่มศาลาไทย นอกจากนี้มี องค์ประกอบคือ ลานกีฬา สวนสุขภาพ หอนาฬิกา อัฒจันทร์
17	สวนทิววนารมย์	อยู่ในเขตพื้นที่การเกษตร แต่อยู่ใกล้ตลาดนัดใหญ่ การเข้าถึงได้โดยรถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและทางน้ำ	จุดเด่น เป็นสวนสาธารณะที่มีตลาดนัดด้วยในโครงการเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยว
18	สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ (ฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี)	อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เชิงสะพานพระราม 9 การเข้าถึงได้โดยรถประจำทาง และรถยนต์ส่วนบุคคลมากกว่าการเดินเท้า	ฝั่งพระนคร จุดเด่น สวน ปรางค์การณีนน้ำขึ้นน้ำลง นอกจากนี้มี องค์ประกอบอื่นๆ เช่น กำแพงราชสุตติมหาราช ศาลาดนตรีไทย ประติมากรรม จุฑมวิวิ ฝั่งธนบุรี โดดเด่นด้านลานกีฬา นอกจากนี้ยังมี ศูนย์นันทนาการชุมชนสะพานพระราม 9 จุฑมวิวิ
19	สวนมหาดไทย	อยู่ในย่านที่อาศัยหนาแน่นน้อยและการเข้าถึงได้โดยรถประจำทาง รถยนต์ส่วนบุคคลและการเดินเท้าในละแวกใกล้เคียง	จุดเด่น สวนอเนกประสงค์ที่ผสมผสานระหว่างลานออกกำลังกายและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของ ครอบครัว
20	สวนสันติชัยปราการ	ด้านข้างเป็นคลองบางลำภู และแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ทางด้านหลัง ชุมชนย่านใกล้เคียงเป็นบริเวณพักอาศัยหนาแน่น และเป็นย่านพาณิชย์และสถานที่ราชการ การเดินทางถึงสวนโดยรถประจำทาง เดินเท้าในละแวกใกล้เคียง และเรือข้ามฟาก	จุดเด่น อยู่ที่ป้อมพระสุเมรุ และริมแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงาม ซึ่งสามารถมองเห็นสะพานพระราม 8 ได้ด้วย และเกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้นมากมาย

ภาพที่ 2.5

สัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวนประชากร (ตารางเมตรต่อ 1 คน) ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2547

ที่มา : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

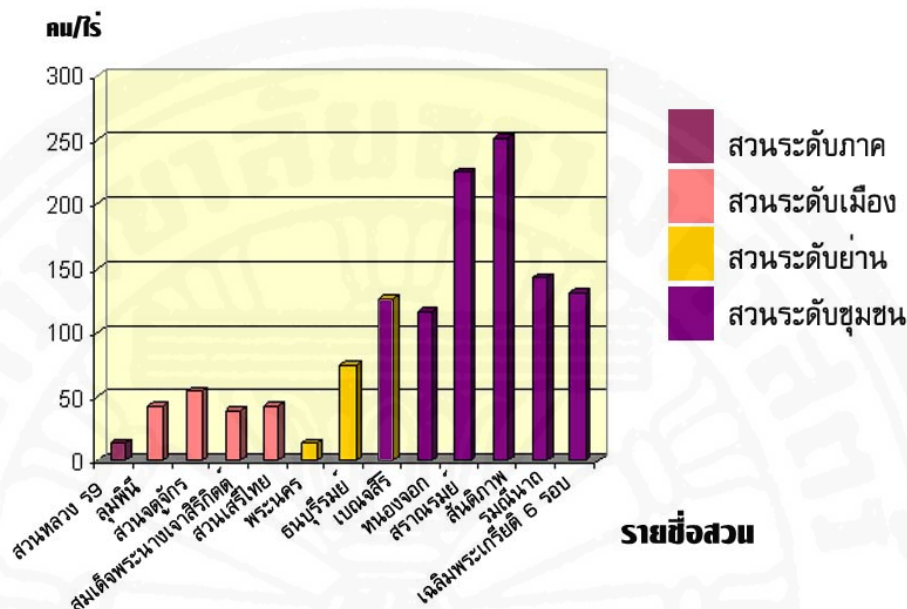
จากภาพที่ 2.5 มาจากภาคผนวก ค ซึ่งจะเห็นได้ว่าสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวนประชากร ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร ช่วงปีพ.ศ. 2547 พบว่าในเขตชานเมืองส่วนมากจะมีสัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะมากกว่าเขตเมืองชั้นในซึ่งมีจำนวนประชากรมากกว่า เป็นผลให้แนวโน้มความต้องการสวนสาธารณะของเขตเมืองชั้นในและชั้นกลางของกรุงเทพมหานครนั้น อาจมีมากขึ้น

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพ ทางด้านขนาดพื้นที่ ที่ตั้ง การเข้าถึงและลักษณะองค์ประกอบภายในของสวนสาธารณะที่อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม จำนวน 20 สวนสาธารณะดังภาคผนวก ก และตารางที่ 2.3 ประกอบกับการพิจารณาการจำแนกประเภทของสวนสาธารณะโดยสำนักงานสวนสาธารณะและสำนักผังเมือง ซึ่งสามารถจำแนกประเภทสวนสาธารณะในการศึกษาครั้งนี้ได้ดังนี้

1. สวนระดับละแวกบ้าน (neighborhood park) ในที่นี้ประกอบด้วย สวนสาธารณะสันติชัยปราการ
 2. สวนระดับชุมชน (community park) ในที่นี้ประกอบด้วย สวนสราญรมย์ สวนสันติภาพ สวนหนองจอก สวนรมณีทุ่งสีกัน สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบ สวนมหาดไทย สวนรมณีนาถ อุทยานเบญจสิริ สวนทวีวนารมย์
 3. สวนระดับย่าน (district park) ประกอบด้วย สวนธนบุรีรมย์ สวนพระนคร และสวนกีฬารามอินทรา
 4. สวนระดับเมือง (city park) ประกอบด้วย สวนวชิรเบญจทัศ สวนจตุจักร สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ (รวมกันทั้ง 3 โครงการ) สวนลุมพินี สวนเสรีไทย สวนเบญจกิติ (โครงการระยะแรก)
 5. สวนระดับภาค (regional park) ประกอบด้วย สวนหลวง ร.9
- ดังนั้นหากเปรียบเทียบสถิติจำนวนผู้เข้าใช้บริการสวนสาธารณะในประเภทต่าง ๆ จะได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.6

ความหนาแน่นของจำนวนคนผู้เข้าใช้สวนสาธารณะในแต่ละประเภท ประจำปี 2548

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ, 2548

จากภาพที่ 2.6 การคำนวณความหนาแน่นของผู้เข้าใช้กลุ่มสวนสาธารณะ คิดจากจำนวนผู้เข้าใช้บริการเฉลี่ยต่อวัน (ผนวก ข) กับขนาดพื้นที่สวน โดยพบสวนสาธารณะประเภทสวนระดับชุมชน มีความหนาแน่นของผู้ใช้มากกว่ากลุ่มสวนสาธารณะประเภทอื่น ๆ

2.2 นโยบาย แผนงาน และเกณฑ์มาตรฐานผังเมืองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ

2.2.1 นโยบาย แผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ

จากการศึกษาพบว่าแนวความคิดในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยแนวความคิดดังกล่าวได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว ดังนี้

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งถือว่าเป็นแผนพัฒนาระดับประเทศฉบับแรกที่ทำให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว โดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่า จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่

สีเขียวโดยกำหนดนโยบายและจัดทำแนวทางที่ชัดเจนเพื่อการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติพื้นที่สีเขียวพื้นที่โล่งและสวนสาธารณะในเมืองให้ได้สัดส่วนกับจำนวนคนและการเจริญเติบโตของชุมชน รวมทั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างภูมิทัศน์ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองน่าอยู่ โดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืนว่า กลไกในการพัฒนาดังกล่าวเน้นหลักการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนในสังคม เพื่อจะพัฒนาให้เมืองและชนบทมีความสงบ สะดวก สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย มีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี วิถีชีวิตดีมีความสุข

2. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2540 - 2549 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวโดยเน้นบทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชนในการมีส่วนร่วมในงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสงวนที่ดินเป็นพื้นที่สีเขียว สำหรับเป็นพื้นที่ที่สร้างความสดชื่น และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนและประชากรในอนาคต

3. แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร

แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2535-2539) ในส่วนของแผนสาขาสีแวดล้อม โดยกรุงเทพมหานครกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงามและน่าอยู่มากขึ้น โดยจัดให้มีการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ดอกไม้ประดับตามความเหมาะสมให้ครอบคลุมพื้นที่ 36 เขต ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทำการประชาสัมพันธ์ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนทั่วไปและก่อสร้างสวนสาธารณะเพิ่มเติม (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2534) ส่วนในแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2540-2544) ยังเน้นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนและสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ โดยในแผนสาขาสีแวดล้อม กำหนดให้มีการพัฒนาสภาวะแวดล้อมด้วยการปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าสาธารณะและที่สาธารณะโดยให้มีศักยภาพเหมาะสมต่อการพักผ่อนหย่อนใจ กำหนดมาตรการทางผังเมือง เพื่อส่งเสริมให้เกิดพื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้น ส่วนในแผนสาขาสีเมืองและการใช้ที่ดิน กำหนดให้การจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานทุกด้านเกี่ยวกับที่ดิน เพื่อใช้ในการวางผังเมือง จัดหาพื้นที่ที่ยังมีการใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่มาจัดทำสวนสาธารณะหรือพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง

ต่อมาในแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545 - 2549) ในด้านผังเมือง และการใช้ที่ดิน กำหนดให้ (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิสถาบันนโยบาย สังคมและเศรษฐกิจ, 2545)

- (1) จัดทำแผนแม่บทสีเขียว เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงาน
- (2) ดำเนินการ และสนับสนุนให้เกิดพื้นที่สาธารณะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ หรือพื้นที่สีเขียว แก่ชาวกรุงเทพมหานคร เป็นสัดส่วนไม่น้อยกว่า 1 คน ต่อ พื้นที่ 4 ตารางเมตร
- (3) จัดหาและสนับสนุนให้มีพื้นที่เปิดโล่งริมน้ำและพื้นที่เปิดโล่งในเมืองทั่วไป โดยเฉพาะย่านชุมชน
- (4) รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการจัดหาและพัฒนา เพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง

ส่วนทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นได้กำหนดให้เพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะอย่างน้อยให้มีพื้นที่อัตราส่วนต่อจำนวนประชากร 2.5 ตารางเมตรต่อคน

- (1) จัดหาและก่อสร้างสวนสาธารณะและสวนหย่อมอื่นๆตามความเหมาะสม โดยให้ทุกสำนักเขตมีสวนสาธารณะประจำเขต
- (2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนปลูกต้นไม้ในพื้นที่รกร้างว่างเปล่าของชุมชน รวมถึงที่ว่างในบ้าน
- (3) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมรักษาสภาพแวดล้อมอย่างจริงจัง
- (4) สร้างแนวทางสีเขียวในกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวมีลักษณะเป็น แนวยาวเชื่อมโยงระหว่างบริเวณนอกเมืองและใจกลางเมือง อาจอยู่บริเวณพื้นที่เกษตรกรรม เรือน เพาะชำ สวนผลไม้ อาจใช้สำหรับเป็นพื้นที่กันชนระหว่างเขตการใช้ที่ดินที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น กันที่ดินย่านพักอาศัย และย่านอุตสาหกรรม หรืออาจเป็นแนวกันเพื่อความปลอดภัย

4. วิสัยทัศน์ของกรุงเทพมหานคร

ในการวางและจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร (ปรับปรุงครั้งที่ 1) สำนักผังเมือง ได้จัดทำวิสัยทัศน์ของกรุงเทพมหานคร (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2542) มีวัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดทิศทางพัฒนาเมืองในอนาคต ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมขนส่ง และสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ และสภาพแวดล้อม ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนานระดับชาติ

และแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร รายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ได้แก่ วิสัยทัศน์ที่ 2 ซึ่งว่าด้วย เมืองที่สงวนรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีคุณค่า เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร ซึ่งกำหนดนโยบายส่งเสริม ปรับปรุง พื้นฟูแก้ไข และรักษาสภาพแวดล้อมของเมือง และสืบสานวัฒนธรรมไทย เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร ด้านสภาวะแวดล้อมตามมาตรฐานเมืองน่าอยู่ (health city) และให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) โดยมีเป้าหมายหนึ่งคือ การเพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ โดยในแผนระยะสั้น กำหนดเป้าหมายขั้นต่ำ 2 ตารางเมตรต่อคน และแผนระยะยาว 10 ตารางเมตรต่อคน โดยมีมาตรการดังนี้

- (1) จัดหาและพัฒนาสวนสาธารณะในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะในที่ดินของรัฐ ที่ว่างสาธารณะ พื้นที่ในวัด หมู่บ้านจัดสรร ฯลฯ
- (2) พัฒนาสวนสาธารณะผนวกกับพื้นที่รับน้ำ (โครงการแก้มลิง) เพื่อประโยชน์ในด้านการป้องกันน้ำท่วม
- (3) กำหนดและจัดหาพื้นที่ใช้ประโยชน์ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นที่นันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- (4) พัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน เป็นสวนสาธารณะ และรักษาระบบนิเวศน์
- (5) กำหนดให้มีพื้นที่สีเขียวในข้อกำหนดระยะถอยร่นของอาคารหรือพื้นที่ว่างของอาคาร (open space ratio) ในบางพื้นที่เพื่อภูมิทัศน์ของเมือง โดยเฉพาะในโครงการขนาดใหญ่

5. แผนยุทธศาสตร์ สวัสดิการสังคม

แผนยุทธศาสตร์ สวัสดิการสังคม (สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ปีงบประมาณ 2544-2548) เป็นแผนที่ปรับเปลี่ยนภายใต้แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2540 - 2544) โดยได้กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวคือ เป้าหมายที่ 1 ดำเนินการจัดหา รักษา บริหาร และพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะพื้นที่สีเขียว พื้นที่โล่งแจ้ง พื้นที่นันทนาการของเมือง เพื่อประโยชน์สุขสูงสุดของคนกรุงเทพมหานครและผู้มาเยือน โดยมีแนวทางดำเนินการด้านสภาพแวดล้อมเมืองของสวนสาธารณะ ดังนี้

- (1) จัดแบ่งประเภทสวนสาธารณะและบันทึกข้อมูลลงระบบ GIS
 - (2) จัดหาพื้นที่สวนสาธารณะ เพื่อให้ได้สัดส่วนตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพชีวิตของกรุงเทพมหานครที่กำหนดไว้ 4 ตารางเมตรต่อคน โดยเน้นการเพิ่มปริมาณ สวนชุมชนและสวนหมู่บ้านเป็นหลัก ทั้งนี้จะต้องได้พื้นที่สวนสาธารณะรวม 9,000 ไร่ภายในปี พ.ศ. 2547
 - (3) เพิ่มคุณค่าและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร โดยการจัดเตรียมกิจกรรมนันทนาการ การกีฬา วัฒนธรรม การสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้แก่ผู้ใช้บริการ รวมทั้งกำหนดแนวทางให้สวนสาธารณะเป็น แหล่งนันทนาการเปิด สำหรับประชาชน เพื่อให้ผู้ใช้ประโยชน์จากสวนสาธารณะอย่างคุ้มค่ามากที่สุด และเป็นห้องเรียนธรรมชาติ สำหรับเป็นแหล่งศึกษาพฤกษศาสตร์ของเยาวชนและประชาชนทั่วไป
 - (4) เพิ่มปริมาณและประเภทผู้ใช้สวนสาธารณะในทุกสวนสาธารณะ โดยในวันธรรมดาอีกร้อยละ 30 และวันหยุดราชการอีกร้อยละ 50 โดยเน้นการใช้สวนได้ทั้งครอบครัว
 - (5) จัดให้มีการดูแล บำรุงรักษา พัฒนาสวนสาธารณะและแหล่งนันทนาการที่มีอยู่เดิม
 - (6) สวนสาธารณะทุกแห่ง ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ
 - (7) จัดให้มีหน่วยรักษาความปลอดภัยในสวนสาธารณะที่มีคุณภาพ
 - (8) จัดให้มีเส้นทางเชื่อมระหว่างสวนสาธารณะหลักและระหว่างบ้านกับสวน
 - (9) จัดตั้ง “ประชาคมรักสวน” เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบเสนอแนะในการดูแลและบริหารสวนสาธารณะ
- แนวทางดำเนินการด้านสภาพแวดล้อมเมืองของต้นไม้ ที่สาธารณะ ที่โล่ง ดังนี้
- (1) ขยายผลการให้ความรู้ความเข้าใจในวิชาการปลูก การตกแต่งต้นไม้แก่ประชาชนทั่วไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
 - (2) ขยายผลเครือข่ายอาสาสมัคร “หมอดต้นไม้” ให้มีสมาชิกในทุกเขต
 - (3) เร่งรัดให้มีการออกกฎระเบียบ เพื่อให้การก่อสร้างทั้งรัฐและเอกชนต้องมีการกำหนดพื้นที่สีเขียว
 - (4) ส่งเสริมให้ประชาคมเข้ามาที่ส่วนร่วมในการริเริ่ม จัดการ และติดตามผลการดำเนินงานของสวนสาธารณะ

(5) สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสวนและแหล่งนันทนาการมากขึ้น และจัดหางบประมาณแหล่งเงินทุนจากภายนอก เพื่อสนับสนุนการรักษาคุณภาพและปริมาณของอุปกรณ์สวนสาธารณะ พื้นที่โล่งแจ้ง สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการนันทนาการและสวนถนน

ภายใต้นโยบายและแผนดังกล่าว นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในลักษณะโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ได้แก่

1. โครงการกรุงเทพเมืองน่าอยู่

โครงการกรุงเทพเมืองน่าอยู่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนในกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านสภาพแวดล้อม กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อนามัยและจิตใจ ตามแนวทาง “เมืองน่าอยู่” เพื่อประสานทรัพยากรและแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน โดยทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของการดำเนินโครงการ คือ ให้ทุกคนในสังคมได้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้กรุงเทพมหานคร ให้เป็นเมืองน่าอยู่ ประชาชนมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกาย และจิตใจ รวมทั้งการรักษาความเป็นเมืองน่าอยู่ให้ดำรงไว้ได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน โดยมีโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนโครงการเมืองน่าอยู่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวคือ การจัดสร้างสวนสาธารณะ และสร้างลานกีฬา และลานคนเมือง ให้ครบ 1,000 แห่งภายในปี พ.ศ. 2543

2. วาระแห่งกรุงเทพมหานคร (Bangkok Agenda)

จากวาระสำคัญ 10 ประการ มี 2 วาระ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาเมืองที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวโดยตรง คือ การใช้มาตรการทางผังเมืองเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร และการลงทุนเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ การใช้มาตรการทางผังเมืองเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร ได้มีโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว คือ

(1) การจัดภูมิทัศน์ในเขตเมือง

(2) การสร้างพื้นที่สีเขียวทั่วกรุงเทพมหานครโดยมียุทธศาสตร์ คือ กำหนดให้ทุกเขตต้องมีสวนสาธารณะอย่างน้อย 1 แห่ง และถนนทุกสายต้องปลูกต้นไม้ให้ร่มเงา

ส่วนการลงทุนเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ได้มีโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว คือ

(1) การจัดทำแผนปฏิบัติการพื้นที่สีเขียวสำหรับกรุงเทพมหานคร โดย กรุงเทพมหานครวางแผนในการเชิญชวนประชาชน เจ้าของที่ดิน บริษัทและองค์กรต่าง ๆ ได้เข้ามา มีส่วนร่วมในโครงการรณรงค์การปลูกต้นไม้

(2) การกำหนด “แนวทางสีเขียว” ในการวางผังเมืองกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ แนวทางสีเขียว คือพื้นที่สีเขียวที่มีลักษณะเป็นแนวยาวเชื่อมระหว่างบริเวณนอกเมืองและใจกลาง เมือง ซึ่งใช้เป็นที่พักผ่อนของประชาชน เปรียบเสมือนปอดกรองอากาศ รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ พืชและเป็นแนวป้องกันน้ำท่วม นอกจากนี้อาจใช้เป็นพื้นที่กันชนระหว่างเขตการใช้ที่ดินที่ต่างกันหรืออาจใช้เป็นแนวกันเพื่อความปลอดภัยสำหรับกันแนวทางการคมนาคมที่สำคัญ ซึ่งใช้เวลาดำเนินการ 10-15 ปี

(3) การจัดสร้างสวนสาธารณะที่สามารถดำเนินการได้

(4) จัดทำแนวทางข้อกำหนดพื้นที่สีเขียวโครงการพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน

(5) พัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ โดยกรุงเทพมหานครจัดทำแผนที่แสดงพื้นที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่สีเขียวได้ทั้งถาวรและชั่วคราว

3. โครงการจัดทำแผนแม่บทสีเขียวของกรุงเทพมหานคร

จากแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนแม่บทสีเขียว (เกษตรศาสตร์, 2546) เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานจัดหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร โดยมีเป้าหมายของโครงการดังนี้

(1) จัดทำแผนแม่บทพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร ให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลา 12 เดือน พร้อมทั้งแผนปฏิบัติการระยะยาว ระยะปานกลาง ตลอดจนแผนปฏิบัติการและงบประมาณประจำปี

(2) จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานครด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) โดยจัดทำทั้งในลักษณะข้อมูลพื้นฐาน 50 เขต และข้อมูลที่มีการประมวลผลและวิเคราะห์แล้ว เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญความเป็นไปได้ของโครงการในแง่ของความเหมาะสมของพื้นที่ต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน และความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่จะเกิดต่อไปในอนาคต

(3) พัฒนาบุคลากรของสำนักผังเมืองในการใช้และปรับปรุง (update) ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่สีเขียวทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(4) ปรับปรุงและจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นในการเก็บและใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพ

2.2.2 เกณฑ์มาตรฐานทางด้านผังเมืองของสวนสาธารณะ

เนื่องจากสภาพปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร มีปัญหาการขาดแคลนสวนสาธารณะอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาที่ตามมาคือ ปัญหาการใช้ที่ดินที่มีการปลูกสร้างอาคารแออัดหนาแน่น ประกอบกับการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้น โดยเฉพาะการอพยพของประชากรที่มีรายได้ต่ำจากชนบทเข้ามาตั้งถิ่นฐานและหางานทำในเมือง ทำให้เกิดการขยายตัวของที่อยู่อาศัยประเภทชุมชนแออัดอยู่ทั่วไป ภายใต้สภาพแวดล้อมของเมืองที่มีปัญหาการจราจรติดขัดและสภาพแวดล้อมเป็นพิษ

ดังนั้นการพักผ่อนหย่อนใจและการอยู่อาศัยในเมืองที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนทุกเพศทุกวัย ซึ่งสวนสาธารณะก็เป็นหนึ่งในสถานที่ที่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีแผนในการจัดหา ซึ่งทางด้านผังเมืองได้มีการกำหนดมาตรฐานของพื้นที่สวนสาธารณะซึ่งจัดอยู่ในหมวดบริการสังคม (สำนักผังเมือง, 2537) เพื่อเป็นกรอบในการทำแผนการจัดหาดังกล่าว

ตารางที่ 2.4

เกณฑ์ด้านผังเมืองของสวนสาธารณะ

ประเภทสวน	เกณฑ์ (ไร่/ประชากร 1,000 คน)	ขนาดพื้นที่	จำนวนประชากร ที่ให้บริการ	พื้นที่ให้บริการ
สนามเด็กเล่น	0.5	20-200 ตารางวา	500-2,500	ชุมชนระดับหมู่บ้าน ในชนบททุกหมู่บ้าน และชุมชนที่อยู่อาศัย
สวนระดับละแวก บ้าน	12.5	25-50 ไร่	2,000-10,000	300-500 เมตร
สวนระดับชุมชน	2.5	25-50 ไร่	10,000-20,000 คน	1-2.5 กิโลเมตรหรือโดย ระบบขนส่งสาธารณะ ไม่เกิน 1/2 ชั่วโมง

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

ประเภทสวน	เกณฑ์ (ไร่/ประชากร 1,000 คน)	ขนาดพื้นที่	จำนวนประชากร ที่ให้บริการ	พื้นที่ให้บริการ
สวนระดับย่าน	1.5	30-75 ไร่	50,000-100,000 คน	3-6 กิโลเมตร หรือโดย ระบบขนส่งสาธารณะ ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
สวนระดับเมือง	-	100 ไร่ขึ้นไป	1 แห่งสำหรับ 100,000 คน	โดยระบบขนส่ง สาธารณะไม่เกิน 1 ชั่วโมง
สวนระดับภาค	-	200 ไร่ขึ้นไป	ประชาชนของเมือง มากกว่า 1 เมือง	โดยรถยนต์ไม่เกิน 1 ชั่วโมง
พื้นที่สีเขียวอื่น	-	ไม่จำกัด	-	ขึ้นอยู่กับพื้นที่ที่จัดหา ได้ เช่น ห้วยมูมถนน ที่ว่างในเขตทางอื่น ๆ

ตารางที่ 2.5

มาตรฐานเนื้อที่สวนสาธารณะต่อประชากรในประเทศไทย

หน่วยงาน	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อ ประชากร 1,000 คน (หน่วย:ตารางเมตร)	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อ ประชากร 1,000 คน (หน่วย:ไร่)	หมายเหตุ
สภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และ สังคมแห่งชาติ	10	16	ใช้เป็นมาตรฐาน สำหรับประเทศไทย
บริษัทLitchfield Whiting Brown & Associate	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
สำนักผังเมือง	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

หน่วยงาน	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อ ประชากร 1,000 คน (หน่วย:ตารางเมตร)	เนื้อที่สวนสาธารณะ ต่อ ประชากร 1,000 คน (หน่วย:ไร่)	หมายเหตุ
JICA	10	16	ใช้สำหรับพื้นที่ กรุงเทพมหานคร
การเคหะแห่งชาติ	2	3.20	เพื่อการพัฒนา ที่อยู่อาศัย
ผังนครหลวงฉบับปรับปรุง	1.80	2.88	รวมเนื้อที่สนามกีฬา 0.40 ไร่ ต่อ 1,000 คน และสนามเด็กเล่น 0.30 ไร่ ต่อ 1,000 เป็นมาตรฐาน ที่ผังเมืองนิยมใช้

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการบริหารจัดการภายในสวน และลักษณะเศรษฐกิจของสวนสาธารณะ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาลักษณะการจัดการภายในสวนสาธารณะของกรุงเทพมหานครซึ่งมีการแบ่งการจัดการภายใต้หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดของกรุงเทพมหานคร โดยหน่วยงานหลักคือ สำนักสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีหน้าที่ดูแลพื้นที่ภายในสวนสาธารณะ (ซึ่งไม่รวมกับศูนย์กีฬา หรือศูนย์นันทนาการต่าง ๆ ที่อยู่ภายในสวน) ในด้านการดูแลรักษาสวน และความปลอดภัยภายในสวน อีกทั้งยังให้คำปรึกษา อบรมเผยแพร่ให้ความรู้ด้านต้นไม้และสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผน กำหนดนโยบายการจัดการและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนพิจารณาการขอขออนุญาตในการพัฒนาและจัดสร้างสวนสาธารณะอีกด้วย ส่วนสำนักงานวัฒนธรรม การกีฬา และการท่องเที่ยวและสำนักงานเขตต่างๆ จะมีหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวนสาธารณะ คือ การจัดกิจกรรมพิเศษของกรุงเทพมหานคร และดูแลพื้นที่ในส่วนของศูนย์กีฬาและศูนย์เยาวชน ที่มีพื้นที่อยู่ในสวนสาธารณะ อย่างไรก็ตามในขอบเขตของการศึกษาการจัดการภายในสวนครั้งนี้ มุ่งเน้นไปในการดูแลรักษาสวน ความปลอดภัย กิจกรรมพิเศษและรายได้รายจ่ายของสวนสาธารณะ

2.3.1 ลักษณะการดำเนินการดูแลรักษา และความปลอดภัยภายในสวนสาธารณะ

ลักษณะการดำเนินการดูแลรักษา และความปลอดภัยภายในสวนสาธารณะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม ซึ่งขอขยายงานทางด้านการดูแลรักษาสวนนั้นจะเกี่ยวกับ การปลูกพรรณไม้ ตกแต่งบำรุงรักษาต้นไม้ การขยายพันธุ์ไม้ การจัดสร้างซ่อมแซมอาคารสถานที่และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก การดูแลเครื่องจักรกล และระบบไฟฟ้าภายในสวน โดยมีลักษณะการจ้างงานของผู้ที่เข้ามาดูแลรักษาสวน 2 ลักษณะ คือ การเหมาจ่ายเอกชน (อันประกอบไปด้วย สวนสันติภาพ สวนวชิรเบญจทัศ สวนสันติชัยปราการ และสวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระนคร) และการจ้างงานคนในหน่วยงานของกรุงเทพมหานครเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และหัวหน้าประจำสวน พบว่าลักษณะการจ้างงานแบบเหมาจ่ายเอกชนจะประหยัดในเรื่องงบประมาณมากกว่าจ้างคนในหน่วยงานของกรุงเทพมหานครเอง ส่วนในขอขยายงานด้านความปลอดภัยนั้น เป็นการจัดหาเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประจำสวนและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในกรณีมีการจัดงานกิจกรรมพิเศษในเทศกาลต่าง ๆ รวมถึงการตัดแต่งต้นไม้ และจัดหาระบบแสงสว่างที่พอเพียง ไม่เกิดพื้นที่ที่มืดและมีดซึ่งเสี่ยงต่อการเกิดอันตราย เป็นการป้องกันให้เกิดความปลอดภัยกับผู้ใช้งานได้ โดยมีการจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย

ตารางที่ 2.6

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการภายในสวน

ชื่อ สวนสาธารณะ	ปัญหาส่วนมากที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดการ
สวนสันติชัยปราการ	ด้านการดูแลรักษาสวน เช่น การทิ้งขยะไม่ถูกที่ของผู้ใช้งานสวน
อุทยานเบญจสิริ	ด้านการดูแลรักษาสวน เช่น การทิ้งขยะไม่ถูกที่และสูบบุหรี่ของผู้ใช้งานสวน
สวนลุมพินี	ด้านการดูแลรักษาสวน เช่น การทิ้งขยะไม่ถูกที่ สูบบุหรี่ของผู้ใช้งานสวน และด้านการจัดการการใช้พื้นที่ เช่น การครอบครองอาณาเขตพื้นที่ของผู้ใช้งานสวนบางกลุ่ม ลักษณะกิจกรรมบางอย่างของผู้ใช้สวนขัดแย้งกับการดำเนินกิจกรรมของผู้ใช้สวนโดยรวม เช่น การร้องเพลงของผู้เข้ามาใช้สวนบางกลุ่มส่งเสียงรบกวนผู้ที่มาออกกำลังกาย เป็นต้น
สวนวชิรเบญจทัศ	ด้านการดูแลรักษาสวน เช่น การขาดแคลนอุปกรณ์อุปกรณ์ในการตัดแต่งต้นไม้ที่เหมาะสม และการทิ้งขยะไม่ถูกที่ของผู้ใช้งานสวน

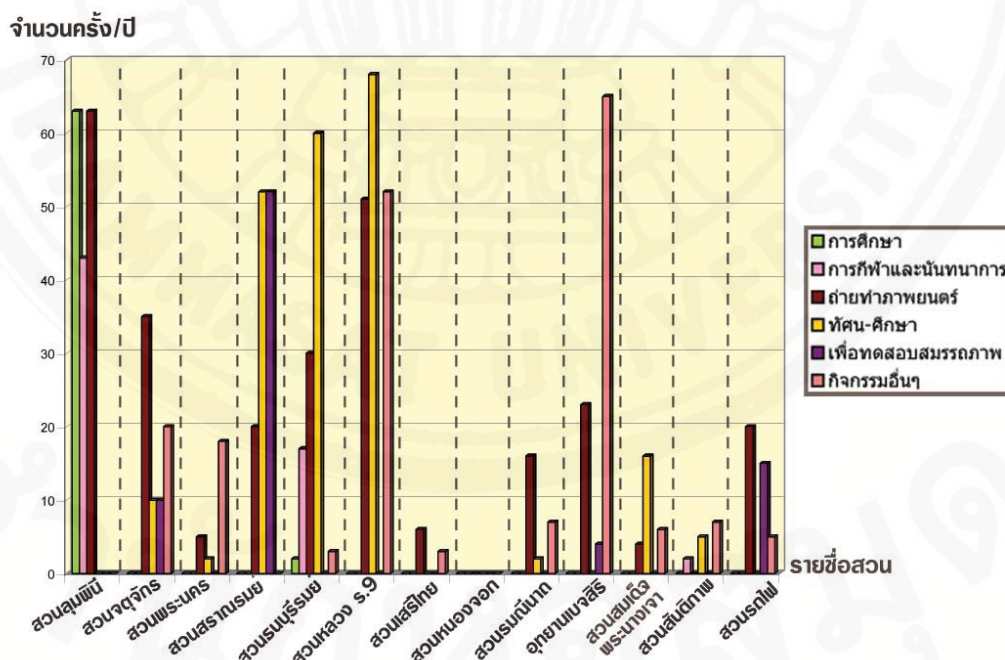
ที่มา : สัมภาษณ์หัวหน้าสวนลุมพินี อุทยานเบญจสิริ เจ้าหน้าที่สวนสันติชัยปราการ และสวนวชิรเบญจทัศ , 2549

2.3.2 ลักษณะการจัดกิจกรรมพิเศษภายในสวนสาธารณะ

ส่วนมากกิจกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นภายในสวนสาธารณะ จะเกิดจากทั้งหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเข้ามาขอใช้สถานที่ ซึ่งกิจกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นจะมีทั้งให้ผู้คนทั่วไปเข้ามาร่วมกิจกรรมได้และกลุ่มคนเฉพาะกลุ่ม ทั้งนี้ส่วนมากกิจกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นภายในสวนโดยทางภาครัฐเป็นจัดให้แก่คนทั่วไปเข้าร่วมกิจกรรมได้นั้น (ภาคผนวก ค) อยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานวัฒนธรรม การกีฬา และการท่องเที่ยว ของกรุงเทพมหานคร และสำนักงานเขตต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ดนตรีในสวน ธรรมะในสวน งานชมดอกไม้และพืชพรรณต่าง ๆ และงานในเทศกาลพิเศษต่าง ๆ เช่น งานวันเด็ก งานวันลอยกระทง เป็นต้น ส่วนลักษณะกิจกรรมที่ทางเอกชน (ภาคผนวก จ) เช่น บริษัท ห้างร้าน และชมรมต่าง ๆ เข้าพื้นที่ ได้แก่ การถ่ายภาพยนตร์ ละคร การถ่ายรูปแต่งงาน กิจกรรมเพื่อส่งเสริมธุรกิจทางการตลาด การจัดการเดินแรลลี่ เป็นต้น

ภาพที่ 2.7

สถิติการขอใช้สถานที่จัดกิจกรรมภายในสวนสาธารณะ ปี 2542

ที่มา: สำนักสถิติการสังคม, 2543.

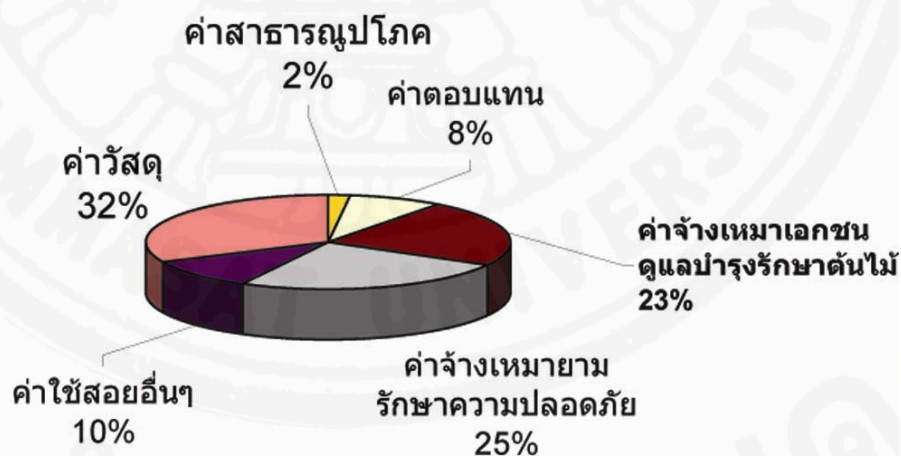
2.3.3 ข้อมูลงบประมาณของการจัดการภายในสวนและพัฒนาสวนสาธารณะ

เนื่องจากสวนสาธารณะที่ทำการศึกษายู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานสวนสาธารณะ ดังนั้นจึงเป็นหน่วยงานที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังนั้นเงินที่ได้ค่าเช่าพื้นที่ภายในสวนจึงเข้าสู่การคลังของกรุงเทพมหานคร เพื่อจัดสรรเป็นงบประมาณในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไปจากการพิจารณาภาคผนวก ข และสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หัวหน้าสวนสาธารณะทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ สวนสันติชัยปราการ อุทยานเบญจสิริ สวนลุมพินี สวนวชิรเบญจทัศพบว่า งบประมาณการจัดการสวนของการดูแลรักษาสวนสาธารณะใช้ไปมากกว่าด้านอื่น ๆ

ภาพที่ 2.8

งบประมาณรายจ่ายของสำนักงานสวนสาธารณะปี พ.ศ. 2549

หมวดค่าตอบแทน ใช้สอยและวัสดุ และหมวดค่าสาธารณูปโภค

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ, 2549.

2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสวนสาธารณะ

2.4.1 ทฤษฎีทางพฤติกรรมของกลุ่มคนในที่สาธารณะ

ทฤษฎีที่ว่าด้วยมนุษย์กับการใช้งานในเชิงจิตวิทยา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณา เมื่อมีการศึกษาถึงสภาพพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของมนุษย์ (วิลลิสทรี หยางกูร, 2526) ทั้งนี้ประกอบด้วย

1. พฤติกรรมเว้นว่างส่วนบุคคล (personal space behavior) เป็นลักษณะการเว้นระยะห่างจากบุคคล เสมือนอาณาเขตของแต่ละบุคคล โดยไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยสายตาแต่รับรู้ได้จากการแสดงออกเมื่อมีบุคคลอื่นรุกร้าเข้ามา ที่เว้นว่างระยะบุคคลมีขนาดพื้นที่ที่ไม่ชัดเจน และไม่มีคะแนนตายตัวเนื่องจากไปตามสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ตามลักษณะสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่ทำโดยระยะห่างระหว่างบุคคลที่เหมาะสมกับการกระทำที่มีต่อการสัมผัสที่เกิดขึ้นโดยแบ่งได้ 4 ระยะด้วยกัน

1) ระยะใกล้ชิด (intimate distance) เป็นระยะที่ใกล้ชิดกันมากสามารถรับรู้ได้ถึงประสาทสัมผัสทั้งหมด บุคคลที่อยู่ในระยะนี้ต้องมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากพอสมควร เช่น คนรัก ในระยะนี้มักไม่ค่อยมีการพูดคุยกัน แต่จะเป็นการสัมผัสกันทางด้านร่างกายมากกว่า เมื่อบุคคลต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอมที่ใกล้ชิดกับบุคคลอื่นที่ไม่สนิท ในสถานการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ในลิฟต์ บุคคลจะแสดงท่าทีที่นิ่งเฉยเพื่อเป็นการป้องกันตัวจากบุคคลที่ไม่รู้จัก

2) ระยะส่วนบุคคล (personal distance) เป็นระยะส่วนบุคคลที่สามารถรับรู้และเห็นถึงรายละเอียดของกันได้อย่างชัดเจน แต่ไม่ล่วงล้ำกันถ้าไม่สนิทสนมคุ้นเคยมากพอ เช่น คนรัก พ่อ แม่ เพื่อน เป็นระยะที่มีการพูดคุยกันในเรื่องส่วนบุคคล

3) ระยะสังคม (social distance) เป็นระยะที่พื้นอิทธิพลส่วนบุคคล บุคคลสามารถมองเห็นกันได้อย่างเต็มที่การพูดคุยติดต่อกันทางธุรกิจเกิดขึ้นในระยะนี้ เป็นระยะที่สามารถติดต่อกันทางสังคมได้โดยสะดวกไม่เกิดความอึดอัด

4) ระยะสาธารณะ (public distance) เป็นระยะที่บุคคลไม่อาจยุ่งเกี่ยวกันได้เลย การสื่อสารต้องใช้ที่ดัง ไม่สามารถเห็นรายละเอียดของบุคคลได้จากระยะนี้แต่สามารถเห็นลักษณะโดยรวมได้

ในการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อบุคคลคำนึงถึง ระยะห่างที่เว้นว่างระหว่างบุคคล ซึ่งควรส่งเสริมให้บุคคลมีการกระทำต่อกัน และไม่ส่งเสริมและมีการกระทำต่อกัน

2. อาณาเขตครอบครอง (territoriality) เป็นการรับรู้อาณาเขตการครอบครองของตนเองขึ้น โดยมีรูปแบบที่ชั่วคราวและถาวร ในการสร้างอาณาเขตในการครอบครอง ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยภายในพื้นที่ครอบครองของตน เมื่อมีผู้รุกร้าเข้ามาในเขตของตนครอบครอง จึงเกิดความไม่พอใจ การแสดงถึงอาณาเขตการครอบครองของมนุษย์นั้นอาจทำโดยการใช้สิ่งของแสดงลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล ของใช้ส่วนตัว เป็นต้น อาณาเขตในการครอบครองได้มีการกล่าวถึงและจัดประเภทโดยบุคคลที่ทำการศึกษานี้หลากหลายวิธี โดยสรุปได้ว่าอาณาเขตการครอบครอง แบ่งเป็น 3 ประเภท โดยพิจารณาจากขอบเขตของสภาพความใกล้ชิดและความถี่ในการใช้

1) อาณาเขตของตัวเอง อาณาเขตที่เว้นว่างส่วนบุคคลซึ่งเป็นอาณาเขตที่อยู่รอบ ๆ ตัวบุคคล เป็นอาณาเขตที่มีความจำเป็นและสำคัญมากที่สุด เนื่องจากมีบทบาทโดยตรงต่อการใช้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นตัวชี้้นำให้ลักษณะทางกายภาพเกิดขึ้น เนื่องจากบุคคลจะมีภาวะไวต่อความรู้สึกอย่างมากภายในอาณาเขตส่วนบุคคลนี้

2) อาณาเขตส่วนบุคคล อาณาเขตที่ส่วนบุคคลและอาณาเขตอื่น ๆ เป็นอาณาเขตที่ใช้เป็นประจำเนื่องจากอาณาเขตที่ใช้และผ่านเป็นประจำมีขอบเขตที่ชัดเจน ลักษณะการยึดครองจึงเป็นในลักษณะที่ถาวร

3) อาณาเขตสาธารณะทั่วไปและอาณาเขตส่วนบุคคลอื่น ๆ เป็นอาณาเขตที่ไม่ได้ใช้เป็นประจำ เป็นการใช้เป็นครั้งคราวที่ที่เคยไปเคยผ่าน

ในการออกแบบควรวางแผนและออกแบบสภาพแวดล้อมไม่ให้เกิดการรุกร้าพื้นที่ส่วนตัวของบุคคล โดยจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพควรคำนึงถึงบทบาททางสังคมของผู้ใช้ เพื่อช่วยในการกำหนดขอบเขตและบริเวณที่ชัดเจนและมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน เนื่องจากการครอบครองอาณาเขตพื้นที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ในการออกแบบพื้นที่สาธารณะจึงควรออกแบบในลักษณะที่แน่นอนตายตัว

3. ภาวะเป็นส่วนตัว (privacy) มนุษย์ต้องการความเป็นส่วนตัวเสมอบุคคลโดยทั่วไปอาจต้องการสงบ สบายและรอดพ้นจากสายตาผู้คน ระดับในการต้องการความเป็นส่วนตัวมีระดับที่มากขึ้นอยู่กับความสนิทสนมและกิจกรรมที่กระทำอยู่ ระดับในการต้องการความเป็นส่วนตัวอาจแบ่งได้ 4 ระดับ

1) ภาวะนิรนาม (anonymity) ความรู้สึกเป็นส่วนตัวในกลุ่มคนหมู่มากโดยรู้สึกว่าไม่มีใครสังเกต ทำให้เกิดความเป็นส่วนตัวอย่างเต็มที่

2) ภาวะสำรอง (reserve) ความรู้สึกส่วนตัวในคนหมู่มาโดยการกระทำกิจกรรมที่ไม่ใจผู้อื่น เช่น อ่านหนังสือ นั่งหลับตา

3) ภาวะอยู่ในกลุ่ม (intimacy) ความรู้เป็นส่วนตัวในกลุ่มคนใกล้โดยรู้สึกว่าคุณอื่นไม่ได้ใส่ใจ

4) ภาวะสันโดษ (solitude) การอยู่ลำพังในพื้นที่ บุคคลอื่นไม่อาจพบเห็นได้ แต่อาจได้ยินเสียงผู้อื่น ได้กลิ่นและรับรู้ว่ามีผู้อื่นอยู่ในบริเวณ

ในการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมนั้นควรมีทั้งลักษณะที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นส่วนตัวและไม่เป็นส่วนตัวเพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมและสภาพบุคคลที่มาพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่ไม่เชื่อมต่อภาวะส่วนบุคคลนั้นคือ พื้นที่ที่มีความหนาแน่นของผู้ใช้มาก ไม่มีขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน ซึ่งพื้นที่สาธารณะที่มีบุคคลมาใช้พื้นที่เป็นจำนวนมากอาจใช้ลักษณะในการจัดพื้นที่แบบเปิดเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเลือกพื้นที่ในการใช้งานของตนเองได้อย่างเสรี

2.5.2 พฤติกรรมการใช้สวนกับปัจจัยทางกายภาพของสวนสาธารณะ

การศึกษาหลายชิ้นที่พบว่า พฤติกรรมการใช้สวนสาธารณะมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางกายภาพของสวนสาธารณะเกี่ยวกับสภาพการใช้ และไม่ใช้สวนของผู้ใช้งานได้ดังนี้

1. การเข้าถึง ลักษณะของการเข้าถึงพื้นที่ได้โดยง่ายและสะดวกจะมีผลต่อจำนวนของผู้ใช้ในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมนันทนาการกับสภาพการใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชนอยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ” (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และ นิธิบล คล่องเวสสะ, 2542) ที่พบว่า การเข้าถึงมีผลต่อการใช้งานของสวนสาธารณะ โดยหากสวนสาธารณะที่เข้าถึงยาก ซึ่งได้แก่สวนสาธารณะที่อยู่ลึกเข้าไปในพื้นที่และไม่ติดทางสัญจรที่มีผู้ใช้จำนวนมาก จะมีผู้ใช้ในจำนวนน้อย และการเข้าถึงยังมีความสัมพันธ์กับความปลอดภัยอีกด้วย กล่าวคือหากสวนสาธารณะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เข้าถึงได้สะดวกและไม่ลำบากคน จะมีผลต่อการเข้าใช้งานดังกล่าว สำหรับการจัดการพื้นที่ย่อยภายในสวนสาธารณะ เพื่อให้พื้นที่นั้น ๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการการใช้พื้นที่ และการจัดวางพื้นที่ในลักษณะที่ง่ายต่อการเข้าร่วมกลุ่ม การพบปะของกลุ่มเพื่อน หรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ และควรมีการจัดวางระบบทางสัญจรให้สามารถผ่านไปมาในบริเวณพื้นที่ที่จะเกิดกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสะดวก

2. การบำรุงดูแลรักษาที่ดีในพื้นที่สวน มีการดูแลพื้นที่ รักษาสภาพพื้นที่

3. ขนาดและรูปร่างสวน สวนที่มีสัดส่วนแคบยาว หรือโล่งกว้างเกินไปมีผลต่อการใช้พื้นที่ของสวน โดยสัดส่วนที่แคบอาจสร้างความอึดอัดต่อการใช้ ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่สามารถ

หาตำแหน่งที่ปลอดภัยได้ ขณะที่พื้นที่โล่งกว้างมากเกินไปอาจมีลักษณะไม่เหมาะสมกับกิจกรรมทั่วไป

4. คุณภาพและปริมาณของพื้นที่ว่างนั้น ๆ ลักษณะความเหมาะสมของพื้นที่ในเรื่องดังกล่าวควรประกอบด้วย

1) การวางตำแหน่งให้พื้นที่สามารถเฝ้าดู และมองเห็นความเปลี่ยนแปลงธรรมชาติได้เป็นอย่างดี มีทางเดินที่สามารถเข้าไปสัมผัสธรรมชาติได้อย่างทั่วถึง

2) มีการเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับให้ผู้ใช้สวนใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เหมาะสม เช่น การจัดเตรียมสำหรับบริเวณที่มีกิจกรรม ปิกนิก เตรียมที่นั่งสำหรับกิจกรรมอ่านหนังสือ สิ่งอำนวยความสะดวกในสวนจะเป็นปัจจัยดึงดูดสำคัญหนึ่งต่อการเลือกใช้หรือไม่ใช้พื้นที่ในสวนนั้น

3) มีการจัดเตรียมพื้นที่ปิดล้อมแนวสวน เพื่อป้องกันมลภาวะต่าง ๆ และกิจกรรมอื่นใดที่รบกวนบรรยากาศโดยรอบของสวน

4) เตรียมพื้นที่ในสวนให้มีขนาดที่เหมาะสม เช่น ทางเดินในสวนที่มีความกว้างเพียงพอสอดคล้องกับกิจกรรมที่จะมีโอกาสเกิดขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานเพื่อตอบสนองกิจกรรมต่าง ๆ และผู้ใช้ในแต่ละวัยได้เป็นอย่างดี

5) มีการจัดลักษณะของพื้นที่ให้สนับสนุนต่อการเกิดกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมด้านสังคม เช่น ลักษณะการจัดวางที่นั่ง ซึ่งมีส่วนช่วยในเรื่องดังกล่าว

5. สภาพที่เกิดของกิจกรรม และองค์ประกอบธรรมชาติ เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อความต้องการของผู้ใช้งาน และลักษณะกิจกรรม ซึ่งในพื้นที่สวนสาธารณะควรมีลักษณะดังนี้

1) ควรมีสภาพงดงามที่ตอบสนองต่อความรู้สึกในการสัมผัสธรรมชาติได้ดี

2) มีการเตรียมการให้ความสำคัญกับสภาพของภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อพื้นที่ย่อย ๆ ในสวน เช่น ในเรื่องของแสงแดด การให้ร่มเงา ทิศทางลมพัด โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ที่ต้องการความสงบในสวน

3) การจัดวางตำแหน่งที่นั่ง หรือบริเวณที่ใช้ทำกิจกรรม ที่อยู่ในสวนพื้นที่พืชพรรณธรรมชาติในสวน ให้มีทิศทางหันเข้าสู่พื้นที่ลักษณะดังกล่าว ให้ความสำคัญกับรายละเอียดปลีกย่อยที่ส่งเสริมต่อบรรยากาศธรรมชาติรอบ ๆ บริเวณพื้นที่กิจกรรมนั้น ๆ เช่น ลักษณะพื้นผิวการเกิดกลิ่นต่าง ๆ

2.5.3 หลักการและทฤษฎีของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

จากการศึกษาในบทความ “Defining the Sustainable Park: A Fifth Model for Urban Parks” ของ Galen และ Boland ในปีค.ศ. 2002 ซึ่งเป็นบทความที่ศึกษากรณีศึกษาสวนสาธารณะที่เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1982 -ค.ศ. 2002 จำนวน 125 แห่ง พบว่า แนวความคิดและรูปแบบของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน (sustainable park) เกิดขึ้นในช่วงปี 1990 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมให้ความสนใจปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน์ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้น ดังนั้นสวน สาธารณะแบบยั่งยืนจึงให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศน์ และบทบาทของสวนสาธารณะที่พึงมีต่อสังคม กล่าวคือ การคำนึงถึงความสัมพันธ์ทางระบบนิเวศน์ของเมืองที่เป็นที่ตั้งของสวนสาธารณะนั้น ๆ อันประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น สภาพดิน น้ำ อากาศ สิ่งมีชีวิตทางชีวภาพ เช่น สัตว์ คนที่อาศัยอยู่ในเมือง และระบบของเมือง เช่น สิ่งก่อสร้าง ระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ระบบสาธารณูปโภค ระบบคมนาคม เป็นต้น สวนสาธารณะรูปแบบนี้เน้นการดูแลรักษาที่ไม่สิ้นเปลืองและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่วนทางสังคม คือ เน้นในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสวน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการออกแบบ ก่อสร้างและดูแลรักษาสวน

ตารางที่ 2.7

รูปแบบของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

เป้าหมายทางสังคม	เสริมสร้างสุขภาพของคนให้ดีขึ้น และช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ให้ดีขึ้น
กิจกรรม	เดินเล่น ปั่นเขา ขี่จักรยาน กิจกรรมในรูปแบบผ่อนคลายและออกแรง ดูนก กิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
ขนาด	มีขนาดหลากหลาย
ความสัมพันธ์กับเมือง	ผสานให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเมืองเพื่อช่วยแก้ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและทางสังคม

ตารางที่ 2.7 (ต่อ)

ลักษณะรูปแบบขององค์ประกอบกายภาพ	พืชพรรณท้องถิ่น วัสดุในพื้นที่มีรูปทรง การบูรณาการใช้เทคโนโลยีและโครงสร้างภายในที่ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประหยัดพลังงาน
ผู้จัดตั้งสวน	นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คนในชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร นักออกแบบภูมิทัศน์
ผู้ได้รับประโยชน์	ผู้อยู่อาศัย สัตว์ เมือง โลก

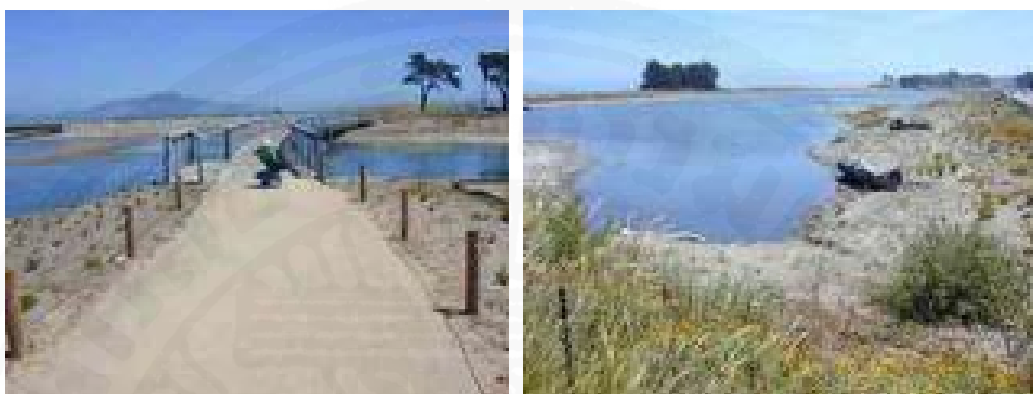
ที่มา: Galen และ Boland, 2002.

หลักการของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน ต้องประกอบด้วย

1. การคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรภายในสวนทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์อย่างคุ้มค่าและพอเพียง (resource self-sufficiency) กล่าวคือ ในการดูแลรักษาสวนสาธารณะเมื่อก่อนจะสิ้นเปลืองพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ แรงงานคน ใช้สารฆ่าแมลง น้ำเสียและเกิดขยะ ซึ่งเป็นที่มาของรายจ่ายในการบำรุงรักษาสวนที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เป็นปัญหาในการหาเงินงบประมาณจากทางภาครัฐมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายของสวน และทำให้สวนทรุดโทรมลงในระยะต่อมา ในขณะที่สวนสาธารณะแบบยั่งยืนสามารถลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สิ้นเปลือง และใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่า ทั้งในแง่การออกแบบ การก่อสร้าง และการดูแลรักษา เพื่อเป็นการรักษาสภาพของระบบนิเวศน์ ลดค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งสามารถทำได้ เช่น เทคนิคการออกแบบและก่อสร้างแบบยั่งยืน การใช้พืชพันธุ์ในท้องถิ่น การกักเก็บน้ำฝนและบำบัดโดยใช้วิธีทางธรรมชาติ การใช้วัสดุที่มีลักษณะรูปทรงซึ่งน้ำสามารถไหลผ่านได้หรือเพื่อรักษาน้ำใต้ดิน ทนทานและไม่เกิดมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม การรีไซเคิลวัสดุต่าง ๆ เพื่อนำมาทำปุ๋ย เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึงในด้านการบริหารจัดการที่แสดงถึง การร่วมมือกันของคนในชุมชน และการร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยไม่ต้องอาศัยแรงงานคนอื่นมาดูแลสวน เช่น การจัดตั้งโปรแกรมอาสาสมัคร การก่อตั้งองค์กรอิสระเพื่อสนับสนุนเงินทุนให้กับสวนสาธารณะ เป็นต้น

ภาพที่ 2.9

ภาพจาก Crissy Field Park ซึ่งเป็นตัวอย่างของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

ที่มา: Golden Gate National Parks Conservancy, 2006.

2. การผสานสวนสาธารณะให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเมือง (an integrated part of the larger urban system) กล่าวคือ สวนสาธารณะแบบยั่งยืนนั้นมีจุดประสงค์ในการช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ของเมืองได้ ดังนี้

1) ปัญหาที่เกิดจากระบบโครงสร้างพื้นฐานของเมือง โดยการผสานส่วนหนึ่งของระบบโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ระบบน้ำและถนน) ลงในสวนสาธารณะ เช่น ใช้พื้นที่ของสวนในการบำบัด น้ำเสียหรือน้ำฝน ซึ่งนอกจากจะได้ประโยชน์ในด้านสร้างแหล่งอาหารและถิ่นที่อยู่ให้สัตว์แล้วยังสามารถพัฒนาพื้นที่ในการพักผ่อนและมีความสวยงามทางธรรมชาติอีกด้วย เช่น ตัวอย่างของ The Proposal for New York City's Riverside South (ค.ศ. 1991) โดย Donald Trump ต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณทางรถไฟที่ถูกทิ้งร้าง ที่ Manhattan's Upper West Side โดยการสร้างสวนสาธารณะขนาด 23 เอเคอร์ (ประมาณ 58 ไร่) ซึ่งสวนดังกล่าวเสนอให้สร้างเป็นพื้นที่ลุ่มเพื่อบำบัดน้ำฝน และน้ำเสียจากหน่วยพักอาศัยก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ Hudson River โดยการปลูกพืชน้ำและต้นกกในพื้นที่ลุ่มดังกล่าว ซึ่งช่วยในการกำจัดสารเคมีออกจากน้ำ อีกทั้งยังสร้างทัศนความสวยงามทางธรรมชาติภายในสวนอีกด้วย

2) ปัญหาพื้นที่เมืองที่ถูกทิ้งให้รกร้างและขาดการดูแลรักษา กล่าวคือหลังจากที่ผ่านยุคที่มีการพัฒนาและเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้ในหลาย ๆ ประเทศมีพื้นที่ที่ถูกทิ้งร้างมากมาย เช่น พื้นที่ฐานทัพทหาร พื้นที่ของโรงงาน หรือ พื้นที่ของเส้นคมนาคมที่เลิกใช้แล้ว ซึ่งดินในพื้นที่เหล่านี้จะประกอบด้วยสารเคมี ตะกั่ว เหล็กหนัก เป็นต้น การสร้างสวนสาธารณะในพื้นที่เหล่านี้จึงเป็นวิธีการในการที่จะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว เช่น การปลูกพืชบางชนิดที่

สามารถสกัดสารเคมีออก การสร้างที่เก็บน้ำให้เป็นหนองน้ำภายในสวน เพื่อเป็นแหล่งเจริญเติบโตของพืชพรรณท้องถิ่น เป็นต้น

3) ปัญหาด้านสุขภาพของคนเมือง กล่าวคือ การใช้สวนสาธารณะเป็นแหล่งสำหรับการพัฒนาสุขภาพของผู้ที่อยู่อาศัยในแถบนั้น ซึ่งในสมัยกรีก โรมัน อียิปต์ แนวความคิดเกี่ยวกับ medicinal garden ได้เกิดขึ้น หากแต่สวนสาธารณะแบบยั่งยืน เน้นไปที่การฟื้นฟูและพัฒนาทางด้านจิตใจ และร่างกาย เช่น ในประเทศเยอรมัน สวนสุขภาพโดยมีพื้นที่ขนาด 10 เฮกเตอร์ (ประมาณ 62.5 ไร่) สร้างขึ้นโดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาลใกล้เคียงได้มาพักผ่อน เป็นการสนับสนุนชุมชนให้ช่วยเหลือตนเอง และช่วยฟื้นฟูผู้ป่วยหลังจากออกจากโรงพยาบาล และจากแนวคิดของ Cranz (1982) คาดหมายว่าสวนสาธารณะ ควรมีกิจกรรมในการฟื้นฟูสุขภาพ เช่น ศูนย์โยคะ ไทเก๊ก บอดี้มายด์ เป็นต้น

4) ปัญหาด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ในสังคม กล่าวคือ ในชีวิตสังคมเมืองปัจจุบัน ผู้คนได้ตัดขาดจากธรรมชาติจากการดำเนินชีวิต ดังนั้นสวนสาธารณะแบบยั่งยืนควรที่จะทำหน้าที่เชื่อมโยงความเป็นธรรมชาติและระบบนิเวศน์ในบริบทนั้น ๆ กับการตระหนัก และความรับผิดชอบต่อธรรมชาติของคนในชุมชน โดยผ่านวิธีการการจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เนื่องจากการใช้พืชพรรณท้องถิ่นและการสร้างระบบนิเวศน์ ขึ้นภายในสวนสาธารณะแบบยั่งยืน เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่ตั้งและบริบทนั้น ๆ ดังนั้นการดำเนินการต่าง ๆ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในเรื่องการบริหารจัดการ การดูแลรักษา จะเป็นการเพิ่มความรู้สึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่ ความรับผิดชอบต่อร่วมกัน และลดการทำลายภายในสวน อีกทั้งเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาอีกด้วย เช่น การตั้งโครงการพัฒนาในหลักสูตรโรงเรียน การจัดตั้งโปรแกรมอาสาสมัคร ภายในสวนสาธารณะ นอกจากนี้สวนสาธารณะแบบยั่งยืนยังมุ่งเน้นในเรื่องให้การศึกษาไม่ว่าในเรื่องระบบนิเวศน์ ธรรมชาติ และเรื่องต่าง ๆ ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป ดังนั้นการออกแบบสวนดังกล่าวต้องคำนึงถึงการให้ความรู้และให้ประสบการณ์แก่ผู้ที่เข้ามาใช้สวน ผ่านลักษณะภูมิทัศน์ (landscape) และองค์ประกอบทางกายภาพภายในสวน

3. การแสดงออกทางด้านสุนทรียภาพใหม่ ๆ ในแง่ของการออกแบบสวนสาธารณะ (new modes of aesthetic expression) กล่าวคือ ลักษณะทางกายภาพของสวน บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและการจัดการภายในสวน ที่มุ่งเน้นไปในเรื่องการรักษาระบบนิเวศน์ของเมือง ซึ่งส่งเสริมให้เกิดแนวคิด กฎเกณฑ์ในการออกแบบ และสุนทรียภาพใหม่ ๆ ให้กับนักออกแบบสวน และผู้ใช้งาน ตัวอย่างเช่น แนวคิดในการการออกแบบสภาพภูมิทัศน์ ที่เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ จะ

ต้องแสดงออกถึงสุนทรียภาพที่ไม่ถาวร ปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในการออกแบบรูปแบบภูมิทัศน์ ยกตัวอย่างเช่น สวนสาธารณะแบบยั่งยืนถูกออกแบบให้มีการปลูกพืชพรรณท้องถิ่นที่หลากหลาย เพื่อแสดงออกถึงสุนทรียภาพทางภูมิทัศน์ในการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลา ซึ่งการออกแบบลักษณะของสวนสาธารณะแบบยั่งยืนนี้ จะต้องแสดงออกถึงการอยู่ร่วมกันของ ดิน น้ำ อากาศ พืชพรรณ และสิ่งมีชีวิตรวมถึงคน ภายใต้กฎเกณฑ์ของระบบนิเวศน์เสมอ

เนื่องจากสวนสาธารณะแบบยั่งยืนต้องการความร่วมมือส่วนร่วมของคนในชุมชนในขั้นตอนออกแบบหรือการจัดการภายในสวน ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้นำมาซึ่งการเกิดพัฒนารูปแบบและสุนทรียภาพใหม่ ๆ ของการออกแบบสวนและสภาพภูมิทัศน์ อย่างไรก็ตามสวนสาธารณะแบบยั่งยืนนั้นอาจมีลักษณะและวิธีการที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่ที่ตั้งและบริบทที่ต่างกันออกไป

2.5.4 แนวคิดการใช้พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน (brownfields) มาพัฒนาเป็นสวนสาธารณะแบบยั่งยืน

พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน “brownfields” (EPA,2007) หมายถึง พื้นที่ที่ถูกละทิ้งไว้ค่า หรือพื้นที่ที่เคยใช้ประโยชน์จากประเภทอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม มีลักษณะที่ดินปนเปื้อนด้วยของเสีย หรือมลพิษจากการใช้ที่ดินที่ขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและมีศักยภาพในการพัฒนาได้ใหม่โดยผ่านกระบวนการบำบัดทำความสะอาด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวได้แก่พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม เหมือง ท่าเรือ สถานีบริการก๊าซ โรงรถไฟฟ้า พื้นที่ในโครงการอาคารพาณิชยกรรมที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว และพื้นที่โล่งกว้างไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นเวลานานซึ่งส่วนมากอยู่แถบใจกลางเมือง การเกิดของพื้นที่ของว่างเว้นจากการใช้งาน ส่วนมากมาจากการพัฒนาและเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ทำให้เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว จากเดิมลักษณะพื้นที่ที่เป็นการใช้งานประเภทอุตสาหกรรมที่อยู่เขตรอบนอกเมืองจึงกลายเป็นตั้งอยู่ในเมืองท่ามกลางชุมชนที่พักอาศัย ส่งผลให้การใช้งานพื้นที่ดังกล่าวไม่เหมาะสมอีกต่อไป และถูกละทิ้งในที่สุด

จากการศึกษาพบว่ากระแสการพัฒนาพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานได้เริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 ในแถบตะวันตก เนื่องจากการพัฒนาพื้นที่ว่างในแถบชุมชนหนาแน่นนั้นมีความเป็นไปได้ลดลง ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยในการปรับปรุงพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานให้สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ โครงการที่พัฒนาจากพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน ตัวอย่างเช่น ย่านพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมหลักขนาดใหญ่ใน

เมือง Pittsburgh รัฐ Pennsylvania ได้ถูกพัฒนาให้เป็นโครงการที่อยู่อาศัย สำนักงานและแหล่งพาณิชย์กรรมมากมาย และโครงการ the Atlantic Station Project เมือง Atlanta รัฐ Georgia ที่พัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งให้เป็นสวนสาธารณะดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.10

สวนสาธารณะที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานใน the Atlantic Station Project

ที่มา: EPA, 2007.

อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานในประเทศไทย โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครยังไม่แพร่หลายมากนัก ทั้งทางด้านการกำหนดความหมายของพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน และโครงการต่าง ๆ ที่เกิดจากการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้ ดังนั้นการศึกษาคำนี้จึงกำหนดขอบเขตความหมายพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานเทียบเคียงความหมายตามด้านบนได้ดังนี้

1) พื้นที่ที่เคยใช้ประโยชน์จากประเภทอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และเส้นทางคมนาคม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมเก่า ท่าเรือเก่า สถานีบริการก๊าซที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว สถานีรถไฟเก่า เป็นต้น

2) พื้นที่เสื่อมโทรม พื้นที่กองขยะที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว และพื้นที่โล่งรกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน

3) ลักษณะที่ตั้งของพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตเมือง ใกล้เคียงชุมชนหนาแน่นอันเนื่องจากการขยายตัวของเมือง

หากพิจารณาลักษณะพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานที่กำหนดไว้ พบว่าในกรุงเทพมหานครมีพื้นที่เหล่านี้ที่ถูกทิ้งร้าง และไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ อาจเนื่องมาจากอุปสรรคทางด้านการลงทุนของทางภาครัฐและเอกชน

ภาพที่ 2.11

พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟมักกะสัน ตัวอย่างของพื้นที่ที่ว่างเว้นจากการใช้งานในกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานมาพัฒนาเป็นสวนสาธารณะแบบยั่งยืนภายใต้บริบทในกรุงเทพมหานคร โดยมีปัจจัยสนับสนุนดังนี้

1. จากการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้โดยรวมในการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร จากแผนแม่บทสีเขียวของกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2546) โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และลักษณะที่ดินเดิมของสวนสาธารณะในปัจจุบัน จะเห็นว่าลักษณะพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานนั้นมีความใกล้เคียงกับพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ จากการศึกษาแผนแม่บทสีเขียวของกรุงเทพมหานครเป็นการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครในอนาคต ซึ่งมีการกำหนดที่ตั้ง ขนาด จำนวนของพื้นที่สีเขียวที่ควรรักษาไว้ และพัฒนาขึ้นใหม่ซึ่งรวมถึงสวนสาธารณะเพื่อนำมาใช้วางแผนแม่บทการบริหารและพัฒนาพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครใน

ระยะ 25 ปี โดยใช้การวิเคราะห์ในเชิงผังเมืองผ่านการใช้เครื่องมือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และมีเกณฑ์ประกอบในการพิจารณาคือ ความหนาแน่นของประชาชน (population density) ความหนาแน่นของฐานเมือง (urban bulk density) และด้านภูมิศาสตร์ฐานเมือง (urban topography) ในปัจจุบันซึ่งสามารถสรุปประเภท ลักษณะ และเป้าหมายของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวไว้ดังนี้

ตารางที่ 2.8

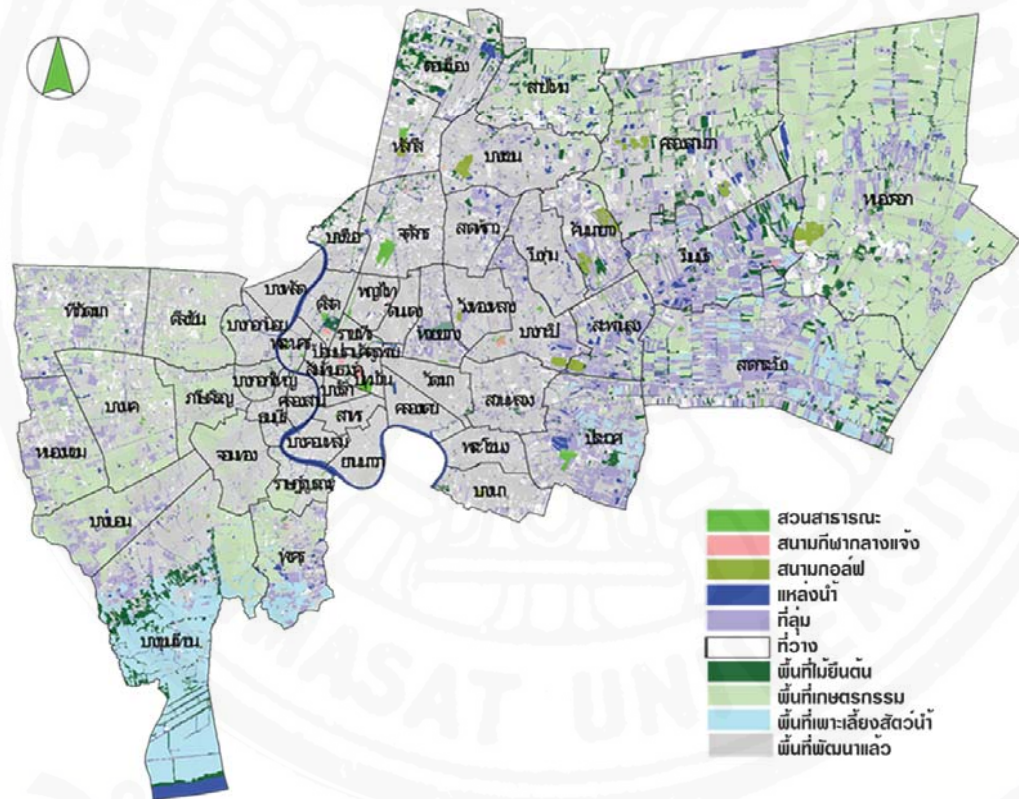
ประเภทพื้นที่ ลักษณะพื้นที่ และเป้าหมายรวมของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว

ประเภทพื้นที่	ลักษณะพื้นที่	เป้าหมายทางกายภาพเมือง
พื้นที่ที่ต้องฟื้นฟูสภาพเร่งด่วน	เป็นพื้นที่ว่าง หรือรกร้าง ที่อยู่ใกล้ชุมชนหนาแน่น	เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อม และเป็นกันชนสีเขียวให้แก่ชุมชน
พื้นที่รอการพัฒนาและรกร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์	พื้นที่รอการดำเนินการของเอกชน พื้นที่รกร้างของส่วนราชการที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ และพื้นที่ที่ไม่ปรากฏเจ้าของ	สร้างพื้นที่ปลูกต้นไม้ยืนต้นตามแนวระยะถอยร่นจากพื้นที่ 6 เมตร เสริมสภาพพื้นที่สีเขียวรอบ ๆ พื้นที่และขยายพื้นที่สีเขียวในโครงการขนาดใหญ่
พื้นที่รกร้างได้แนวทางสาธารณะและได้ทางด่วน	พื้นที่ว่างบริเวณใต้แนวทางด่วนสะพาน แยกตัดการจราจรต่าง ๆ และพื้นที่ตลอดแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก	เสริมสภาพภูมิทัศน์ที่เจริญตาและกรองฝุ่นและมลภาวะจากจราจรและเปิดพื้นที่พักผ่อนในอีกรูปแบบหนึ่งของเมือง
พื้นที่แหล่งน้ำ และที่ลุ่ม	พื้นที่รกร้างเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือมีน้ำท่วมขังตลอดปี และพื้นที่ลุ่ม ซึ่งมีน้ำท่วมขังเป็นฤดูกาลจะมีหญ้าและกกขึ้นเต็มพื้นที่	เพื่อรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นพื้นที่หนองน้ำของเมือง ซึ่งเอื้อต่อระบบโครงสร้างของเมือง เสริมสภาพภูมิทัศน์และเป็นที่พักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่ง

ที่มา: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

ภาพที่ 2.12

การกระจายของพื้นที่สีเขียวในลักษณะต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครปี พ.ศ. 2546

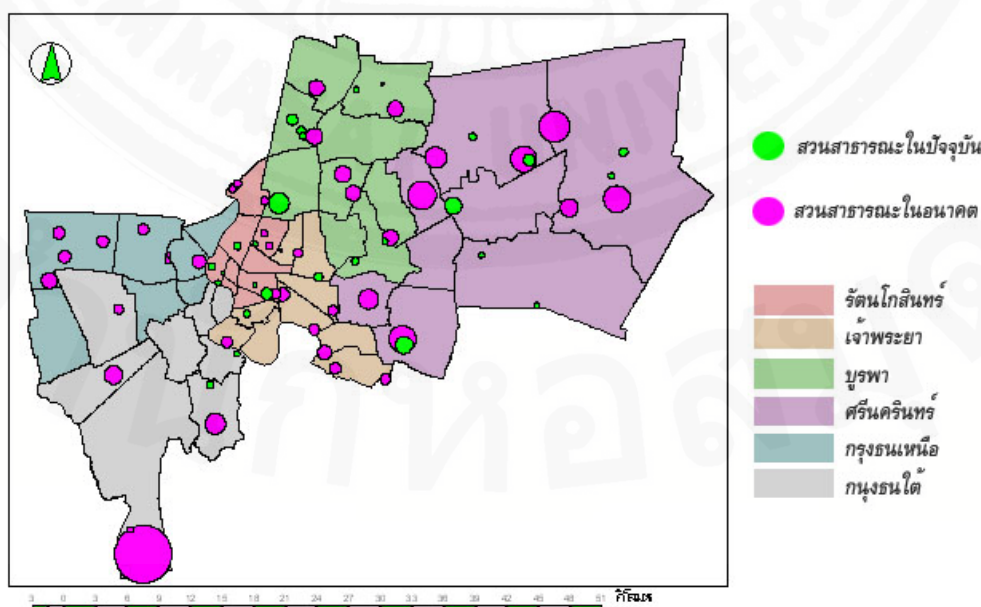
ที่มา : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

นอกจากนี้ในการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ของแผนแม่บทสีเขียวยังมีการจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ โดยกำหนดปัจจัยเชิงบวก อันได้แก่

- 1) พื้นที่ว่างที่สำรวจพบ
- 2) พื้นที่แหล่งน้ำ เนื่องจากพื้นที่แหล่งน้ำจะช่วยสร้างความสมบูรณ์และเป็นไปได้ในการกำหนดพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวถาวร ดังนั้นพื้นที่ว่างที่ใกล้แหล่งน้ำจึงเป็นพื้นที่เป้าหมายสำคัญในลำดับต้น ๆ
- 3) พื้นที่ลุ่มรับน้ำ เนื่องจากพื้นที่ลักษณะนี้มักอยู่นอกเหนือการพิจารณาของภาคธุรกิจที่ต้องใช้งบ ประมาณในการพัฒนาพื้นที่สูง ในทางตรงข้ามพื้นที่ลุ่มจะสนับสนุนการแปรสภาพพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์ด้วยการเป็นแหล่งรับน้ำแล้วป้อนให้พื้นที่สีเขียวและสามารถแปรสภาพเป็นพื้นที่กันชนกันการขยายของเมืองอย่างไร้ระเบียบได้
- 4) ตำแหน่งที่ตั้ง ในจุดที่เกิดความเหมาะสมเอื้อประโยชน์เมือง อาทิเช่น ตำแหน่งที่ช่วยเป็นแนวกันชนรักษาพื้นที่ธรรมชาติ ตำแหน่งที่เป็นจุดหมายตาที่โดดเด่น หรือพื้นที่ควรอยู่ในตำแหน่งที่มีความเชื่อมโยงกับชุมชน เป็นต้น
- 5) กรรมสิทธิ์เจ้าของพื้นที่ ซึ่งหากพื้นที่เป้าหมายเป็นพื้นที่ของหน่วยงานราชการที่สามารถดำเนินการได้ ความเป็นไปได้ในการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นพื้นที่สีเขียวจะมีมากขึ้น

ภาพที่ 2.13

พื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาเป็นสวนสาธารณะในอนาคตของกรุงเทพมหานคร

ที่มา : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

จากภาพที่ 2.13 และการพิจารณาภาคผนวก ข สามารถสรุปโดยรวมของลักษณะพื้นที่ที่มีศักยภาพในการสร้างสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานครได้ดังนี้คือ

- 1) พื้นที่โล่งว่างรกร้างที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นพื้นที่ของเอกชน หรือพื้นที่ที่ไม่ปรากฏเจ้าของที่มีชุมชนหนาแน่นอยู่ใกล้เคียง รวมถึงพื้นที่รกร้างได้ทางด่วนหรือทางสาธารณะ
- 2) พื้นที่ของหน่วยราชการ ซึ่งลักษณะพื้นที่อาจเป็นพื้นที่โล่ง หรือพื้นที่ที่มีสิ่งก่อสร้างแต่ไม่ใช้ประโยชน์แล้วซึ่งเกิดจากการย้ายของหน่วยราชการ เช่น ท่าเรือคลองเตย โรงงานยาสูบ เป็นต้น
- 3) พื้นที่ลุ่มน้ำและแหล่งน้ำ ซึ่งส่วนมากเป็นพื้นที่เอกชนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ หรือพื้นที่รับน้ำตามพระราชดำริ

พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับลักษณะพื้นที่ที่มีศักยภาพในการสร้างสวนสาธารณะที่กำหนดไว้ตามรายละเอียดข้อ 1) และ 2) ด้านบนนอกจากนั้นลักษณะพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งานมีความใกล้เคียงและเคยนำไปใช้ในการพัฒนาสวนสาธารณะในกรุงเทพมหานครมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากลักษณะของที่ดินเดิมของสวนสาธารณะในปัจจุบันที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรุงเทพมหานคร (ภาคผนวก ข) ดังนี้

- 1) ที่ดินของหน่วยราชการเดิมย้ายออกไป หรือ ที่ดินของหน่วยราชการให้เพื่อสร้างสวนสาธารณะ เนื่องในวโรกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น อุทยานเบญจสิริ สวนจตุจักร
- 2) บริเวณอนุรักษ์ประวัติศาสตร์รอบเกาะรัตนโกสินทร์ เช่น สวนสันติชัยปราการ
- 3) บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมของเมือง เช่น สวนสันติภาพ
- 4) พื้นที่รับน้ำตามพระราชดำริเพื่อป้องกันน้ำท่วม เช่น สวนเสรีไทย สวนหลวง ร. 9
- 5) บริเวณกองขยะ และโรงงานกำจัดขยะมูลฝอย เช่น สวนกีฬารามอินทรา
- 6) ที่ดินส่วนที่เหลือของการพัฒนาโครงการสาธิตปลูก เช่น สวนหย่อมใต้

ทางด่วน

ลักษณะที่ดินเดิมของสวนสาธารณะในปัจจุบันที่มีความใกล้เคียงกับพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน ได้แก่ บริเวณแหล่งเสื่อมโทรมของเมือง บริเวณกองขยะ โรงงานกำจัดขยะมูลฝอย และที่ดินส่วนที่เหลือของการพัฒนาโครงการสาธิตปลูก ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ ตั้งอยู่ในเขตเมืองของกรุงเทพมหานครที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง ดังนั้นในความต้องการพื้นที่สีเขียวหรือสวนสาธารณะจึงมีมากขึ้น เพื่อผ่อนคลายสภาพแออัดจากการอยู่อาศัย

ภาพที่ 2.14

สวนกีฬารามอินทรา เป็นตัวอย่างของการพัฒนาพื้นที่ทิ้งขยะให้เป็นสวนสาธารณะ

ที่มา: สำนักงานสวนสาธารณะ, 2549.

2. จากการศึกษาหลักการของสวนสาธารณะแบบยั่งยืน (Galen and Boland, 2002) ระบุว่า สวนสาธารณะแบบยั่งยืนสามารถพัฒนาได้จากพื้นที่เมืองที่ถูกทิ้งร้างและขาดการดูแลรักษา กล่าวคือ หลังจากที่ผ่านมาช่วงเวลาที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจ และเจริญเติบโตทางด้านการอุตสาหกรรมสูง เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ทำให้ในเขตเมืองหลาย ๆ ประเทศมีพื้นที่ที่ถูกทิ้งร้างหรือเรียกว่า พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน (brownfields) มากมาย ได้แก่ พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม เหมืองเก่า ท่าเรือเก่า พื้นที่ของเส้นทางคมนาคมที่เลิกใช้แล้ว เป็นต้น ซึ่งลักษณะดินหรือน้ำที่อยู่ในพื้นที่เหล่านี้ จะประกอบด้วยสารเคมีต่าง ๆ ตะกั่ว เหล็ก เป็นต้น ดังนั้นการสร้างสวนสาธารณะในพื้นที่เหล่านี้จึงเป็นวิธีการในการพัฒนาโดยไม่สิ้นเปลืองในการลงทุนและสามารถบำบัดพื้นที่ดังกล่าวให้สามารถใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่ามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2.15

ตัวอย่างสวน Bixby Park, California ที่พัฒนาจากพื้นที่ที่ถูกทิ้งร้าง โดยปลูกพืชพรรณท้องถิ่นเพื่อช่วยในการบำบัดดินที่สะสมด้วยเศษขยะ

ที่มา: Hargreaves Associates, 2006.

2.5 กรณีศึกษาสวนสาธารณะจากต่างประเทศ

ในการศึกษาจากกรณีศึกษาสวนสาธารณะจากต่างประเทศผู้วิจัยได้แบ่งกรณีศึกษาสวนสาธารณะออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง กรณีศึกษาสวนสาธารณะที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ภายใต้บริบทเมืองที่มีการใช้งานค่อนข้างสูง (urban park) จำนวน 3 แห่ง ซึ่งมีขนาดที่แตกต่างกัน เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาประเภทของสวนสาธารณะต่างประเทศ และส่วนที่สองเป็นกรณีศึกษาสวนสาธารณะแบบยั่งยืน จำนวน 6 แห่ง ซึ่งกรณีศึกษาสวน Crissy Field Park, San Francisco, USA ประกอบการพิจารณาในส่วนเนื้อหาหลักการ แนวคิดเรื่องสวนสาธารณะแบบยั่งยืนตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนอีก 5 แห่งเป็นกรณีสวนสาธารณะแบบยั่งยืนภายใต้พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน (brownfields) เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ดูรายละเอียดบทที่ 4 และบทที่ 5) เพื่อหาแนวความคิดและแนวทางการออกแบบสวนสาธารณะแบบยั่งยืนภายใต้พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา คือ บริบทพื้นที่เดิมต้องเป็นพื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน และเป็นสวนสาธารณะที่มีชื่อเสียง

2.5.1 สวนสาธารณะที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ภายใต้บริบทเมือง

1. Central Park, New York, USA

ภาพที่ 2.16

แสดงตำแหน่งของสวน Central Park

ที่มา : Tate, 2000.

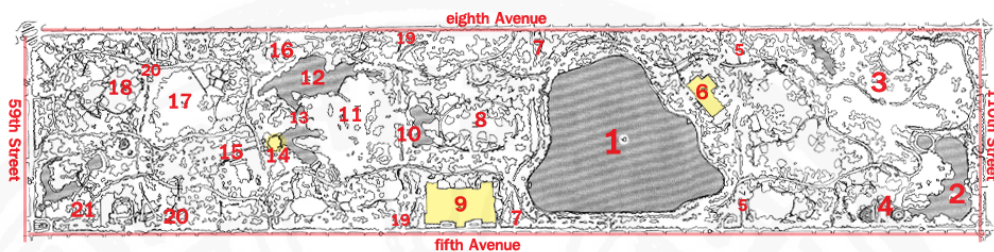
1) ที่ตั้งและบริบท Central Park ตั้งอยู่ระหว่างถนน 110th Street ทางทิศเหนือ และถนน 59th Street ทางทิศใต้ ส่วนทางด้านตะวันตกขนานกับเส้นถนน Fifth Avenue และ Eight Avenue ทางด้านตะวันออกใจกลางของเกาะ Manhattan มีขนาดพื้นที่ประมาณ 843 เอเคอร์ (หรือเทียบเท่า 2,132 ไร่) โดยมีความยาว 4.1 กิโลเมตรและกว้าง 840 เมตร โดยบริบทโดยรอบทางด้านตะวันออกเป็นส่วนที่อยู่อาศัย ส่วนทางด้านตะวันตก เป็นลักษณะอาคารพาณิชย์ ร้านอาหารและโรงแรม และการเข้าถึงได้ด้วยใช้รถไฟฟ้าใต้ดิน และเส้นถนนหลักรอบนอกทั้ง 4 ด้าน

2) ประวัติความเป็นมาของการเกิดสวน เริ่มจากแนวคิดความต้องการสวนสาธารณะขนาดใหญ่ในนิวยอร์ก ซึ่งเกิดขึ้นจากนักเขียนและนักภูมิสถาปัตยกรรม ชื่อ William Cullen Bryant และ Andrew Jackson Downing ในช่วงปี ค.ศ.1805-66 ในขณะที่ในปี ค.ศ. 1850 สภาพ New York มีประชากร 654,000 คน เต็มไปด้วยมลพิษและสภาพที่ไม่น่าอยู่ ต่อมาในปี 1853 ทางรัฐบาล The City of New York ได้อนุมัติในการจัดสร้างสวน Central Park ซึ่งลักษณะที่ดินเดิมเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะ ประกอบด้วยบึงเก็บน้ำขนาดใหญ่ โดยในปี 1857 The City of New York ได้จัดการประกวดในการออกแบบสวนนี้ และแนวความคิด “The Greensward Plan” ของ Calvert Bowyer Vaux และ Frederick Law Olmsted ได้ถูกนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบ ซึ่งมีจุดประสงค์ให้เป็นสถานที่ที่ทุกคนชั้นในสังคมเมืองสามารถมาพักผ่อน สัมผัสธรรมชาติ ทั้งทางเสียงและวิวทิวทัศน์ จนในปี ค.ศ. 1934-1960 Central Park ได้มีการเปลี่ยนแปลงโดย Robert Moses จาก The City of New York ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมสุขภาพของคนในเมืองให้ดีขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาของสังคมเมืองที่ดีขึ้นด้วย โดยการเพิ่มสถานที่ออกกำลังกายและสนามกีฬาต่าง ๆ ภายในสวน รวมถึงสวนสัตว์ ต่อมา (ค.ศ. 1960-19270) จำนวนประชากรภายในนิวยอร์กได้เพิ่มมากขึ้น และขาดแคลนเงินในการดูแลรักษาสวน ทำให้ Central Park ทรุดโทรมและเป็นแหล่งการเกิดอาชญากรรม จึงเกิดความร่วมมือกันของภาคเอกชนก่อตั้งองค์กรอิสระ The Central Park Conservancy เพื่อจัดหาเงินทุนในการซ่อมแซม บำรุงรักษารวมถึงดำเนินการจัดการบริหารสวน โดยเริ่มทำการบูรณะสวนในปี ค.ศ. 1980 ด้วยเงิน 50 ล้านดอลลาร์

3) องค์ประกอบภายในสวนทางกายภาพ

ภาพที่ 2.17

ผังของสวน Central Park

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ: 1. Reservoir	2. Harlem Meer	3. North Wood
4. Conservatory Garden	5. 97 th Street Transverse	6. Tennis Courts
7. 85 th Street Transverse	8. The Great Lawn	9. Metropolitan Museum of Art
10. The Belvedere, Vista Rock	11. The Ramble	12. The Lake
13. Row Bridge	14. Bethesda Terrace	15. The Mall
16. Strawberry Fields	17. Sheep Meadow	18. Hecksher Ballfields
19. 79 th Street Transverse	20. 65 th Street Transverse	21. Wildlife Center Zoo

ภาพที่ 2.18

องค์ประกอบภายในสวน Central Park

ก.

ข.

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ:	ก. ทางเดินที่ทะลุไปสู่ Conservatory Garden	ข. Bethesda Terrace

ภาพที่ 2.19

The Great Lawn สนามหญ้ามีขนาดใหญ่

ที่มา : Van Ermengem BUBA, 2005

ภาพที่ 2.20

องค์ประกอบภายในสวน Central Park

ก.

ข.

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ: ก. Wollman Rink อยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของสวน

ข. 65th Street Transverse

4) แนวความคิดในการออกแบบ “The Greensward Design” เป็นลักษณะที่เน้นความสวยงามของศิลปะ โดยความคิดของ Olmsted มองว่าสวนแห่งนี้เป็นผลงานทางศิลปะที่ผสมผสานวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลการเอื้อประโยชน์จากธรรมชาติ ในขณะที่ Vaux มองว่า Central Park เป็นการรวบรวมลักษณะภูมิทัศน์ ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไป โดยมีลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ของคนใช้งานเป็นตัวกำหนดรูปแบบ

5) ลักษณะการใช้งานของผู้ใช้ จากการบันทึกในปี ค.ศ.1870 มีผู้เข้าใช้สวนประมาณ 7 ล้านคน ซึ่งส่วนมากเป็นคนทำงาน และในวันหยุดมีขบวนพาเรดรถม้าเข้ามาภายในสวน ต่อมาในช่วงต้นของศตวรรษที่ 20 กิจกรรมแบบออกแรงได้เป็นที่นิยมมากยิ่งขึ้น และในปี ค.ศ.1981 กิจกรรมส่วนมากที่เกิดขึ้น เป็นกิจกรรมแบบผ่อนคลาย เช่น การเดินเล่น นอนเล่น ปิกนิก ตามการคาดการณ์ของ Olmsted ต่อมาในปี ค.ศ.1995 ผู้ที่เข้าใช้สวนที่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 57 และร้อยละ 57 เป็นเยาวชน ร้อยละ 64 มาสวนเพื่อพักผ่อน และร้อยละ 55 ส่วนมากมาคนเดียว และในปี ค.ศ. 2000 จำนวน จำนวนผู้เข้าใช้สวนเพิ่มขึ้นเป็น 20 ล้านคนต่อปี

2. Freeway Park, Seattle, USA

1) ที่ตั้งและบริบท สวนแห่งนี้มีลักษณะเป็น roof garden ซึ่งสร้างอยู่บนเส้นทางด่วนชื่อ The Interstate 5 (I-5) ซึ่งผ่านใจกลางเมือง Seattle ทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งทางด่วนนี้มาจาก The US-Canadian border ทางด้านตอนเหนือของ Seattle และมุ่งตรงไปสู่ The US-Mexican border ทางด้านใต้ สวนแห่งนี้มีความยาวประมาณ 460 เมตร และมีขนาดประมาณ 5.2 เอเคอร์ (เทียบเท่า พื้นที่ประมาณ 13 ไร่) โดยบริบทโดยรอบประกอบด้วย ส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัย (First Hill District) ทางด้านตะวันออก อาคารสำนักงานทางด้านทิศตะวันตก และศูนย์ประชุมด้านทิศเหนือ ซึ่งตำแหน่งที่ตั้งของสวนนั้น ทำหน้าที่เชื่อมต่อเส้นทางระหว่างแหล่งชุมชนกับภายในเมือง

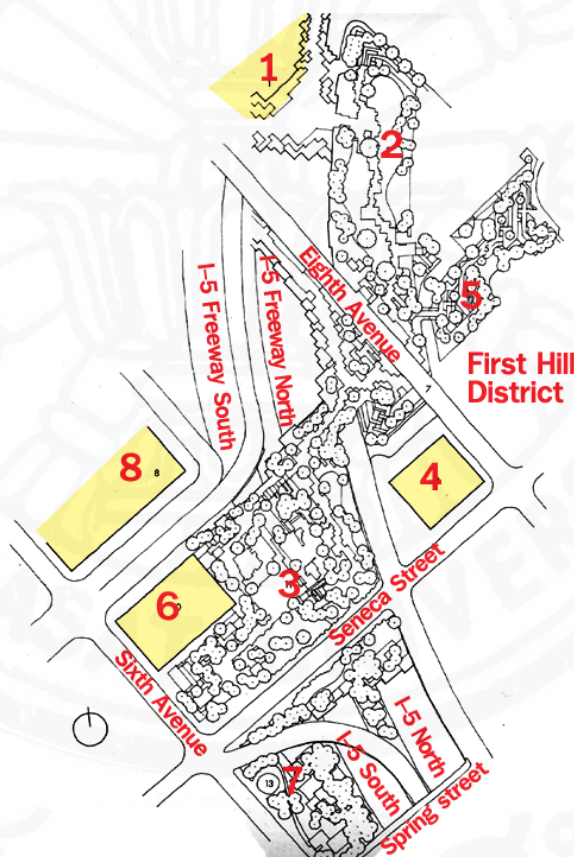
2) ประวัติความเป็นมาของสวน เริ่มจากการวางแผนและการก่อสร้างทางด่วน The I-5 ในปี ค.ศ.1950-1960 ในขณะที่ยังคงทางสิ่งแวดล้อม ได้เสนอแนวคิดในการสร้างสวน ซึ่งเปรียบเสมือนหมวกครอบทางด่วน ในการช่วยลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม แต่ต้องล้มเลิกไป เพราะมีเงินงบประมาณไม่พอเพียงในการก่อสร้างสวนดังกล่าว จนกระทั่งในปี ค.ศ.1968 ได้มีการสืบต่อความคิดดังกล่าวโดย James Ellis เริ่มจัดหาเงินทุนในการก่อสร้างสวน ในขณะเดียวกันที่ The city of Seattle ต้องการหาพื้นที่สำหรับสร้างที่จอดรถเพื่อลดความคับคั่งของจราจรในเมือง และบริษัทภาคเอกชน R.C. Hedreen ต้องการพื้นที่สำหรับก่อสร้างสำนักงาน โดยกำหนดพื้นที่ตรง

บริเวณตะวันตกของทางด่วน ซึ่งเป็นที่ตั้งส่วนหนึ่งของโครงสร้างข้ามทางด่วน ทำให้เกิดความร่วมมือในการลงทุนของทางภาครัฐและเอกชนเพื่อขยายพื้นที่สวนในทางด้านทิศตะวันตก ในการก่อสร้างอาคารที่จอดรถ และอาคารสำนักงานดังกล่าว และได้มีการขยายพื้นที่สวนอีกในด้านตะวันออกเพื่อเชื่อมกับชุมชนที่อยู่อาศัย (First Hill District) และทางทิศเหนือในการก่อสร้าง Washington State Convention Center ในปี ค.ศ. 1984 และปี ค.ศ.1988 ตามลำดับ

3) องค์ประกอบภายในสวนทางกายภาพ

ภาพที่ 2.21

ผังของสวน Freeway Park

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ: 1.Convention Center

2. East Plaza

3. Concrete Canyon

4. Apartment Building

5. Pigott Memorial Corridor

6. Park Place

7. Naramore Fountain

8. Parking Garage

ภาพที่ 2.22

มุมมองทัศนียภาพของสวนกับทางด่วน

ที่มา : Tate, 2000.

ภาพที่ 2.23

องค์ประกอบภายในสวน Freeway Park

ก.

ข.

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ: ก. Concrete Canyon

ข. ชั้นบันไดตรงบริเวณ Convention Center

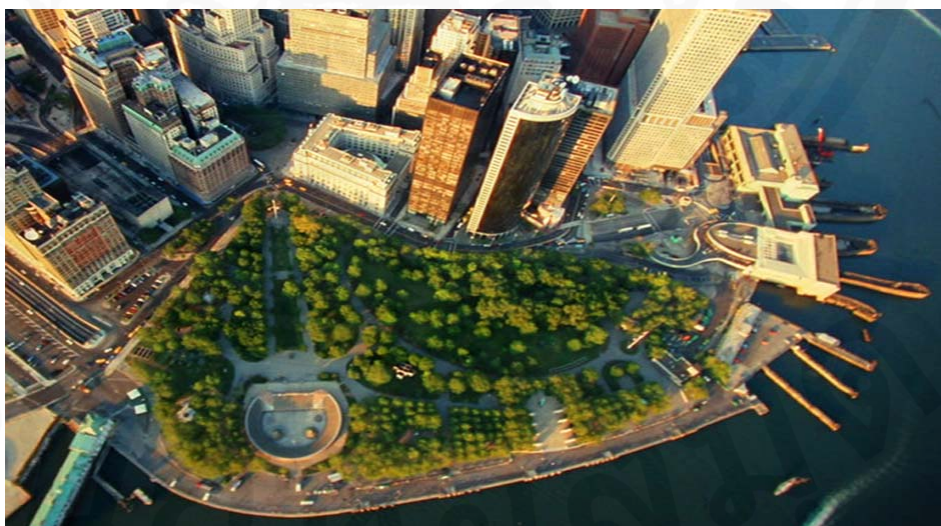
4) สวนแห่งนี้ออกแบบโดย Angela Danadjieva โดยออกแบบให้สวน ทำหน้าที่คล้ายหมวกครอบทางด่วน เพื่อลดมลภาวะทางเสียง นอกจากนี้ด้วยลักษณะเด่นของที่ตั้ง ซึ่งเปรียบเสมือนประตูทางเข้าของเมือง จึงผสมผสานความงามของธรรมชาติเพื่อแสดงภาพลักษณ์ที่ดีของเมือง และยังทำหน้าที่เชื่อมระหว่างแหล่งชุมชนและเมืองอีกด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในสวน ไม่ว่าจะเป็น วัสดุ พืชพรรณ น้ำตก และกำหนดการใช้พื้นที่ มาจากการคำนึงถึงสภาวะอากาศท้องถิ่น เป็นสำคัญ รวมถึงการอุปมา ดัดแปลงจากลักษณะแคณยอนที่มีตามธรรมชาติ และศึกษาลักษณะการเคลื่อนไหวของผู้ใช้งานผ่านสวน ดังนั้นส่วนที่เป็น The Concrete Canyon จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสวน รวมถึงการเลือกพรรณพืชในการปลูกให้มีลักษณะเด่นจากมุมมองจากถนน

5) ลักษณะการใช้งานของผู้ใช้ ผู้ที่มาใช้สวนส่วนมากเป็นคนที่มาทำงาน ที่มาใช้สวนเพื่อพักผ่อนและรับประทานอาหารในมือเที่ยง ในปัจจุบันสวนแห่งนี้อยู่ในการดูแลของ The Seattle Department of Park and Recreation ร่วมกับเจ้าของ อาคารสำนักงาน Park Place และ The Board of the Convention Center

3. Battery Park, New York, USA

ภาพที่ 2.24

มุมมองสวน Battery Park จากด้านบน

ที่มา: The Battery Conservancy, 2005.

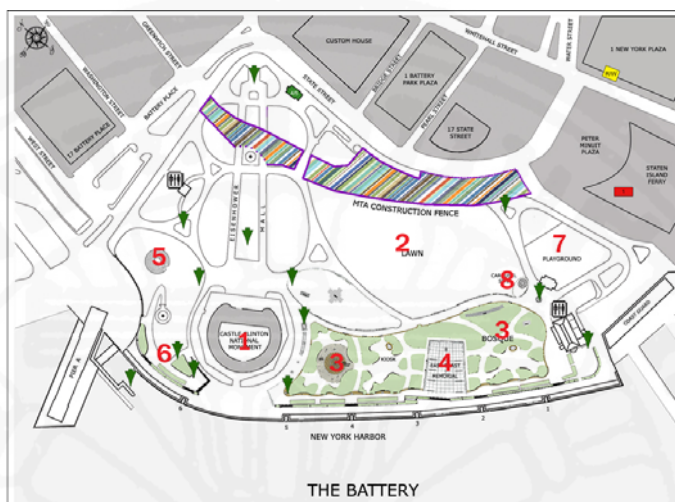
1) ที่ตั้งและบริบทโดยรอบ Battery Park ที่ตั้งอยู่ติดอ่าว New York Harbor ทางด้านใต้ของเกาะ Manhattan และเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พื้นที่สวนมีขนาด 23 เอเคอร์ (เทียบเท่าพื้นที่ประมาณ 58 ไร่) โดยลักษณะบริบทโดยรอบจะประกอบด้วย อาคารสำนักงาน พลาซ่าต่าง ๆ ซึ่งมีเส้นทางเชื่อมต่อถึง The Museum of Jewish Heritage, The Smithsonian's Museum of the American Indian, The New York Stock Exchange และท่าเรือ The Staten Island Ferry ซึ่งเป็นท่าเรือสำหรับนักท่องเที่ยวไปยังเทพีเสรีภาพ นอกจากนี้ยังมีผู้พักอาศัยจำนวน 36,000 ครัวเรือน อาศัยบริเวณใกล้เคียงสวน

2) ประวัติความเป็นมาของ Battery Park ซึ่งพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์นั้น เริ่มจากการตั้งถิ่นฐานของชาวดัตช์ ในปี ค.ศ.1623 และสร้างป้อมใหญ่ "The battery" เพื่อป้องกันเมือง New Amsterdam จากนั้นได้มีการก่อสร้างป้อมปราการ Castle Clinton เพื่อใช้ในการสงคราม ในปี ค.ศ.1812 และได้ปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็น ศูนย์วัฒนธรรมของคนในช่วงเวลานั้น จากนั้นในปี ค.ศ.1855 ได้มีการรวมพื้นที่ของสวนและ Castle Clinton เข้าด้วยกัน โดย Castle Clinton ได้เปลี่ยนเป็นศูนย์ช่วยเหลือผู้อพยพ และ aquarium แห่งแรกของ New York ตามลำดับ ต่อมาในปี ค.ศ.1941 ได้มีการปรับปรุงเรือทอนบางส่วนของ Castle Clinton และถูกประกาศว่าเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีการปรับปรุงสวน โดยภายใต้การดูแลของ The Battery Conservancy ในปี ค.ศ.1995

3) องค์ประกอบภายในสวนทางกายภาพ

ภาพที่ 2.25

ผังของสวนแสดงมุมมองสวน Battery Park

ที่มา: The Battery Conservancy, 2005.

หมายเหตุ: (1) Castle Clinton/ Castle Garden (2) The Battery Lawn (3) Battery Bosque Garden with Fountain
 (4) East Cost Memorial (5) The Battery Labyrinth
 (6) Battery Promenade with the Garden of Remembrance (7) play ground
 (8) Battery Carousel

ภาพที่ 2.26

องค์ประกอบภายในสวน Battery Park

ก.

ข.

ที่มา: The Battery Conservancy, 2005.

หมายเหตุ: ก. Battery Promenade with the Garden of Remembrance ข. the Battery Labyrinth

ภาพที่ 2.27

องค์ประกอบภายในสวน Battery Park

ก.

ข.

ที่มา: The Battery Conservancy, 2005.

หมายเหตุ: ก. Battery Bosque Garden

ข. kiosk ภายในสวน

ภาพที่ 2.28

Castle Clinton/ Castle Garden

ที่มา: The Battery Conservancy, 2005.

จากภาพแสดง Castle Clinton หรือ Castle Garden ซึ่งปัจจุบันเป็นแหล่งขายตัวเรือพิเศษสำหรับการเดินทางไปเทพีเสรีภาพ

4) แนวคิดในการออกแบบ คือ ต้องการให้สวนแห่งนี้เปรียบเหมือน ประตูสีเขียวที่จะก้าวเข้าไปสู่การท่องเที่ยวในเมืองแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นศูนย์กลางของการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำและการนันทนาการที่สำคัญของคนที่นี่ ซึ่งสวนแห่งนี้มีการจัดกิจกรรมพิเศษประจำปี และถือว่าเป็นเทศกาลของชุมชน ที่ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้สวนแห่งนี้ เช่น การจัดคอนเสิร์ต

5) ลักษณะผู้ใช้งาน ส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่อาศัย คนทำงานสำนักงาน เด็กนักเรียน และนักท่องเที่ยว จำนวนประมาณ 4 ล้านคนต่อปี นอกจากนี้ The Battery Park อยู่ภายใต้การดูแลของ The Battery Conservancy ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์ในการพัฒนา master plan สวนนี้โดยตรง ซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมกับภาครัฐบาล คือ New York City Park & Recreation และ National Park Service

ตารางที่ 2.9

สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อกรณีศึกษาสวนสาธารณะต่างประเทศภายใต้บริบทเมืองทั้ง 3 แห่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางด้านการใช้งาน

ปัจจัย	กรณีสวนสาธารณะต่างประเทศภายใต้บริบทเมือง		
	Central Park	Freeway Park	Battery Park
ที่ตั้งและบริบท	- อยู่ใจกลางเมืองที่มีความหนาแน่นสูง และสภาพการใช้ที่ดินโดยรอบเอื้อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากสวน ทำให้เพิ่มมูลค่าให้กับที่ดินโดยรอบในแง่เศรษฐกิจ	- ติดกับชุมชน ศูนย์ประชุม อาคารสำนักงาน และถนนที่เข้าสู่เมือง - ความเฉพาะของที่ตั้ง ทำให้สวนแห่งนี้มีความโดดเด่นในแง่การใช้งานและความเป็นภาพลักษณ์ของเมือง	- ความเฉพาะของพื้นที่ (พื้นที่ประวัติศาสตร์ และริมแม่น้ำ) - อยู่ในเขตที่พักอาศัย และสถานที่สำหรับซื้อตั๋วเพื่อลงเรือ ในการท่องเที่ยว ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งาน
การเข้าถึง	- การเข้าถึงที่ดีด้วยการใช้รถไฟฟ้าและเส้นทางหลักรอบสวน	-	- เข้าถึงสะดวกโดยการเดินเท้าและการใช้รถไฟฟ้าใต้ดินและ เรือ
กิจกรรม	- ความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการและเหมาะสมกับผู้ใช้งาน	-	- มีกิจกรรมพิเศษหมุนเวียนตลอดทั้งปี เช่น การจัดคอนเสิร์ต ซึ่งถือเป็นเทศกาลหลักของเมือง

ตารางที่ 2.9 (ต่อ)

ปัจจัย	กรณีสวนสาธารณะต่างประเทศภายใต้บริบทเมือง		
	Central Park	Freeway Park	Battery Park
การออกแบบ	-การผสมผสานความเป็นธรรมชาติและ การใช้พื้นที่ได้อย่างลงตัว	-การคิดถึงสภาวะอากาศท้องถิ่น การดัดแปลงความเป็นธรรมชาติ และการเชื่อมของพื้นที่ในส่วน ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน	-สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของ พื้นที่ และการใช้พื้นที่ที่เหมาะสม
การบริหาร จัดการ	-มีองค์กรที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือ ระหว่างภาครัฐและประชาชนเพื่อ สนับสนุนเงินในเรื่องการดูแลสวน -การจัดตั้งโปรแกรมของคนในชุม ชนเพื่อดูแลรักษาสวน	-การร่วมมือของทางภาครัฐและ เอกชนที่มีประสิทธิภาพในด้าน การจัดหา และการลงทุนในการ สร้างสวนสาธารณะเพื่อผล ประโยชน์ร่วมกัน	-

2.5.2 กรณีศึกษาสวนสาธารณะแบบยั่งยืน อันได้แก่

1. Crissy Field Park, San Francisco, USA

ภาพที่ 2.29

ภาพมุมมองด้านบนของสวน Crissy Field Park

ที่มา: Wikipedia Foundation Inc, 2006.

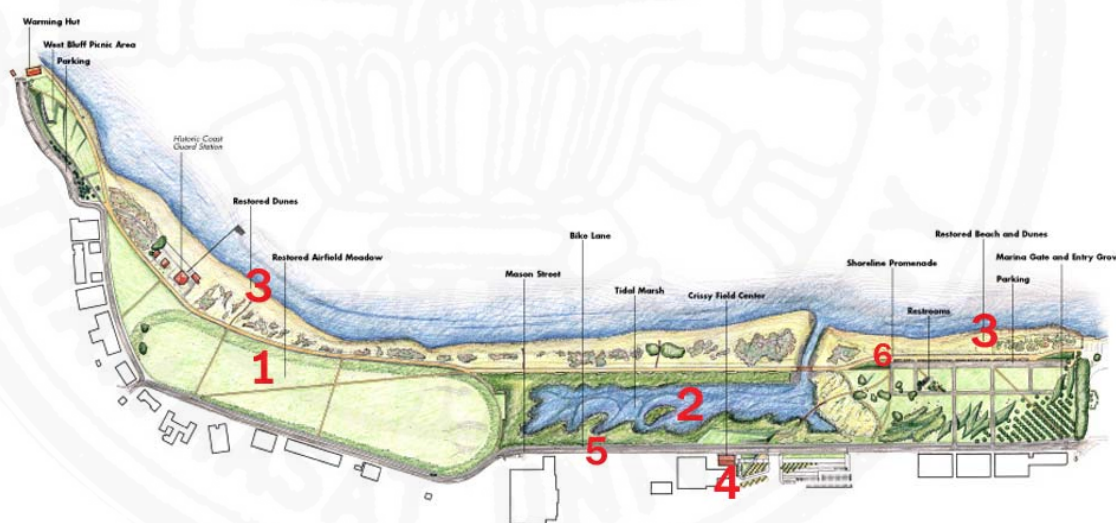
1) ที่ตั้งและบริบทเป็นกรณีศึกษาของแนวคิดสวนสาธารณะแบบยั่งยืน โดยมีที่ตั้งและบริบท คือ ตั้งอยู่ใกล้กับสะพาน Golden Gate ที่ San Francisco ลักษณะพื้นที่เดิมเป็นเนินทรายและที่ลุ่มน้ำเค็ม ขนาดพื้นที่ประมาณ 100 เอเคอร์

2) ประวัติความเป็นมาของสวน พื้นที่แต่เดิมเป็นพื้นที่สนามบิน สำหรับนักสำรวจชาวสเปน และนักการค้าจากประเทศ รัสเซียและอังกฤษ ต่อมาประมาณในปี ค.ศ. 1915 พื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็น สนามบินของทหารอเมริกันที่สำคัญ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1962 Crissy Field ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และจัดสร้างสวนสาธารณะ ที่ผนวกเข้ากับ The Golden Gate National Recreation Area และ The Presidio of San Francisco

3) ลักษณะองค์ประกอบภายในสวนทางกายภาพ

ภาพที่ 2.30

ผังของสวน Crissy Field Park

ที่มา Golden Gate National Parks Conservancy, 2006.

หมายเหตุ: (1) restored airfield meadow (2) tidal marsh (3) restored beach and dunes
(4) Crissy Field center (5) bike lane (6) shoreline promenade

ภาพที่ 2.31

ลักษณะองค์ประกอบภายในสวน Crissy Field Park

ก.

ข.

ที่มา: Golden Gate National Parks Conservancy, 2006.

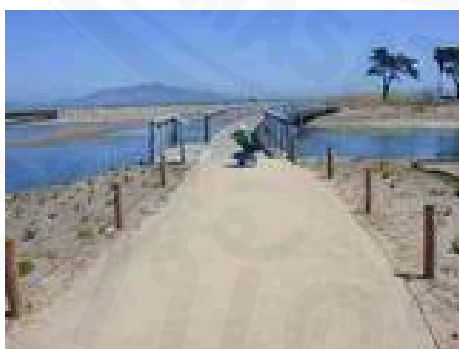
หมายเหตุ: ก. restored airfield meadow

ข. tidal marsh

จากภาพแสดงส่วน restored airfield meadow ปัจจุบันใช้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางน้ำ และกิจกรรมพิเศษของคนในชุมชน และ tidal marsh หนองน้ำเค็มที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรักษาระบบนิเวศน์ของชายฝั่งทะเล

ภาพที่ 2.32

ลักษณะองค์ประกอบภายในสวน Crissy Field Park

ก.

ข.

ที่มา: Golden Gate National Parks Conservancy, 2006.

หมายเหตุ: ก. สะพานข้าม tidal marsh

ข. Crissy Field center

จากภาพแสดงส่วนสะพานข้าม tidal marsh โดยสองข้างทางเป็นเนินทรายและชายทะเลที่ทำการอนุรักษ์ด้วยการปลูกพืชพรรณท้องถิ่น และ Crissy Field center เป็นศูนย์ชุมชน ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่อยู่อาศัย

4) แนวความคิดในการออกแบบ Crissy Field Park โดยการพยายามที่จะผสมผสาน ประวัติศาสตร์ทางธรรมชาติและของคน ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจในปัจจุบัน และการอนุรักษ์ระบบนิเวศในพื้นที่นั้นด้วย ซึ่งเน้นการออกแบบที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่ามากที่สุด (resource self-sufficiency) และการให้การศึกษาในเรื่องระบบนิเวศ ผ่านองค์ประกอบทางกายภาพ ลักษณะภูมิทัศน์และ Crissy Field Center เช่น การรีไซเคิลวัสดุอย่างมะตอย จากพื้นชายหาดมาใช้ในการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพและลักษณะภูมิทัศน์อื่น ๆ ภายในสวน (ทางเดิน ลานจอดรถ) การใช้พืชพรรณท้องถิ่นมารักษา คุณดิน พื้นที่บริเวณชายหาดและเนินทราย และการสร้าง tidal marsh ขนาด 20 เอเคอร์ (ประมาณ 50 ไร่) เพื่อการอนุรักษ์ที่ลุ่มน้ำเค็มในพื้นที่และชายฝั่ง และทำหน้าที่กักเก็บน้ำฝนไม่ให้ลงสู่ทะเลโดยเร็ว

ส่วนการจัดการในเรื่องดูแลรักษาสวน มีการจัดตั้งโปรแกรมอาสาสมัครของคนในท้องถิ่น ในการขยายพรรณพืช ปลูกพืช และรายงานความเสียหายของพรรณพืชภายในสวนและบริเวณใกล้เคียง

2. Lewes Canalfont Park Project, DE, USA

1) ที่ตั้งและบริบท กรณีศึกษานี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการสร้าง โดยที่ตั้งเป็นพื้นที่ริมคลองในส่วนที่พักอาศัยในเมือง Lewes

2) ประวัติความเป็นมา พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ของโรงงานอุตสาหกรรมที่ย้ายไปซึ่งในสมัยก่อน ซึ่งมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ทางเกี่ยวกับการเดินเรือ โดยมีท่าเทียบเรือขนาดเล็กที่ถูกทิ้งร้าง โรงเก็บเรือ และ เรือเก่าแก่อตั้งอยู่ในพื้นที่ด้วย โดยทาง The City of Lewes ต้องการและให้เงินทุนในการสร้างสวนสาธารณะโดยแบ่งช่วงเวลาในการก่อสร้างสวนแต่ละส่วน เพื่อสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน การอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์และระบบนิเวศน์ของเมืองด้วย

ภาพที่ 2.33

ลักษณะพื้นที่เดิมภายใน Lewes Canalfront Park Project

ก.

ข.

ที่มา : Andropogon Associates, 2005.

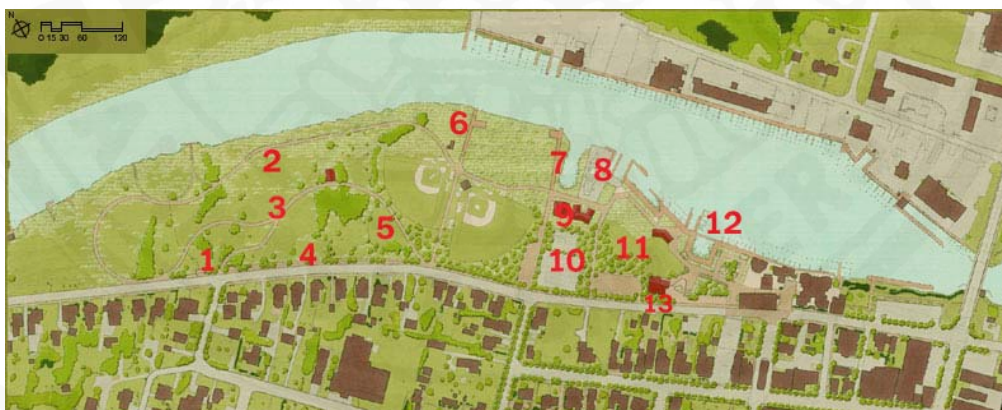
หมายเหตุ: ก. ทำเทียมเรือ

ข. พื้นที่ริมคลองเพื่ออนุรักษ์

3) องค์ประกอบภายในสวนทางกายภาพ

ภาพที่ 2.34

แสดงผังของสวน Lewes Canalfront Park Project

ที่มา : Andropogon Associates, 2005.

หมายเหตุ: (1) Harry's Spring (2) Natural Shoreline / Water (3) ทางเดิน
 (4) ที่จอดรถ (5) สนามเด็กเล่น (6) จุดชมวิวกคลอง
 (7) พื้นที่ลุ่มสำหรับการอนุรักษ์และบำบัดน้ำฝน (8) Lightship Overfall
 (9) Boathouse และ Lightship Overfall Visitor Center (10) สนามเทนนิสและบาสเก็ตบอล
 (11) Villa green และ amphitheater (12) ทำเทียมเรือและทางเดิน
 (13) community Activity Center

4) แนวความคิดในการออกแบบ คือ การผานพื้นที่ให้เป็นสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในเมือง การอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ และอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ของเมืองไปพร้อม ๆ กัน โดยมีแนวทางหลัก คือ การเชื่อมต่อทางเดินเท้าในเมืองไปยังจุดหมายในสวน เพราะคนส่วนมากใช้การเดินเท้าไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมือง รวมถึงการสร้างสรรค์ลักษณะพื้นที่โล่งภายในสวนในหลายมิติ ให้รองรับกิจกรรมการพักผ่อนของเมืองที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ทางน้ำ และออกแบบสวนเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ของเมือง รวมถึงให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติอีกด้วย

ในเรื่องการจัดการซึ่งสวนแห่งนี้อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน ช่วยเสนอความคิดในขั้นตอนของการออกแบบ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติ การสำรวจและสัมภาษณ์ เพื่อการบรรลุเป้าหมายของการออกแบบให้ตอบรับกับความต้องการของคนในชุมชน

ภาพที่ 2.35

บรรยากาศการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสำหรับการออกแบบสวน

ก.

ข.

ที่มา : Andropogon Associates, 2005.

หมายเหตุ: ก. บรรยากาศการทำ workshop ของคนในชุมชนในการวางแผน ออกแบบสวน

ข. ตัวอย่างภาพวาดอย่างคร่าว ๆ ของแนวทางการออกแบบสวน

3. Parc de Bercy, Paris, French

1) ที่ตั้งและบริบท สวนสาธารณะตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของ Paris ในเขต Bercy ขนาดความกว้าง 190 เมตร ยาว 710 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 33 เฮกเตอร์ (เทียบเท่าพื้นที่ประมาณ 83 ไร่) ขนานแม่น้ำ Seine มีถนนสำคัญตัดผ่านที่เกิดจากอิทธิพลการค้าขายไวท์ในอดีตรือ The Boulevard de Bercy Pont de Bercy และ the Rue de Dijon (ต่อมาเรียกว่า Rue Joseph Kessel) มี The POPE ซึ่งฟื้นฟูคลังเก็บไวท์ให้เป็นศูนย์กีฬา และ The Ministry of Finance building ตั้งอยู่ทางด้านใต้และทางด้านเหนือของ The Boulevard de Bercy

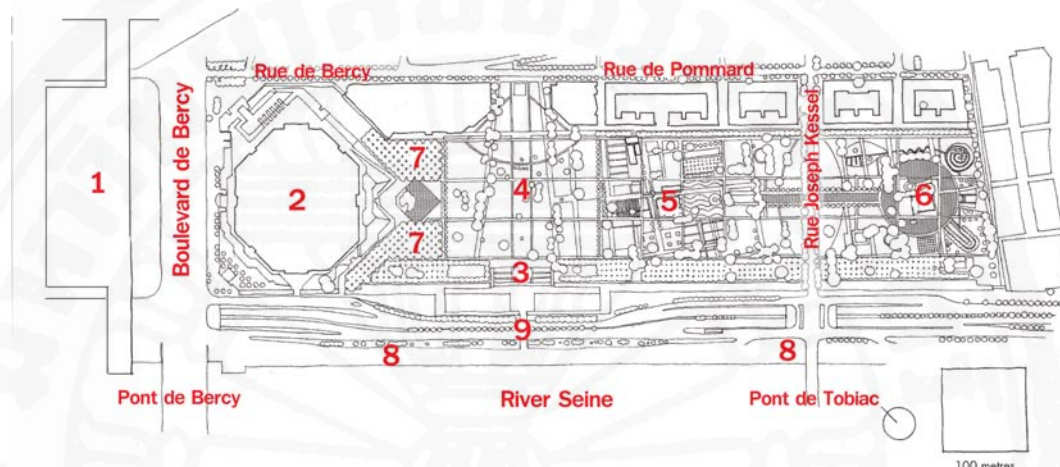
นอกจากนี้ยังมีระบบเส้นทางคมนาคมของทางรถไฟตัดผ่านทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง Bercy ส่วนทางด้านตะวันตกเฉียงใต้เป็นชายฝั่งทางด้านขวาของแม่น้ำ Seine ส่วนทางชายฝั่งทางด้านซ้ายแม่น้ำ Seine ที่อยู่ตรงข้ามกับพื้นที่สวน เป็นที่ตั้งของ The French National Library จากการตัดเส้นทางรถไฟดังกล่าวเหมือนเป็นการตัดพื้นที่จากเมือง ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเกิดการใช้พื้นที่เมืองเพื่อส่งเสริมความมีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้น เช่น the American Center สตูดิโอของศิลปินชื่อดัง รวมถึงอาคารพาณิชย์ สำนักงาน โรงแรม ร้านอาหาร และอาพาทเมนต์

2) ประวัติความเป็นมาของสวน สวนสาธารณะแห่งนี้สร้างขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1992-1997 ซึ่งเกิดจากแผนพัฒนาของทางรัฐภายในพื้นที่ที่เรียกว่า The ZAC de Bercy (ZACs ; comprehensive development areas) ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1979 เพื่อพัฒนาพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมให้เป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนที่มีเอกลักษณ์ให้กับ Bercy ซึ่งในอดีต (ช่วงศตวรรษที่ 19) Bercy เป็นพื้นที่ของการค้าขายไวท์ที่สำคัญของยุโรป โดยการประยุกต์คุณาสน์เก่าในช่วงศตวรรษที่ 17 ให้เป็นคลังเก็บไวท์ ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1970 การค้าขายไวท์ได้ยุติลง ทำให้ Bercy นี้เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และการพัฒนาพื้นที่นี้ให้เป็นแหล่งของการพักผ่อนด้วยการสร้างสวนสาธารณะจึงได้เริ่มต้นขึ้นดังกล่าว

3) องค์ประกอบทางกายภาพภายในสวนและแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 2.36

แสดงแผนผังสวน Parc de Bercy

ที่มา : Tate, 2000.

หมายเหตุ:(1) Ministry of Finance

(3) Grande Terrace and Cascad

(5) The Parterres

(7) Bosque of Tulip Tree

(9) Line of Footbridge to National Library

(2) Parc Omnisports de Paris Bercy (POPB)

(4) Grand Prairie

(6) Jardin Romantique

(8) Quai de Bercy

สวนแห่งนี้ออกแบบโดย Bernard Huet ซึ่งชนะการประกวดแบบในปี ค.ศ. 1987 โดยข้อกำหนดของการประกวดแบบนี้ต้องการให้ออกแบบกิจกรรมภายในสวนที่ทำเป็นประจำ แสดงถึงควมมีลักษณะเฉพาะ และประวัติศาสตร์ของพื้นที่ รวมถึงการแก้ปัญหาข้อจำกัดจากการตัดผ่านของเส้นทางรถไฟ และทางด่วน นอกจากนี้ยังกำหนดการอนุรักษ์ต้นไม้เก่าภายในพื้นที่สวน การสร้างทางข้ามถนน Rue Joseph Kessel และออกแบบพื้นที่จอดรถสำหรับ the POPB อีกด้วย

Bernard Huet ได้เสนอแนวคิดที่เรียกว่า Jardin de la Memoire กล่าวคือ การวาง new grid ซ้อนทับลงในตำแหน่งหรือแนวการวางตัวของสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่เดิมภายในพื้นที่โดยไม่รบกวนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ new grid ดังกล่าวมาจากการเชื่อมโยงของระบบเส้นถนนของ the Rue de Bercy และ the Rue Joseph Kessel ซ้อนทับในสภาพองค์ประกอบเก่าไม่ว่าจะเป็น ตำแหน่งต้นไม้เดิม ระบบเส้นทางสัญจรภายในพื้นที่เดิม ฐานรากของคลังเก็บไวท์เก่าที่รักษาเอาไว้ เป็นต้น ทำให้ภาพลักษณ์ของสวนดูเขียวขุ่ม ให้บรรยากาศของความเป็นหมู่บ้านของคลัง

เก็บไว้ในสมัยก่อน นอกจากนี้ยังลดการใช้วัสดุพื้นที่แข็งกระด้าง และออกแบบผังให้มีการกระจายตัวของการใช้พื้นที่หลัก (polycentric) ในส่วนต่าง ๆ ของสวนตอบรับผู้ใช้งานสวน ซึ่งมีจำนวนสมาชิกในกลุ่มไม่มากนัก โดยองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญภายในสวนประกอบด้วย

(1) Bosque of Tulip Trees อยู่รอบ ๆ อาคาร the POPB

(2) the Grande Prairie เป็นลักษณะสนามหญ้าขนาดใหญ่ อยู่ระหว่างทางเข้าสวนทางด้าน the Rue de Bercy และ the cascade สามารถเข้าถึงได้ง่าย เน้นด้วยเส้นแนวตำแหน่งของต้นไม้เดิมที่รักษาเอาไว้ และ stone pavilions จำนวน 9 หลัง

ภาพที่ 2.37

The Grand Prairie

ที่มา : Mairie De Paris, 2006.

(3) The Parterres ซึ่งถือเป็นหัวใจของสวนนี้ ประกอบด้วยสวนลักษณะต่าง ๆ จำนวน 9 สวน ซึ่งไม่มีรั้วกัน ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสัมผัสความเป็นธรรมชาติ มีการบำรุงรักษาสวนที่ง่ายและมี Maison du Jardinage คลุหาสนในศตวรรษที่ 18 ที่ถูกรักษาเอาไว้ เพื่อเป็นศูนย์จัดแสดงและสอนในการทำสวนแก่ผู้ให้บริการ

ภาพที่ 2.38

ลักษณะสวนที่ปลูกในส่วน The Parterres

ที่มา : Tate, 2000.

(4) ทางเดินข้ามคลอง และสะพานทางเชื่อมส่วนของ The Parterres และ Jardin Romantique โดยข้ามถนน Rue Joseph Kessel ซึ่งสัญลักษณ์การเชื่อมต่อของ 2 พื้นที่ดังกล่าวนอกจากจะใช้สะพานเป็นตัวเชื่อมแล้ว ยังใช้การสร้างคลองในส่วนของ the POPB และคลองรูปร่างวงกลม ในส่วนของ Jardin Romantique อีกด้วย

ภาพที่ 2.39

ส่วน Jardin Romantique

ที่มา : Tate, 2000.

ภาพที่ 2.40

สะพานทางเชื่อมข้ามถนน Rue Joseph Kessel

ที่มา : Tate, 2000.

(5) the Grande Terrace ที่มีความสูง 7.5 เมตรจากระดับพื้นของสวน และ 8.5 เมตร จากระดับ Quai de Bercy ตั้งขนานแม่น้ำ Seine เป็นส่วนที่แสดงถึงการเชื่อมต่อสวนกับเมืองผ่านมุมมอง และการเชื่อมต่อกับทางเดินริมแม่น้ำที่ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ในเมืองและ มีการปลูกต้นไม้เป็นแนวเพื่อช่วยในการลดระดับเสียงจากทางด่วน นอกจากนี้ยังประกอบด้วย พื้นที่จอดรถ ศูนย์รักษาความปลอดภัย และน้ำตกขนาดใหญ่ เป็นต้น

ภาพที่ 2.41

the cascade ที่มาจาก Grande Terrace

ที่มา : Tate, 2000.

4) การบริหารจัดการ สวนแห่งนี้บริหารจัดการโดย The City of Paris โดยใน ส่วนของการออกแบบรับผิดชอบโดย The Direction des Parcs, Jardins et Espaces Verts โดยมีมูลค่าในการก่อสร้างสวน 390 ล้านฟรังก์

4. Zhongshan Shipyard Park, China

1) ที่ตั้งและบริบท สวนแห่งนี้อยู่ในมณฑลกว่างตง ประเทศจีน และถูกพัฒนาขึ้นจากพื้นที่อุตสาหกรรมเก่าริมแม่น้ำ Qijiang River ที่ต่อเนื่องไปยังทะเล มีขนาด 11 เฮกเตอร์ (เทียบเท่าประมาณ 69 ไร่) เริ่มก่อสร้างในปี ค.ศ.1999-2001

ภาพที่ 2.42

แผนผังสวน Zhongshan Shipyard Park

ที่มา : ASLA, 2005.

2) ประวัติความเป็นมาของสวน สวนนี้พัฒนาขึ้นจากแผนทางภาครัฐเพื่อมีจุดประสงค์ในการพัฒนาภูมิทัศน์ในเขตพื้นที่เมือง Zhongshan เพิ่มพื้นที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ พัฒนาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์พื้นที่ให้กับประชาชน รวมถึง

การดึงดูดนักท่องเที่ยว พื้นที่เดิมเป็นอุตสาหกรรมถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1950 และยุติการใช้งานลงในปี ค.ศ.1999 โดยพื้นที่แห่งนี้ได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมสังคมนิยมและการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีนในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาซึ่งในปัจจุบันยังคงเหลือซากโครงสร้างเก่า เครื่องมือต่าง ๆ ไว้ภายในพื้นที่เพื่อให้ระลึกถึง

ภาพที่ 2.43

พื้นที่เดิมก่อนที่จะพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ

ที่มา : Kongjian, 2006.

ภาพที่ 2.44

องค์ประกอบภายในของพื้นที่เดิมก่อนที่จะพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ

ที่มา : Kongjian, 2006.

3) องค์ประกอบทางกายภาพภายในสวนและแนวคิดในการออกแบบ สวนแห่งนี้ ออกแบบโดย Kongjian Yu โดยมีแนวคิดในการออกแบบที่คำนึงถึงความหมายสถานที่ของพื้นที่ ผ่านการสงวนรักษา การปรับปรุงรูปทรงองค์ประกอบภายใน รวมถึงการสร้างองค์ประกอบภายในใหม่ โดยความหมายของพื้นที่นี้ประกอบด้วย การใช้สอย ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติ ซึ่งลักษณะองค์ประกอบและวิธีการในการออกแบบที่สำคัญที่ทำให้สวนแห่งนี้มีเอกลักษณ์ คือ

(1) การออกแบบสะพานทางเดินริมน้ำที่มีหลายระดับ เพื่อรองรับปรากฏการณ์เกิดน้ำขึ้นน้ำลงจากปริมาณน้ำใหญ่ภายในสวนที่ต่อเนื่องกับแม่น้ำ Qijiang River ภายนอกซึ่งรอบ ๆ สะพานทางเดินดังกล่าวจะปลูกพืชน้ำเค็มท้องถิ่น เพื่อให้ผู้ใช้งานได้เข้ามาสัมผัสบรรยากาศริมน้ำและความเป็นธรรมชาติของพื้นที่

ภาพที่ 2.45

สะพานทางเดินริมน้ำที่มีหลายระดับเพื่อรองรับปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง

ที่มา : Kongjian, 2006.

(2) การออกแบบร่องน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและการอนุรักษ์ต้นไม้เดิม กล่าวคือ การขุดร่องน้ำทาง ด้านตะวันออกของสวน ซึ่งทำให้ต้นไม้บางส่วนต้องตัดออกเพื่อเพิ่มความกว้างของร่องน้ำ และส่งผลให้พื้นที่ส่วนต้นไม้เดิมจะมีลักษณะคล้ายเกาะเพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ดังกล่าว

ภาพที่ 2.46

ส่วนที่เป็นเกาะเพื่ออนุรักษ์ต้นไม้เดิม และป้องกันน้ำท่วม

ที่มา : Kongjian, 2006.

(3) การเก็บรักษา การปรับปรุงโครงสร้างอุ้ต่อเรือและเครื่องจักรกลต่าง ๆ ภายในสวน รวมถึงการสร้างสรรค์องค์ประกอบภายในใหม่ อาทิเช่น ระบบทางเดิน อาคารสีแดง และสีเขียว เพื่อแสดงถึงความเป็นสถานที่ และส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้มาใช้งานผ่านความสวยงามของโครงสร้าง

ภาพที่ 2.47

โครงสร้างเก่า อาคารที่นำมาปรับปรุงและสร้างใหม่

ที่มา : Turenscape, 2006.

5. Parque de tejo e trancao, Lisbon, Portugal

1) ที่ตั้งและบริบท The Tejo and Trancão Park เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของโครงการ EXPO'98 ใน Lisbon ติดริมแม่น้ำ Tejo และแม่น้ำ Trancão ไหลผ่านทางด้านเหนือ และมีชุมชนที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง โดยมีพื้นที่ขนาด 90 เฮกเตอร์ (เทียบเท่าประมาณ 562 ไร่) เริ่มก่อสร้างปี ค.ศ. 1997-2000

ภาพที่ 2.48

มุมมองของสวน

ที่มา : Estudos e Projectos de Arquitectura Paisagista, 2006.

2) ประวัติความเป็นมาของสวน สวนแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งในโครงการจัดงาน EXPO'98 ประจำเมือง Lisbon ในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งการเกิดขึ้นของงาน EXPO'98 ดังกล่าวเพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับงาน EXPO'98 ร้านค้า ที่จอดรถ โครงข่ายการคมนาคม รวมถึงพื้นที่ที่ใช้สำหรับการพัฒนาเมืองในอนาคต และสวนสาธารณะ รวมเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 340 เฮกเตอร์ (เทียบเท่า 2,125 ไร่) โดยลักษณะพื้นที่เดิมในส่วนของสวนสาธารณะเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วย โรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่มีการใช้งานแล้ว พื้นที่ทิ้งขยะ เครื่องจักรต่าง ๆ โกดังเก็บของ และโรงงานบำบัดน้ำเสีย ซึ่งทำให้พื้นที่ดังกล่าวเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก โดยมุ่งหวังให้สวนสาธารณะแห่งนี้เป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนของประชาชน ส่งเสริมรักษาทรัพยากรธรรมชาติและเป็นแหล่งของการศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติ และการบำบัดมลพิษต่าง ๆ อีกด้วย

3) องค์ประกอบทางกายภาพภายในสวนและแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 2.49

แผนผังสวน Parque de tejo e trancao

ที่มา : Estudos e Projectos de Arquitectura Paisagista, 2006.

จากแผนผังสวนสามารถแบ่งการใช้งานพื้นที่ภายในสวนได้คร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) พื้นที่ของโรงบำบัดน้ำเสียเดิม
- (2) พื้นที่โล่งสีเขียว สนามกอล์ฟ
- (3) พื้นที่อนุสาวรีย์
- (4) พื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ที่ใช้ในการบำบัดน้ำทางธรรมชาติ และเพื่อการ

เรียนรู้

สวนแห่งนี้ออกแบบโดย Hargreaves ซึ่งมีลักษณะคล้ายงานศิลปะ มีการปรับระดับดินเป็นเส้นโค้ง มีความเคลื่อนไหว โดยแนวความคิดในการออกแบบที่มองว่า ขนาดตำแหน่ง องค์ประกอบของสวนต่างได้รับอิทธิพลมาจากลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองของสถานที่นั้น ๆ ผ่านวิธีการแบ่งปันพื้นที่ การจองพื้นที่ของกิจกรรมแตกต่างกัน นอกจากนี้สวนสาธารณะยังสะท้อนถึงความหลากหลายของระดับ กลุ่มชนชั้นของคนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ทั้งหมดนี้จึงสะท้อนออกมาในแบบแปลนที่มีความสลับไหล ไม่มีการกำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมที่แน่นอน การใช้พื้นที่ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ยกเว้นกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจง เช่น สนามกอล์ฟ เป็นต้น โดยให้ผู้ใช้สวนสามารถทำกิจกรรมและได้สัมผัสการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วยในขณะเดียวกัน เช่น การเดินเล่นพักผ่อนสามารถเรียนรู้การบำบัดน้ำเสียของพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ได้ เป็นต้น

ทั้งนี้การปรับระดับดิน (landform) ที่ใช้ในการแบ่งพื้นที่ทำกิจกรรม มีลักษณะเป็นเส้นโค้งเคลื่อนไหวที่สื่อถึงคลื่นน้ำ ที่เกิดจากการปะทะกันระหว่างน้ำและลม และรูปทรงโค่นที่มาใช้

ในการปิดทับพื้นที่กองขยะเดิมและมีท่อปล่อยแก๊สมีเทนที่เกิดจากขยะอีกด้วย ส่วนดินที่นำมาใช้เกิดจากตะกอนและกองขยะเดิมภายในพื้นที่

ภาพที่ 2.50

รูปแบบการปรับระดับดิน (landform) ที่เป็นเส้นโค้ง

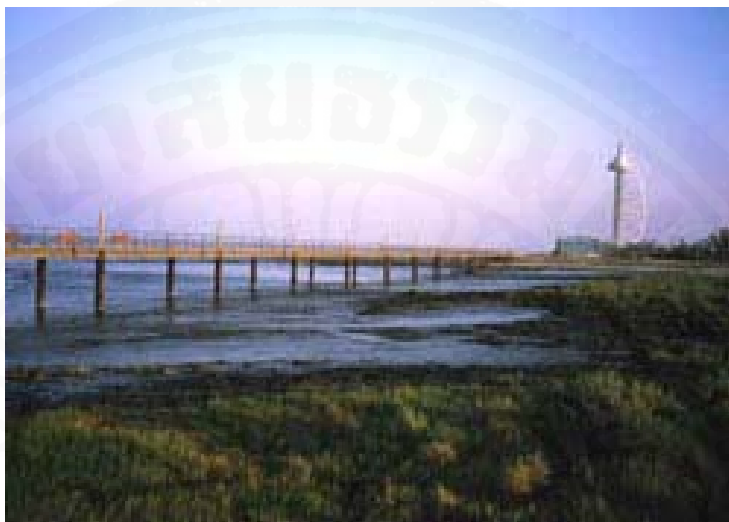

ที่มา : Estudos e Projectos de Arquitectura Paisagista, 2006.

นอกจากนี้มีการใช้โครงสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเดิมมาปรับปรุงใช้งานใหม่ให้เป็นร้านค้าต่าง ๆ ร้านอาหาร เป็นต้น การใช้สภาพพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) เดิมมาบำบัดน้ำเสียให้กับโครงการ และมีศูนย์การเรียนรู้สิ่งแวดล้อม สำหรับผู้ใช้งานเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียโดยใช้พื้นที่ชุ่มน้ำอีกด้วย

ภาพที่ 2.51

พื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ที่ใช้ในการบำบัดน้ำ

ที่มา : Estudos e Projectos de Arquitectura Paisagista, 2006.

6. Emscher Park, Duisburg-Nord, Germany

1) ที่ตั้งและบริบท Emscher Park ตั้งอยู่ในเขต The Ruhr Valley ทางตะวันตกของประเทศเยอรมนี ซึ่งเคยเป็นแหล่งอุตสาหกรรมของประเทศ มีแม่น้ำ The Emscher River ไหลผ่าน ซึ่งมีความยาว 218 ไมล์ หล่อเลี้ยงชุมชน 17 ชุมชนในรัศมี 200 ตารางไมล์ของแม่น้ำ สวนสาธารณะแห่งนี้มีขนาดประมาณ 500 เฮกเตอร์ (เทียบเท่า 1,265 ไร่) ริเริ่มก่อสร้างเมื่อปี ค.ศ. 1993-2001

ภาพที่ 2.52

มุมมองโดยรวมของสวน Emscher Park

หมายเหตุ: ลิทธิชัย จันทรรู, 2550.

2) ประวัติความเป็นมาของสวน สวนแห่งนี้เคยเป็นพื้นที่โรงงานผลิตแร่ถ่านหินเหล็กที่ถูกใช้ในการทหารในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่งถึงในช่วงปี ค.ศ. ที่ 1970 ภาวะเศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมในระดับภูมิภาคเสื่อมถอย โรงงานแห่งนี้จึงปิดตัวลง นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาการตกงานและการเพิ่มขึ้นของประชาชนในภูมิภาคนี้ ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทรุดโทรม ดังนั้นในปี ค.ศ. 1989 หน่วยงาน the Land of North Rhine Westphalia ได้ริเริ่มแผนพัฒนาเมือง ซึ่งรวมถึงพื้นที่โรงงานแห่งนี้ให้เป็นสวนสาธารณะ โดยมีจุดประสงค์ของโครงการคือ การใช้หลักของนิเวศวิทยา (ecology) ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของภูมิภาคแห่งนี้ รวมถึงการเปลี่ยนพื้นที่โรงงานที่ถูกทิ้งร้างให้เป็นสวนสาธารณะระดับภูมิภาคสำหรับการพักผ่อน และเสริมสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ภาพที่ 2.53

พื้นที่เดิมก่อนที่จะพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรรู, 2550.

3) องค์ประกอบทางกายภาพภายในสวนและแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 2.54

แสดงแผนผังสวน

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรรู, 2550.

สวนแห่งนี้ออกแบบโดย Peter Latz & Partners ซึ่งได้ออกแบบตามแนวความคิดในการพัฒนาโครงการนี้คือ

(1) การใช้แนวทางด้านนิเวศวิทยามาสอดผสานในการพัฒนาพื้นที่สวนแห่งนี้ เนื่องจากจุดประสงค์ของโครงการนี้ต้องการบำบัดแม่น้ำ The Emscher River ที่ไหลผ่านพื้นที่โครงการ ดังนั้นท่อระบายน้ำเสีย และท่อคอนกรีตจึงถูกย้ายออกไป แทนที่ด้วยการปลูกพืชพรรณ นอกจากนี้จุดประสงค์ของโครงการอีกอย่างหนึ่งคือต้องการเพิ่มพื้นที่โล่งให้กับเมืองโดยการพัฒนาพื้นที่โรงงานให้เป็นสวนสาธารณะ ดังนั้นจึงสร้างเส้นทางการเดินทางผ่านทางด้านทิศเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตกของเมือง โดยเน้นให้ Emscher park เป็นใจกลางของพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ และสร้างโปรแกรมเส้นทางการท่องเที่ยวภายในสวนเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงปลูกจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมให้กับประชาชนในภูมิภาคนี้ นอกจากนี้ยังมีการใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์เพื่อเป็นการลดปริมาณการใช้พลังงานที่สิ้นเปลืองและลดค่าใช้จ่ายภายในสวน

ภาพที่ 2.55

บรรยากาศภายในสวน

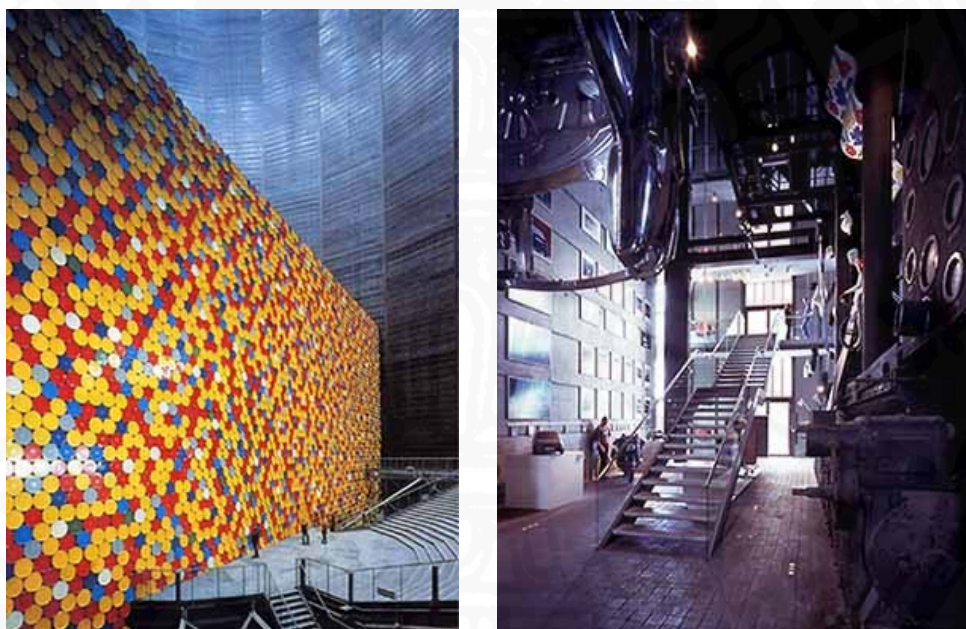
หมายเหตุ: ลิขสิทธิ์ จันทรครุ, 2550.

(2) การปรับปรุงโครงสร้างอาคารโรงงานให้ใช้งานได้ใหม่ กล่าวคือ ลักษณะของกลุ่มโรงงานภายใน Emscher park ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของภูมิภาค ซึ่งแสดงถึงประวัติศาสตร์ในแง่ของความเจริญทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมของพื้นที่ ดังนั้นจึงมีการพยายามที่จะรักษา และปรับปรุงกลุ่มอาคารโรงงานให้เปรียบเสมือนอนุสรณ์แห่งยุคอุตสาหกรรมเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความเสียหายของธรรมชาติและระบบนิเวศน์ ที่เกิดจากการเจริญเติบโตของ

ภาวะเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการเมืองที่ผ่านมา การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของกลุ่มอาคารโรงงานภายในสวน Emscher park ยกตัวอย่างเช่น The Oberhausen Gasometer เคยเป็นพื้นที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง มีความสูง 385 ฟุตและมีเส้นผ่านศูนย์กลางยาว 220 ฟุต ปัจจุบันให้เป็นพื้นที่แสดงนิทรรศการขนาดใหญ่

ภาพที่ 2.56

พื้นที่ส่วนนิทรรศการภายใน The Oberhausen Gasometer

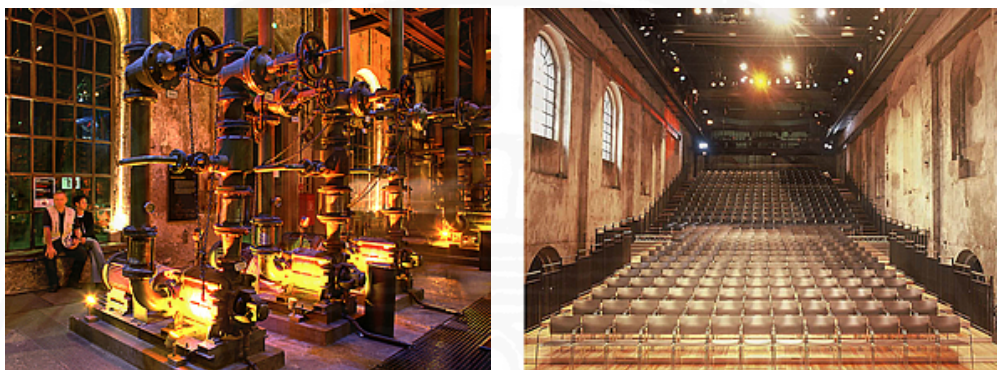

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทระ, 2550.

The Zollverein Colliery เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของโรงงานอุตสาหกรรมในเยอรมนีเลิกใช้งานในปี ค.ศ.1986 ถูกปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เป็นพิพิธภัณฑ์ในการผลิตถ่านหิน แสดงนิทรรศการต่าง ๆ ศูนย์ชุมชน และร้านอาหาร รวมถึงสร้างชิงช้าสวรรค์ที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ เชื่อมต่อกับสวนโรงงานและเป็นจุดชมวิว

ภาพที่ 2.57

มุมมองภายใน The Zollverein Colliery

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรวงศ์, 2550.

ภาพที่ 2.58

ชิงช้าสวรรค์ที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรวงศ์, 2550.

การนำโครงสร้างโรงงานมาปรับปรุงเพื่อสร้างกิจกรรมในการพักผ่อนรูปแบบใหม่ เช่น กิจกรรมการปั่นเขา และการสร้างท่อเหล็กขนาดใหญ่ทะลุผนังอาคาร เพื่อเป็นสไลด์สำหรับเด็ก

ภาพที่ 2.59

กิจกรรมการปีนเขาและ ท่อเหล็กขนาดใหญ่ทะลุผนังอาคาร เพื่อเป็นสไลด์สำหรับเด็ก

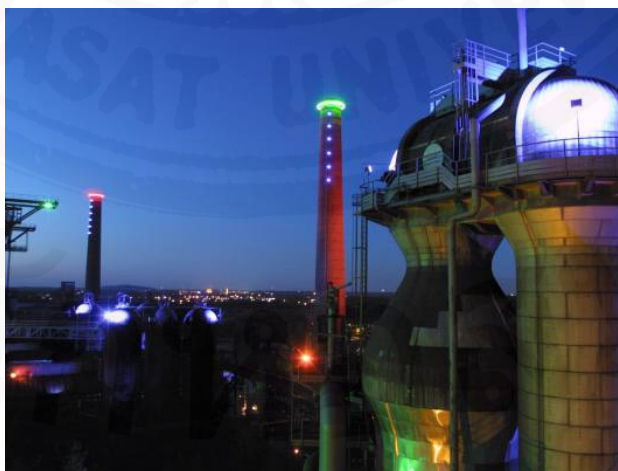

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรรุ, 2550.

นอกจากนี้ยังใช้ศิลปะมาผสมผสานภายในสวน โดยติดตั้งแสงสีสว่างในอาคารทรงสูง ซึ่งเป็นลักษณะที่มีมาในช่วงที่โรงงานยังเปิดกิจการอยู่ ทำให้ผู้คนที่อาศัยในแถบนี้ระลึกถึงบรรยากาศเก่า ๆ ที่มีมาแต่ในอดีตได้อีกด้วย

ภาพที่ 2.60

แสงสีต่าง ๆ ในอาคารทรงสูง

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรรุ, 2550.

ภาพที่ 2.61

the Piazza Metallica ที่ใช้วัสดุที่แสดงถึงประวัติศาสตร์ของ Emscher park

หมายเหตุ: สิทธิชัย จันทรรู, 2550.

ตารางที่ 2.10

ประเภทสวนสาธารณะประเภทต่างประเภ ด้านลักษณะกายภาพ กิจกรรม และการจัดการ

ประเภท	กรณีศึกษาสวนสาธารณะในต่างประเทศ							
	ขนาด	ลักษณะพื้นที่ตั้งและบริบท	จุดประสงค์ในการเกิดสวนสาธารณะ	แนวความคิดในการออกแบบ (concept)	องค์ประกอบย่อย (element)	กิจกรรมและกิจกรรมพิเศษ	ผู้จัดตั้งและผู้ได้รับประโยชน์	การมีส่วนร่วมในการจัดการของภาคเอกชนหรือประชาชน
1.Pleasure Ground (1850-1900) (⁵)จากกรณี ศึกษา สวน Center Park, New York	ส่วนมากมีขนาดใหญ่มาก 1,000 เอเคอร์ (2,529 ไร่)ขึ้นไป	อยู่เขตเมืองชั้นนอก (the edge of the city)	เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนและ ผ่อนคลาย ความตึงเครียดสำหรับคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ลดความแตกต่างระหว่างชนชั้น เสริมสร้างความ สัมพันธ์ของคนในครอบครัวให้มั่นคงและพัฒนาสุขภาพคนเมือง	การผสมผสานความงามของศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ (⁵)	-สนามหญ้าขนาดใหญ่ หรือ สวนป่า -บึงน้ำขนาดใหญ่ -ทางเดินโค้ง -สวนดอกไม้ -ศูนย์นันทนาการต่าง ๆ เช่น สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ สนามกีฬา -องค์ประกอบย่อย เช่น สะพาน สิ่งก่อสร้างประติมากรรม เน้นความงามของศิลปะ	มีทั้งกิจกรรมผ่อนคลาย (passive activities) และ ออกแรง (active activities) -กิจกรรมผ่อนคลายส่วนมาก เช่น นั่งเล่น เดินเล่น ชมวิว ปิกนิก พบปะพูดคุย อ่านหนังสือ พายเรือ - กิจกรรมออกแรง เช่น วิ่ง ขี่จักรยาน เล่นกีฬา เป็นต้น (⁵)	-ผู้จัดตั้ง ได้แก่ หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอิสระ เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสุขภาพของคนในเมือง หรือ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานธุรกิจ เช่น บริษัททอสังหาริมทรัพย์ -ผู้ได้รับประโยชน์ ได้แก่ คนชนชั้นกลาง	-เมืองครที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน เพื่อสนับสนุนเงินในเรื่องการดูแลสวน (⁵) -เกิดการร่วมมือและจัดตั้งโปรแกรมของคนในชุมชนเพื่อดูแลรักษาสวน (⁵)

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

ประเภท	ขนาด	ลักษณะพื้นที่ตั้งและ บริบท	จุดประสงค์ในการเกิด สวนสาธารณะ	แนวความคิดในการ ออกแบบ (concept)	องค์ประกอบย่อย (element)	กิจกรรมและกิจกรรม พิเศษ	ผู้จัดตั้งและผู้ได้รับ ประโยชน์	การมีส่วนร่วมใน การจัดการของ ภาคเอกชนหรือ ประชาชน
2. Reform Park (1900-1930)	ขนาดเล็ก, 1 ช่วงตึก	ตั้งอยู่ในเขตชุมชน สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยการเดินจากแหล่ง ที่อยู่อาศัย	การปรับปรุงคุณภาพ ชีวิตของคนในชุมชนทาง ด้านสังคมสุขภาพ และ เป็นสถานที่สำหรับเด็ก เล่น	สถานที่สำหรับการพักผ่อน ของคนในครอบครัว โดยเฉพาะเด็ก	-สนามเด็กเล่น กระบะทราย เครื่องเล่นต่าง ๆ -สระว่ายน้ำ -ทางเดิน วังที่เป็น เส้นตรง -field house -ไม่มีองค์ประกอบที่ เป็นธรรมชาติ เช่น สนามหญ้า บึงน้ำ กลุ่มต้นไม้	ส่วนมากเป็นกิจกรรมแบบออกแรง ซึ่งเป็นการเล่นในลักษณะต่างๆ ที่มี เฉพาะเช่น การเดิน วิ่งงานฝีมือ	-ผู้จัดตั้ง ได้แก่ องค์กร อิสระเกี่ยวกับการปรับปรุง คุณภาพชีวิตและสุขภาพ ของคนในเมือง หรือนักสังคมสงเคราะห์ -ผู้ได้รับประโยชน์ ได้แก่ เด็ก คน ที่อพยพเข้ามา ในเมือง คนวัยทำงาน	

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

ประเภท	ขนาด	ลักษณะพื้นที่ตั้งและ บริบท	จุดประสงค์ในการเกิด สวนสาธารณะ	แนวความคิดในการ ออกแบบ (concept)	องค์ประกอบย่อย (element)	กิจกรรมและกิจกรรม พิเศษ	ผู้จัดตั้งและผู้ได้รับ ประโยชน์	การมีส่วนร่วมใน การจัดการของ ภาคเอกชนหรือ ประชาชน
3. Recreation Facility (1930-1965)	ขนาดเล็กจนถึง ขนาดกลาง	ตั้งอยู่ชานเมือง	เป็นแหล่งบริการ สาธารณูปการสำหรับ คนที่อาศัยอยู่ชานเมือง	-	-ลานหรือสนามหญ้า -สระว่ายน้ำ -สนามกีฬาต่าง ๆ -ลานจอดรถ -ทางเดินโค้ง	ส่วนมากเป็นกิจกรรมแบบออกแรง คือ การเล่นกีฬาใน ลักษณะต่างๆ เช่น บาสเก็ตบอล เทนนิส ว่ายน้ำ	-ผู้จัดตั้ง ได้แก่ นักการเมือง หน่วยงาน ของภาครัฐ นักวางผัง เมือง เป็นต้น -ผู้ได้รับประโยชน์ ได้แก่ ครอบครัวที่ อยู่แถบชานเมือง	-
4. Open Space System (1965-) ⁽⁶⁾ จากกรณี ศึกษา สวน Freeway Park, Seattle ⁽⁷⁾ จากกรณี ศึกษา สวน Battery Park, New York	มีขนาดที่หลากหลาย แต่ส่วน มากจะมีขนาดเล็ก	ตั้งอยู่ในเขตชุมชน หรือเขตชั้นในเมือง และมีการเชื่อมต่อ ของสวนในที่ต่างๆ เป็นเครือข่าย	การเพิ่มความมีชีวิตชีวา และเพิ่มพื้นที่โล่งให้กับ เมืองโดยแสดงถึงความ เจริญของเมืองในขณะ เดียวกันที่เป็นกลไกใน การควบคุมและปรับ ปรุงสภาพสังคม	การผสมผสานระหว่าง ความเป็นเอกลักษณ์ ของพื้นที่ตั้งและบริบท กับวัฒนธรรมสมัยนิยม ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นใน สวนเพื่อแสดงภาพ ลักษณ์ที่เด่นชัดของ สวนนั้นๆ	-ต้นไม้ สนามหญ้า ไม้พุ่ม -ลักษณะของน้ำ สำหรับการมอง เช่น น้ำตก น้ำพุ -ทางเดินวิ่งที่เป็นเส้น ตรง หรือโค้ง -องค์ประกอบย่อย เช่น ประติมากรรม	-ส่วนมากกิจกรรม ผ่อนคลายเช่น นั่ง เล่นชมวิว พบปะพูดคุย อ่านหนังสือ ฟัง หรือเล่นดนตรี ทำงานศิลปะ	-ผู้จัดตั้ง ได้แก่ หน่วยงาน ภาครัฐ นักการเมือง นักสิ่งแวดล้อม ศิลปิน นักออกแบบ -ผู้ได้ประโยชน์ ได้แก่ ผู้ ที่อยู่อาศัย ชนชั้นกลาง คนวัยทำงาน เยาวชน	-เกิดการร่วมมือ กันระหว่างภาค รัฐและเอกชนของ การเกิดขึ้นของ สวนในแง่การลง ทุนและผล ประโยชน์ร่วมกัน ⁽⁶⁾

ตารางที่ 2.10 (ต่อ)

ประเภท	ขนาด	ลักษณะพื้นที่ตั้งและบริบท	จุดประสงค์ในการเกิดสวนสาธารณะ	แนวความคิดในการออกแบบ (concept)	องค์ประกอบย่อย (element)	กิจกรรมและกิจกรรมพิเศษ	ผู้จัดตั้งและผู้ได้รับประโยชน์	การมีส่วนร่วมในการจัดการของภาคเอกชนหรือประชาชน
5. Sustainable Park (1965-ปัจจุบัน) ⁽⁸⁾ จากกรณีศึกษาสวน Crissy Field Park ⁽⁹⁾ จากกรณีศึกษาสวน Lewes Canal front Park Project ⁽¹⁰⁾ จากกรณีศึกษาสวน Zhongshan Shipyard Park, Pargue de tejo e trancao, Emscher Park,	มีขนาดหลากหลาย	-พื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ -พื้นที่ว่างเว้นจากการใช้งาน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม อยู่ต่อเรือที่ไม่ใช้งานแล้ว พื้นที่ส่วนที่เหลือจากการพัฒนาโครงการสาธารณูปโภคเป็นต้น ⁽¹⁰⁾ -พื้นที่รอบนอกของเมืองเพื่อเป็นแนวเขตกันชน	กระแสวิพากษ์วิจารณ์เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษ สูญเสียระบบนิเวศน์ของเมืองและต้องการปรับปรุงสุขภาพของคนในเมือง	การพยายามในการผสมผสานระหว่างความเป็นพื้นที่เพื่อพักผ่อนหย่อนใจกับ ความต้องการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และระบบนิเวศน์ของชุมชนไว้ในขณะเดียวกัน ⁽⁹⁾	-พรรณพืชท้องถิ่น -ทุ่งหญ้า -วัสดุที่น้ำซึมผ่านได้ -พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการบำบัดหรือพื้นที่ที่ต้องการอนุรักษ์ -องค์ประกอบย่อย เช่น สะพาน สิ่งก่อสร้าง วัสดุไม่เกิดมลพิษ	-กิจกรรมแบบผ่อนคลาย เช่น เดินเล่นชมธรรมชาติ ดูนก กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา -กิจกรรมแบบออกกำลังกาย เช่น วิ่งขี่จักรยาน เป็นต้น	-ผู้จัดตั้ง ได้แก่ นักสิ่งแวดล้อม คนในชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร นักภูมิสถาปัตย์กรรม -ผู้ได้ประโยชน์ ได้แก่ ผู้ที่อยู่อาศัย ชีววิถีสัตว์เมือง และโลก	-เกิดการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนในการออกแบบสวน ⁽⁹⁾ และจัดตั้งโปรแกรมอาสาสมัครในการปลูกต้นไม้ และ ดูแลรักษาภายในสวน ⁽⁸⁾

ที่มา: Galen, 1982